

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/244/>

SUURET IKÄLUOKAT SUKUPOLVEAAN ETSIMÄSSÄ

Tutkimus suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksista.

Johanna Vuorela-Siddall

Jyväskylän yliopisto
Sosiologian laitos
Pro Gradu -työ
Kevät 1997

TIIVISTELMÄ

Sosiologian pro gradu -tutkielma, 70 sivua, 41 sivua liitteitä
Johanna Vuorela-Siddall
Kevät 1997

Tutkimuksessani selvitin suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksia. Tarkastelin suuria ikäluokkia yhteiskunnallisena sukupolvena. Sukupolviteorioiden mukaan sukupolvet muodostuvat siten, että samaan aikaan, samassa yhteiskunnassa syntyneet kokevat tiettyjä tapahtumia samalla tavalla. Näistä tapahtumista syntyvät sukupolvea yhdistävät kokemukset. Lähestymistapani oli sukupolvitutkimuksesta poikkeava siinä mielessä, että tarkastelin sukupolvea sen sisältä käsin. Kysyin sukupolven jäseniltä itseltään, mitä tapahtumia he pitivät sukupolveaan yhdistävinä kokemuksina.

Tutkimusaineistona käytin *Suuret ikäluokat - elämänkulku ja ikääntyminen* -projektin aineistoa. Aineisto kerättiin laajalla kyselylomakkeella syksyllä 1993. Kyselyyn vastanneista valitsin omaan tutkimukseeni ne 518 henkilöä, jotka olivat vastanneet lomakkeen sukupolviteemaa käsitteleviin avoimiin kysymyksiin:

- *Kun muistelet nuoruuttasi, millaisia asioita sinulle tulee ensimmäisenä mieleen?*
- *Mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisinä mieleen, jos sinua pyydetään kertomaan jotain suurista ikäluokista?*

Avoimet kysymykset luokittelin ensin muuttujiksi. Tilastollisella analyysillä hain sukupolvikokemuksiksi nimettäviä tapahtumia ja niiden suhteen taustamuuttujiin. Analyysissä käytin suoria jakaumia, ristiintaulukointia, korrelaatioita ja khi-toiseen riippumattomuustestiä. Lisäksi käytin runsaasti vastauksien suoria lainauksia havaintoesimerkkeinä.

Jaoin kokemukset heikkoihin ja vahvoihin sukupolvikokemuksiin. Suurten ikäluokkien heikoiksi sukupolvikokemuksiksi nousivat sukupolven syntymä, sota, 60-luku ja koulutusmahdollisuudet. Vahvoiksi sukupolvikokemuksiksi suuriin ikäluokkiin kuuluvat nimesivät sukupolven suuren koon, työn, köyhyyden, ikääntymisen sekä yhteiskunnan kehittymiseen liittyvät asiat.

Avainsanat: suuret ikäluokat, sukupolvi, sukupolvikokemukset

SISÄLLYSLUETTELO

1.	SUURET IKÄLUOKAT	1
2.	SUKUPOLVI TUTKIMUSVÄLINEENÄ	7
	2.1 Suuret ikäluokat sukupolvena	15
3.	SUURTEN IKÄLUOKKIEN ELÄMISKONTEKSTI	17
4.	SUURTEN IKÄLUOKKIEN SUKUPOLVIKOKEMUSTEN ETSIMINEN	23
	4.1 Tutkimusaineisto	26
	4.2 Tutkimuksessa käytetyt kysymykset, niiden käsittely ja tilastolliset menetelmät	33
5.	MITÄ SUURET IKÄLUOKAT MUISTIVAT NUORUUDESTAAN?	37
6.	SUKUPOLVIKOKEMUSTEN MÄÄRITTÄMINEN	40
7.	HEIKOT SUKUPOLVIKOKEMUKSET	45
8.	VAHVAT SUKUPOLVIKOKEMUKSET	51
9.	ODOTETUT JA ODOTTAMATTOMAT SUKUPOLVIKOKEMUKSET	61
10.	EHDOTUKSIA SUKUPOLVIKOKEMUSTEN JATKOTUTKIMUKSELLE	69

Lähteet

Liitteet: Kyselylomake
Suuret ikäluokat - elämäntilanne ja ikääntyminen -projektin aineiston kuvaus
Muuttujaluettelo

1. SUURET IKÄLUOKAT

Suuret ikäluokat ovat olleet “tapetilla” koko elämänsä ajan. Heitä on tarkkailtu ja analysoitu niin kirjoittajien, suunnittelijoiden, poliitikkojen, markkinoijien, tiedotusvälineiden kuin myös kansalaisten tahoilta. Heitä on kauhisteltu, koska heitä on ollut niin paljon. Heitä on pelätty, koska he ovat tuottaneet ongelmia kuntien päättäjille täyttäessään koulut, opiskelupaikat, armeijat ja työpaikat. Heitä on syytetty yhteiskunnan vanhojen arvojen ja perinteiden tuhoamisesta. Ja heitä on parjattu pelkkään hyvinvoinnin nousuun tottuneina rahan ahneiksi materialisteiksi. Positiivista sanottavaa heistä on ollut jopa vaikea löytää, sillä yleinen suuntaus tuntuu olevan se, että suuret ikäluokat ovat tuoneet mukanaan enemmän ongelmia kuin mitään muuta.

Se, että kyseessä on nimenomaan SUURET ikäluokat on ollut usein lähtökohtana ongelmanäkökulmalle. Yhteiskunnalle suuret ikäluokat ovat olleet ongelma koululaitoksesta työmarkkinoille. Tulevaisuudessa heidän eläkkeelle jäämistään odotetaan pelolla. He ovat olleet ongelma omille vanhemmilleen, jotka joutuivat etsimään lapsilleen paikkaa päivähoitossa, koulussa, harrastustoiminnassa ja monessa muussa. He ovat olleet ongelma itselleen kamppaillessaan koulutus-, opiskelu- ja työpaikoista. Lisäksi he ovat olleet ongelma heitä edeltäneille ikäluokille, jotka olivat vastaanottamassa heitä työelämässä sekä itseään nuoremmille ikäluokille, jotka joutuivat suurten ikäluokkien varjoon koulunkäynnissä, työelämässä ja politiikassa. (Heiskanen & Mitchell 1985, 94.)

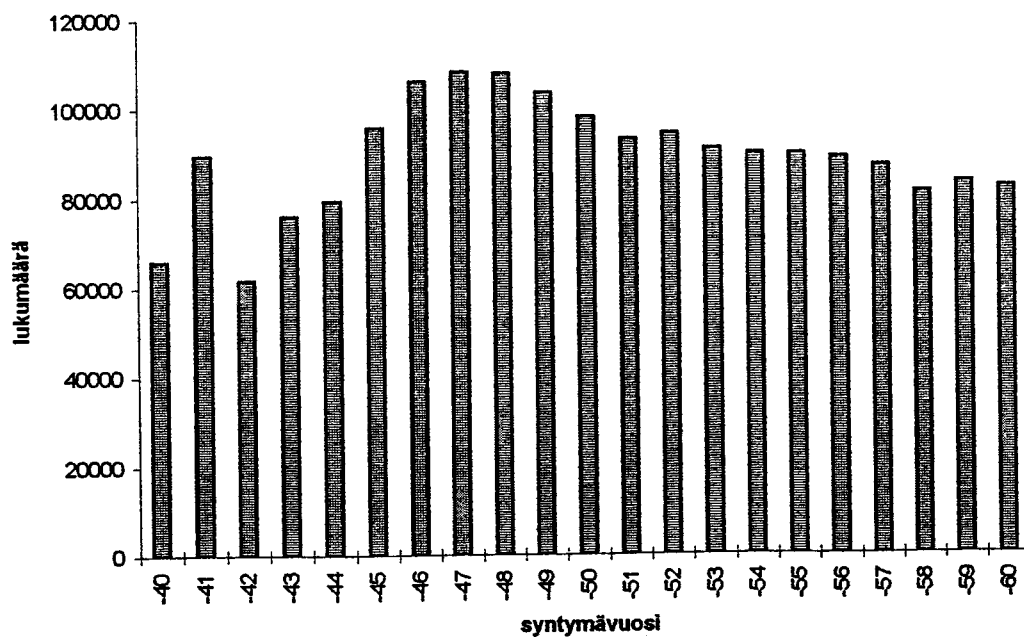
Onko heitä kiitetty mistään? Jonkin verran sitä on heille annettu yleisestä eteenpäin pyrkimisen hengestä ja yhteiskunnan uudistushalukkuudesta.

Huolimatta tämän joukon ympärillä käydystä vilkkaasta keskustelusta kukaan ei ole Suomessa laajemmin selvittänyt sitä, millainen joukko suuret ikäluokat itse asiassa on. Laura Tillin (nykyisin Hakumäki) kanssa suunnittelimme ja toteutimme syksyllä 1993 kyselyn *Suuret ikäluokat - elämänsäkuja ja ikääntyminen*. Sen tavoitteeksi asetimme suurten ikäluokkien elämänsäkulun laaja-alaisen kuvailun.

Keräämästämme aineistosta on mahdollista tehdä monenlaista tutkimusta. Omassa pro gradu -työssäni halusin selvittää suuria ikäluokkia “ruohonjuuritasolta”. Mielenkiintoni kohdistui siihen, mitä suuriin ikäluokkiin kuuluvat ajattelevat itse itsestään. Yksi kyselylomakkeen kysymyksistä oli, mitä tutkimuksessa mukana oleville tulee mieleen suurista ikäluokista. Tämä kysymys on työni lähtökohta. Ensin selvitän kuitenkin sitä, mitä suurilla ikäluokilla tarkoitetaan ja mitä heistä jo tiedetään.

Nimityksenä ’suuret ikäluokat’ on jo muodostunut käsitteeksi. Yleensä sillä viitataan 1940-luvulla syntyneisiin tai laajemmin ryhmään, joka syntyi 40-luvun alusta 50-luvun puoliväliin (Jääsaari 1987, Roos 1987, Tuominen 1991). Wiman (1982, 495-496) ja Heiskanen & Mitchell (1985, 94) rajaavat kuitenkin suomalaiset suuret ikäluokat joko vuosina 1945-49 tai 1946-50 syntyneisiin, sillä ne olivat sananmukaisesti Suomen historian suurimmat ikäluokat (kuvio 1).

Kuvio 1. Vuosina 1940-1960 syntyneiden ikäluokkien koot.

(Lähde: Tilastokeskuksen tilastokatsaukset 1-2/49, 1/57, 1/60 ja 1/64)

Syntyvyyden yllättävää kohoamista 1940-1950 -luvulla (joissakin maissa jopa vielä myöhemmin) tapahtui myös muualla läntisen Euroopan maissa sekä Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Syitä syntyvyyden yhtäkkiseen lisääntymiseen on haettu toisen maailmansodan päättymisestä, taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurillisista tekijöistä.

Sota oli lykännyt avioliittoja ja lasten hankkimista, mutta sodan päättymistä seurasi avioitumisaalto ja sitä vauvavyöry. Taloudellisten selitysten mukaan baby-boom oli tulosta sodan jälkeisestä taloudellisesta vaurastumisesta: talouden nousukausi lisäsi työvoiman kysyntää, palkat nousivat, elinolot alkoivat parantua, työsuhdeturva kehittyi ja naistyövoiman kysyntä heikkeni tilapäisesti. On myös esitetty, että 1930-luvun laman kokeneina ihmiset olivat tottuneet vaatimattomaan maalliseen omaisuuteen ja odottivat ajan parantuessa edelleen vähemmän elämän materiaaliselta puolelta. Laman väistyttyä kasvava varallisuus suunnattiin enemmän lapsien kuin tavaroiden hankkimiseen. Sosiokulttuuristen teorioiden mukaan vauvavyöry oli seurausta arvojen, normien ja asenteiden muuttumisesta. Äitiyden, kodin ja perheen arvostus nousi, minkä seurauksena naiset olivat motivoituneempia avioitumaan ja hankkimaan lapset nuorempana. Kehittyi kodin ja perheen tärkeyttä korostava "kotikultti"- ja sen myötä syntyi uusi perheideaali, johon kuuluivat työssäkäyvä isä sekä kotiäiti. (Wiman 1982, Bean 1983, Jääsaari 1987, Boyd 1989, Bouvier & De Vita 1991).

Ikäluokasta kuin ikäluokasta on vaikea tehdä yleistyksiä. Suuret ikäluokatkin ovat moninainen ryhmä yksilöitä, joiden kokemukset ja odotukset vaihtelevat. Kuitenkin heihin on liitetty paljon yleistyksiä ja heitä on pidetty monessa suhteessa erilaisena vanhempiin ikäluokkiin verrattuna.

Suurista ikäluokista puhuttaessa mainitaan usein se, että he ovat Suomen historian ensimmäinen ikäluokka, joka ei ole joutunut kokemaan sotaa. Tuominen (1991) huomauttaa kuitenkin, että vaikka suuret ikäluokat eivät varsinaisesti itse kokeneet sotaa, he syntyivät sotilaitten lapsina suursodan jaloissa ja varjossa, mikä vaikutti lapsuuden aikaiseen kasvuilmapiiriin. Malkavaara ja Raeste (1993, 17) toteavatkin, että

“Kun ne [suuret ikäluokat] olivat lapsia, heille ei kerrottu satuja vaan sotajuttuja.”

Suuriin ikäluokkiin kuuluvista tehtiin sodan sijaiskäräjöitä. Sotaa kokemattomina heitä vaadittiin kiitollisuudenosoitusta sodassa olleille ja siellä menetetyille uhreille. Heidän oli yritettävä ymmärtää sodan kauhut ja vanhempiensa menneisyys.

Roos (1987) on kuvaillut suuria ikäluokkia tietynlaisena onnekkaana sukupolvena, joka ei ole joutunut elämäkulkunsa aikana kokemaan suoranaista puutetta, ei suuria katastrofeja, ei äkillisiä muutoksia eikä sairausepidemioita. Hän kutsuu heidän elämäkokemuksiaan ei-kokemuksiksi ja sanoo, että suurten ikäluokkien elämä on ikään kuin tyhjentynyt tapahtumista ja kokemuksista (Roos 1987, 56). Onnekkaina suuria ikäluokkia on pidetty myös siksi, että he ovat saaneet kasvaa yhdessä hyvinvoinnin lisääntymisen myötä maan ensimmäiseksi hyvinvointisukupolveksi. Kasvamisella hyvinvointilapsina on ollut kuitenkin kääntöpuolensa. Suuria ikäluokkia moititaan rahan palvojiksi, materialistisiksi, kulutusintoilijoiksi ja elämäntavaltaan pinnallisiksi.

Suuriin ikäluokkiin on liitetty ajatus ensimmäisestä koulutetusta sukupolvesta (Jääsaari 1987, Bouvier & de Vita, 1991). Yhteiskunnan kehittyminen yhä teknisemmäksi ja monimutkaisemmaksi edellytti koulutuksen lisäämistä, minkä myös talouden pitkä nousukausi teki mahdolliseksi. Heiskanen ja Mitchell (1985, 95) toteavat kuitenkin, että suuria ikäluokkia olisi koulutuksen suhteen kutsuttava välisukupolveksi. Tämä näkyy selkeästi taulukosta 1.1. Vuonna 1946-50 syntyneistä kävi edeltänyttä kohorttia suurempi osa keskikoulun, mutta vasta heidän jälkeensä syntyneen ikäluokan kohdalla peruskoulutuksen saaneiden osuus lisääntyi räjähtäen.

Taulukko 1.1. Nuorten 20-24 -vuotiaiden koulutustaso kymmenvuosittain.

<i>VUOSI</i>	<i>1950</i> (jotka syntyneet 1926-30)	<i>1960</i> (jotka syntyneet 1936-40)	<i>1970</i> (jotka syntyneet 1946-50)	<i>1980</i> (jotka syntyneet 1956-60)
Kyseisenä vuonna 20-24 - vuotiaista keski- / peruskoulun käyneitä	7,4%	12,0%	17,9%	34,0%

(Lähde: Heiskanen & Mitchell 1985, 96)

Samanlainen tendenssi on havaittavissa peruskoulutuksen jälkeisen koulutuksen suhteen (taulukko 1.2.). Koulutus on lisääntynyt suhteellisen tasaisesti kohorttien nuorentuessa.

Suuret ikäluokat ovat ensimmäinen ikäluokka, joista perusasteen jälkeisiä tutkintoja suorittaneita on jo yli 60%, mutta vasta heitä seuraava viisivuotiskohortti ja sitä nuoremmat ovat ikäluokkia, joiden voidaan sanoa olevan varsinaisia koulutettuja ikäluokkia.

Taulukko 1.2. Väestön perusasteen jälkeinen koulutus v.1990.

Ikä	Perusasteen jälkeisiä tutkintoja %	Ylioppilastutkinto %	Ammatillinen oppilaitos tutkinto %	Korkeakoulututkinto %
15-19 v.	15,5	7,3	8,3	-
20-24 v.	79,0	41,5	48,7	0,3
25-29 v.	82,3	37,3	66,3	5,6
30-34 v.	77,4	31,0	63,8	8,7
35-39 v.	70,5	24,5	58,2	8,8
40-44 v.	60,7	17,8	49,9	8,3
45-49 v.	53,5	15,3	43,5	8,3
50-54 v.	41,9	10,1	35,0	5,7
55-59 v.	32,0	7,5	26,8	4,3
60-64 v.	24,4	6,0	20,3	3,2

(Lähde: Tilastokeskuksen Koulutus ja tutkimus 1992:5, s. 5,11-12)

Suurten ikäluokkien nuoruus osui 1960-luvulle, jolloin tapahtui paljon ja yhtä aikaa. Monet erilaiset voimat ajoivat yhteiskuntaa muuttumaan. 1960-luvun puolesta välistä 1970-luvun puoleen väliin monet sosiaaliset liikkeet toimivat yhtä aikaa: kansalaisyhteiskunnat, puhevapaus, feminismi, sodan vastaisuus ja seksuaalinen vapautuminen. Tässä vaiheessa suuret ikäluokat tulivat aikuisuuteen ja olivat monien aikakauden ideoiden ja vaikutusten luoja ja samalla niiden alaisia. He laajensivat hyväksytyin käyttäytymisen rajoja ja tekivät niistä uusia elämän muotoja. Heidän keskuudessaan avoliitot yleistyivät, naimisiin mentiin myöhemmin, lapsia tehtiin vanhempina. Suuret ikäluokat ovat siis kulttuurimurroksen sukupolvi, joka kyseenalaisti ja jossain määrin myös romutti yhteiskunnan vanhoja perusarvoja. (Heiskanen & Mitchell 1985, Ahtiainen 1989, Bouvier & de Vita 1991, Hong 1992.)

Suuret ikäluokat on nähty jonkinlaisena vedenjakajasukupolvena suhtautumisessa työhön (Roos 1987, Jääsaari 1987). Heidä vanhemmille sukupolville työ oli elämän pääsisältö. Työhön mentiin nuorena ja sitä tehtiin herkeämättä. Työn saaminen ja tekeminen, ammat

tiin hakeutuminen, siihen vakiintuminen ja sen hallitseminen olivat olleet riittävästi tyydytystä tuottavia tekijöitä. Suurten ikäluokkien kohdalla työn ei ole nähty olevan enää elämän keskeisellä paikalla, vaan työn merkitykseksi on jäänyt se, että se on keino saada rahaa elämisen eri tarpeiden tyydyttämiseksi. Työn sijasta tämä ikäluokka on panostanut koulutukseen ja ammatin hankkimiseen. Ammatti on muuttunut uraksi, jossa eteneminen edellyttää jatkuvaa itsensä edelleen kouluttamista. (Roos 1987, Jääsaari 1987.)

Nämä olivat suurin ikäluokkiin useimmiten liitetyt yleistyksiset. Tutkimuksen tekemisen aikoihin suuret ikäluokat olivat keski-ikäistyvää joukkoa, joka juhli 50-vuotissyntymäpäiväänsä ja oli siksi päässyt monien naistenlehtien pääsisällöksi. Lehdet antoivat auliisti vinkkejä syntymäpäivien järjestämiseen ruokalistoista lahja- ja meikkausideoihin. Suurista ikäluokista oltiin lehdissä kiinnostuttu muutenkin (mutta nämä kaikki ilmestyivät oman suurien ikäluokkia käsittelevän aineistomme keräämisen jälkeen). Esimerkiksi *et*-lehti oli teettänyt laajan tutkimuksen suurten ikäluokkien arvoista ja asenteista, unelmista ja ikääntymisen ajatuksista.

Elämäntilanteelta suuria ikäluokkia voi pitää vakiintuneena joukkona. Perheet oli perustettu, lapset hankittu. Takana oli pitkä työura ja edessä vielä kymmenisen työvuotta. Lukumääräisesti suurin ikäluokkiin kuului aineiston keräämisen aikoihin hieman alle 450000 henkilöä.

Edellä olen jo puhunut suurista ikäluokista sukupolvena. Sukupolven käsitettä käytetään puheessa hyvin yleisesti ja väljästi sen enempää miettimättä, mitä sillä oikeastaan tarkoitetaan. Suuria ikäluokkia ryhmänä tutkiessani otin myös itse välineeksi *sukupolven* käsitteen. Sukupolviteoretisointia lukiessa paljastui, että käsite ei ole ollenkaan niin selkeä kuin mitä olin kuvitellut ja eksyin sukupolvikäsiteviidakkoon. Tuntui, että käsitteiden määrittelyssä ei vallinnut yksiselitteistä logiikkaa, vaan ne oli määritelty eri tutkimusten erilaisia tarkoituksia vastaaviksi. Puhuttiin ikäryhmistä, kohorteista, sukupolvista, sukupolvimaisista kohorteista, tietoisista sukupolvista ja ikästratifikaatiosta. Se, mikä jollekin oli sukupolvi, oli toiselle kohortti ja kuitenkin kyse oli aivan samoista asioista. Aloin epäillä, voinko edes

puhua suurten ikäluokkien sukupolvesta. Sitä, mikä sukupolvi oikein on, pohdin seuraavassa luvussa.

2. SUKUPOLVI TUTKIMUSVÄLINEENÄ

Arkikielessä sukupolvi-sanaa viljellään siinä määrin, että siitä on tullut melkeinpä käyttötavaraa. Hannu Harju (1995) toteaa osuvasti, että sukupolvella voi tarkoittaa melkein mitä tahansa; on 60-luvun sukupolvi, seksuaalisen vapautumisen sukupolvi, rock-sukupolvi, interrail-sukupolvi, lähiösukupolvi, videosukupolvi, juppisukupolvi, sukupolvi X, tietokonesukupolvi, sählysukupolvi, vanhempi/nuorempi sukupolvi jne. Sukupolvina on käytetty ahkerasti myös tieteellisemmässä kontekstissa. Sen käyttö on ollut niin laajaa ja moninaista, että on mahdoton edes yrittää listata kaikkia niitä merkityksiä, joita sukupolville on annettu.

Sosiaalitieteissä sukupolvitematiikka on liittynyt toisiaan seuraavien ikäryhmien merkitykseen sosiaalisille organisaatioille ja käyttäytymiselle (Bengtson, Cutler, Mangen & Marshall 1985, 304). Termin pääasiallisimmat käyttötavat voi karkeasti jakaa kolmeen alueeseen: 1) *perheeseen tai sukulaisuuteen* liittyvät sukupolvet, joita kutsutaan myös biologisiksi sukupolviksi, 2) *elämäkulun vaiheisiin* liittyvät sukupolvet ja 3) *yhteiskunnallinen eli sosiaalinen sukupolvi* (Mannheim 1952, Feuer 1969, Troll 1970, Kertzer 1983, Bengtson ym. 1985, Riley 1985, Braungart & Braungart 1986, Riley, Foner & Waring 1988.)

*Perhesukupolvi*ksi määritellään perheen eri ikäiset jäsenet. Puhutaan isovanhempien, vanhempien ja lasten sukupolvista. Perhesukupolvitutkimus on pyrkinyt selvittämään perheen vanhempien ja nuorempien jäsenten välisiä eroja sekä erojen vaikutusta sukupolvien välisiin suhteisiin. Vanhempien ja lasten välinen konsensus ja konfliktit, sukupolvien välinen etäisyys ja läheisyys, sukupolvien toisilleen tarjoama sosiaalinen tuki ja solidaarisuus, sukupolvien arvojen samanlaisuus tai erilaisuus sekä arvojen siirtyminen sukupolvelta

toiselle ovat alueita, joista perhesukupolvitutkimus on ollut kiinnostunut. (Troll 1970, Kertzer 1983, Bengtson ym. 1985, Braungart & Braungart 1986.)

Elämänvaihesukupolvet perustuvat elämänkulkuteorioihin. Niiden mukaan yksilöt kasvaessaan, kehittyessään ja ikääntyessään käyvät läpi tiettyjä laadullisia muutoksia fysiologiassa, kognitiivisissa toiminnoissa, tunteissa ja tarpeissa. Muutosten pohjalta ihmisen elämä jaotellaan vaiheisiin lapsuus - nuoruus - aikuisuus - vanhuus. Sukupolvi muodostuu niistä, jotka ovat samaan aikaan samassa elämänkulun vaiheessa. (Troll 1970, Braungart ja Braungart 1986.)

Yhteiskunnallinen sukupolvi on osoittautunut edellisiä määrittelyjä monitahoisemmaksi. Sukupolven käyttäminen yhteiskunnallisena yksikkönä alkoi oikeastaan vasta 1800-luvulla. Siihen asti sukupolvilla oli kuvattu lähinnä perherakenteita ja elämänkulun vaiheita. Nyt käsitettä haluttiin käyttää myös yhteiskunnan ja historian rakenteiden kuvaamiseen. (Marías 1968, Braungart & Braungart 1986). Yhtä mieltä oltiin siitä, että yhteiskunnan sukupolvet olivat hyvä väline selittää sosiaalista muutosta. Erimielisyyttä sen sijaan tuotti se, miten sukupolvi yhteiskunnallisena yksikkönä tulisi määritellä.

Positivistit olivat kiinnostuneita sukupolvista siksi, että niiden avulla oli mahdollista päästä tutkimaan ihmisen olemassaolon perustavia tekijöitä - syntymistä ja kuolemista - sekä myös historian kehitystä ja sosiaalista muutosta. Positivistisessä ajattelussa haluttiin kaikki kuvata kvantitatiivisesti ja sukupolvet olivat keino ihmiselämän mittaamiseen. Sukupolvien katsottiin muodostuvan biologisen iän perusteella, syntymän ja kuoleman rytmiin perustuen ja niiden ajateltiin seuraavan toisiaan säännöllisin aikavälein. Positivistit halusivat sukupolvien avulla löytää historiallisen kehityksen yleisen lain, joka perustuisi ihmisen elämänkulun biologisiin lakeihin. Sukupolvet olivat heille sosiaalisen muutoksen liikkeellepanevia voimia ja heidän ideanaan oli ennustaa sosiaalisen muutoksen suuntaa juuri sukupolvien avulla. (Mannheim 1952, Troll 1970, Braungart & Braungart 1986.)

Saksalainen romanttis-historiallinen koulukunta painotti kulttuurisia ja historiallisia tekijöitä biologista ikää enemmän sukupolvien muodostumisessa. Kulttuuriset ja historialliset tekijät

sitovat sukupolven jäsenet toisiinsa, muodostavat sukupolvien mentaliteetin ja erottavat sukupolvet toisistaan. Marías (1968, 89) lainaa Wilhelm Diltheyn sukupolvimääritelmää vuodelta 1875:

“The relationship between individuals denoted by the term generation is therefore one of simultaneity. We say that certain people belong to ‘the same generation’ when they have, in a certain sense, grown together, passed through childhood and youth at about the same time, and enjoyed their period of maturity during more or less the same years. It follows, then, that such people are bound together in another, deeper relationship: they also constitute ‘the same generation’ because, in their impressionable years, they have been subject to the same leading influences.”

Positiivistisen ja romanttis-historiallisen koulukunnan pohjalta yhteiskunnallisen sukupolven määrittelyä jatkettiin edelleen 1900-luvun alkupuolella. Sukupolvikäsitteen “grand old man” -nimityksen ansaitsevat *José Ortega y Gasset* ja *Karl Mannheim*.

*José Ortega y Gasset*¹ käsitys sukupolvista yhteiskunnallisina yksikköinä lähtee ajatuksesta, että ihminen ei ole pelkästään psykofyysinen vaan myös sosiaalinen olento. Samalla tavalla sukupolvi on sosiaalinen eikä pelkästään biologiaan tai sukulaisuuteen liittyvä ilmiö. Sukupolvet syntyvät, elävät ja kuolevat historiallisessa ajassa ja ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa paitsi toistensa, myös yhteiskunnan ja historian kanssa. Sukupolven muodostavat samaan aikaan syntyneet ihmiset, jotka jakavat yhteisen historiallisen ajan. (Marías 1968) Sukupolvet ovat toisistaan riippuvaisia ja toistensa kanssa vuorovaikutuksessa siten, että jokainen uusi sukupolvi kohtaa edeltäjiensä ominaisuudet ja piirteet, mutta on samalla edeltäjistään erilainen. Uusi sukupolvi vastaanottaa edeltävien sukupolvien kokemuksen jo olemassa olevasta elämästä omaksumalla yhteiskunnan arvot, ajatukset ja rakenteen. Sukupolvien tehtäväksi Ortega y Gasset nimeää ’luovan nerokkuuden’ vapauttamisen eli sen, että ne tuovat oman erikoisuutensa vallitsevaan yhteiskuntaan ja muokkaavat omalta osaltaan yhteiskunnan rakenteita omaan aikakauteensa soveltuviksi. Tämä historiallinen tehtävä voi tosin jäädä jostain syystä saavuttamatta, mutta Ortega Y Gasset ei tarkemmin selitä miksi. (Ortega y Gasset 1961, 16-19.)

¹Ortega Y Gasset'n alkuperäisiä tekstejä (The Modern Theme -kirjaa lukuun ottamatta) minulla ei ollut mahdollisuutta löytää. Sukupolviteoria on selvitetty mainituista toisenkäden lähteistä.

Historiallinen aika puolestaan erottaa sukupolvet toisistaan ja muovailee niitä ajan mukaisesti. Yhteiskunnan normit, tavat ja käytänteet elävät omaa elämäänsä, mutta nekin muuntuvat historian mukana ja vaikuttavat sukupolviin. Sukupolvet puolestaan vaikuttavat olemassaolollaan, erilaisuudellaan ja omalla toiminnallaan sekä yhteiskuntaan että historialliseen aikaan. Siksi sukupolvia on tutkittava yhteiskuntakohtaisesti. Yhteiskunnissa on aina olemassa neljä sukupolvea: edeltävästä historiallisesta ajasta elossa olevat, vallassa olevat, aktiivinen sukupolvi ja nuoret. Vallassa oleva sukupolvi määrää yhteiskunnan tilanteen. Aktiivinen sukupolvi taistelee valta-aseman saavuttamiseksi. Nuoret puolestaan muodostavat sen sukupolven, jolla on erilainen näkemys vallitsevista oloista ja joka siksi haluaa tulevaisuudessa muuttaa status quon. (Ortega y Gasset 1961, Marias 1968, Kertzer 1983).

Karl Mannheim kehitteli sukupolviajatteluaan romanttis-historiallisen koulukunnan jalanjalkia seuraten, mutta vei sen pidemmälle kuin kukaan muu ennen häntä. Mannheim erotti toisistaan konkreettiset sosiaaliset ryhmät ja sukupolvet kollektiivisina faktoina. Konkreettiset ryhmät, kuten perhe, heimo tai uskonnollinen ryhmä, eivät ole sukupolvia, koska niihin ihmiset ovat liittyneet joko sukulaisuuden tai tietoisien tahtomisen kautta. Sukupolven jäsenet ovat sitoutuneet toisiinsa eri tavoin kuin konkreettisissa ryhmissä. Ihmisten yhteiskunnallinen sijoittuminen eli se, että yksilöt ovat syntyneet samaan aikaan, saaneet samantyyppistä tietoa, kokeneet samassa paikassa samoja tapahtumia ja että nämä kokemukset ovat vaikuttaneet tietoisuuteen samalla tavalla on edellytyksenä sukupolven syntymiselle. (Mannheim 1952, 288-290.)

Yhteistä sijoittumista sosiaaliseen strukturiin Mannheim (1952, 303) kutsuu *asemaksi*. Yhteinen asema puolestaan edellyttää, että sukupolven jäsenten on oltava syntyisin samalta historialliselta ja kulttuuriselta alueelta. Konkreettisen siteen syntyminen sukupolven jäsenten kesken synnyttää Mannheimin termein *aktualisoituneen sukupolven* (Mannheim 1952, 303). Aktualisoitunut sukupolvi tarkoittaa, että jäsenet osallistuvat yhteiskuntansa ajankohdaksiin älyllisiin ja yhteiskunnallisiin suuntauksiin ja että heillä on aktiivinen tai passiivinen kokemus uutta tilannetta muovaavien voimien vuorovaikutuksesta. Aktualisoituneen sukupolven sisällä voi syntyä useita erilaisia *sukupolviyksiköjä* (Mannheim 1952, 304). Niiden muodostuminen edellyttää aktualisoitunutta sukupolvea kiinteämmän siteen syntymistä eli

jäsenten tietoisuutta, yhteistä kokemista, tulkintaa ja toimintaa. Sukupolviyksiköt työstävät sukupolven yhteistä kokemusmateriaalia erilaisin tavoin ja voivat kehittyä jopa toisiaan vastaan taisteleviksi ryhmiksi.

Mannheimin mukaan sukupolvet erottaa toisistaan se, että jokaisen sukupolven elämäkokemukset ovat erilaisia. Näin ollen jokaisella sukupolvella on omat intressit, tavoitteet ja ongelmat yhteiskunnassa. Usein ne ovat erilaisia kuin mitä vanhempien sukupolvien suuntautumisot ovat olleet, koska sukupolvien suhtautuminen nykyhetkeen on aivan toisenlaista. (Mannheim 1952, 292,299)

Yhteiskunnalliseen sukupolvi-ilmiöön kuuluu olennaisesti sukupolvien vaihtuminen ja sen myötä yhteiskunnan kulttuuriperinnön kasautuminen, uusiutuminen ja katoaminen. Yhteiskuntaan syntyy jatkuvasti uusia sukupolvia, jotka arvioivat ja muokkaavat vanhaa kulttuuriperimää luomalla siihen oman tuoreen kontaktinsa. Yhteiskunnasta poistuvien sukupolvien mukana osa vallitsevasta kulttuuriperinnöstä puolestaan katoaa. Vanhan häviäminen avaa tietä uusien sukupolvien uudenlaisten tulkintojen muodostumiseen. Se osa kulttuuriperinnöstä, mikä ei ole enää hyödyllistä uuden sukupolven näkökulmasta, voidaan unohtaa. Menneet kokemukset ovat merkitseviä vain silloin, kun ne tulevat konkreettisesti osaksi nykyisyyttä. (Mannheim 1952, 292-295.)

Sukupolvien vaihtuminen ja kulttuuriperinnön siirtyminen sukupolvelta toiselle olivat Mannheimille historiaa ohjaava tekijä. Kulttuuriperinnön kulkeutuminen merkitsee paitsi sen kerrostumista ja uudistumista, myös sen uudella tavalla hahmottumista ja uusien tulkinta-, kokemis- ja ymmärtämismahdollisuuksien syntymistä. Aikaisemmista sukupolvista poikkeavien ajattelutapojen muodostuminen on kiinteästi yhteydessä yhteiskunnalliseen muutokseen ja sen nopeuteen. Mannheim huomauttaa, että jokaisen sukupolven kohdalla ajattelutapojen muuttumista ei tapahdu, mutta kun se tapahtuu, se on sukupolven sisäisten mahdollisuuksien tajuamista ja toteuttamista (Mannheim 1952, 309).

Sukupolven ajattelutapojen muuttumisen myötä myös uudenlaiset kokemistavat vahvistuvat ja lopulta syntyy uusi sukupolvityyli (Mannheim 1952, 309). Mannheimin mukaan talon

poikaisyhteiskunnissa sosiaalinen muutos oli niin hidasta, että uusia sukupolvityylejä ei päässyt muodostumaan, vaan sukupolvet seurasivat toisiaan ilman suurempia konflikteja. Mitä nopeammin sosiaalinen ja kulttuurinen muutos tapahtuvat, sitä suuremmat ovat mahdollisuudet, että sukupolvet reagoivat muuttuneisiin olosuhteisiin tuottamalla oman sukupolvityylin. (Mannheim 1952, 309-310.)

Mannheimin perusteellinen sukupolvikäsitteen operationalisointi on edelleen yhteiskunnallisen sukupolvikäsitteen käytön perustana. Mannheimilainen ajattelu johti myös keskusteluun siitä, voidaanko sukupolvi-termiä ylipäättään käyttää viittaamaan yhteiskunnan ikäryhmiin vai onko se rajoitettava vain perhesukupolviin. Mannheim itse sanoi, ettei sukulaisuuden perustuvista yksiköistä voida edes puhua sukupolvina, koska veriside ei ole riittävä sukupolvien muodostumisen tae, vaan siihen tarvitaan yhteisesti jaetut kokemukset ja yhteinen historia. Sukupolvikäsitteen käyttöä vain perheen sisäisiin ikäryhmiin vaativat puolestaan perustelevat kantaansa sillä, että sukupolvi on sukulaisuuskäsite ja se on sidottu sukulaisuuden ja polveutumisen alueisiin. Sukupolvi ei ole sovelias väline jakamaan yhteiskuntaa segmentteihin tai väestöä erilaisiin yhdistelmiin. Kohortti on selkeä käsite kuvaamaan toisiaan seuraavien yksilöiden kulkemista sosiaalisessa systeemissä. (Kertzer 1983, Riley ym. 1988.)

Bengtson ym. (1985, 306) huomauttavat, että sukupolvi käsitteen alkuperä on kreikankielisessä sanassa *genos*, jonka yleinen merkitys on tulla olemassa olevaksi ("*come into existence*"). Siten *genos* voi viitata useisiin sosiaalisiin ilmiöihin ja niiden syntymiseen. Bengtsonin mielestä merkitysten ydin on se, että ne merkitsevät samanlaisuutta jonkin ryhmän suhteen, erilaisuutta verrattuna muihin ja että niihin on kätkeytyneenä suhteellisuuden ajatus: sukupolvi on sukupolvi vain suhteessa muihin ryhmiin. Tähän perustuen sukupolvikäsitteen käytön rajaaminen perheen sisälle olisi sen turhaa kapea-alaistamista.

Sukupolvikäsitteen ongelmana on ollut myös se, että sen eri merkityksiä on käytetty varsin väljästi ja sekavasti. Pahimmillaan samassa tutkimuksessa puhutaan sukupolvista perheen sisäisinä ja yhteiskunnallisina yksikköinä ilman, että missään vaiheessa selkeästi määriteltä

lään, mitä sukupolvella itse asiassa tarkoitetaan. Sukupolven käsitteen käyttämisen ehdoton edellytys on määritellä selkeästi se konteksti, mihin sukupolvi on sijoitettu.

Kun sukupolvilla on kuvattu yhteiskunnan ikäryhmiä, sitä on käytetty pääasiassa merkityksissä kohortti ja tietoinen sukupolvi. **Kohortissa** on yksinkertaisimmillaan kyse tietyllä aikavälillä syntymisestä, jolloin kohortti määritellään pelkästään tilastollisena käsitteenä, tyhjänä muuttujana (Hagestadt & Neugarten 1985, Haapala 1990). Kun kohorttia käytetään kuvaamaan sukupolvi-ilmiötä, ei sen määrittäminen pelkkänä tilastollisena käsitteenä riitä, vaan kohortille on annettava sisältö. Kohortin sisältö löytyy sen yhteiskuntasidonnaisuudesta. Tällainen kohortti määritellään kuten Mannheim määritteli sukupolviaseman: se muodostuu ihmisistä, jotka ovat syntyneet samassa yhteiskunnassa samalla aikavälillä, kokeneet samat historialliset tapahtumat ja niiden seuraukset saman ikäisinä ja keskimäärin samalla tavalla (Kertzer 1983, Braungart & Braungart 1986, Haapala 1990). Erotukseksi tilastollisesta kohortista, käytän yhteiskunnallisesta kohortista nimitystä *kohorttisukupolvi*.

Yhteiskunnallisella sukupolvella on viitattu myös *tietoiseen sukupolveen*. Tällöin tehdään usein selkeä ero kohortin ja sukupolven välillä. Sanotaan, että kohortista tulee sukupolvi silloin, kun se kehittää tietoisuuden omasta ainutlaatuisuudestaan ja ryhtyy toimimaan muutoksen aikaansaamiseksi (Braungart & Braungart 1986, 213). Mannheim käytti tietoisesta sukupolvesta nimitystä aktualisoitunut sukupolvi.

Sukupolvitietoisuuden syntyminen ja sen määrittely ovat olleet ongelmallisia. Usein sukupolvitietoisuutta on verrattu luokkatietoisuuden käsitteeseen. Molemmat käsitteet edellyttävät sekä yksilön tietoisuutta omasta paikastaan suhteessa suurempiin rakenteisiin tai muihin kerrostumiin että tämän tietoisuuden jakamista muiden samassa tilanteessa olevien yksilöiden kanssa. (Mannheim 1952, Bengtson ym. 1985, Streib 1985).

Luokka-asema kuvaa väljästi ajateltuna yksilöiden sijoittumista talous- ja valtarakenteisiin. Se ei edellytä, että yksilö oivaltaisi tai tiedostaisi kuuluvansa johonkin luokka-asemaan. Se ei myöskään edellytä, että samaan luokka-asemaan kuuluvilla olisi automaattisesti luokkatietoisuutta. Joissakin sopivissa olosuhteissa luokka-asema voi kuitenkin johtaa luokkatie

toisuuden syntymiseen. Sukupolvitietoisuuden nähdään kehittyvän samalla tavalla. Jokainen yksilö sijoittuu johonkin kohorttiin (Mannheimin termein sukupolviasemaan), tiedosti hän sitä tai ei. Yhteisen kohortin tai sukupolviaseman jakaminen voi otollisissa olosuhteissa synnyttää yhteenkuuluvaisuuden tunteen, sukupolvitietoisuuden, ja johtaa sosiaaliseen toimintaan vallitsevien olojen muuttamiseksi. (Mannheim 1952, Streib 1985.)

Feuer (1969) painottaa kuitenkin, että huolimatta tietyistä yhteisistä piirteistä luokka- ja sukupolvitietoisuus ovat hyvin erilaisia prosesseja. Luokkatietoisuus on seurausta luokkeroista, jotka ovat perustaltaan sosiaalisia, yhteiskunnan ja ihmisten luomia luokitteluja ja siksi ainakin periaatteessa ne voidaan hävittää. Ikään perustuvat eroavaisuudet ja sukupolvet hän näkee biologisina ja siksi sosiaalisen olemassaolon pysyvinä rakenteina, joita ei voi yhteiskunnasta poistaa.

Bengtson ym. mukaan (1985) jokaiselle ikäryhmälle voi kehittyä tietoisuus erottuvuudesta muista myös joko historian tai iän suhteen. Hän lainaa Rileyn, Johnsonin ja Fonerin ajatusta ns. prosessiulottuvuudesta (Bengtson ym. 1985, 331). Sen mukaan ikä on objektiivinen fakta ja joskus historialliset olosuhteet voivat edesauttaa ikäjäsennyden muuttumista ikäryhmätietoisuudeksi. Vastaavasti joissakin olosuhteissa tietoisuus voi johtaa ikään perustuvaan kollektiiviseen toimintaan.

Esler (1984) moittii sukupolvitietoisuuden tutkimista liian vähäiseksi ja pinnalliseksi. Sukupolvitietoisuuden tutkiminen on hänen mukaansa keskittynyt lähinnä selvittämään tietoisuuden alkuperää eikä sukupolvitietoisuuden luonnetta. Hän kritisoi kokemusten, arvojen, tapojen ja käsitysten pohjalta määriteltyä sukupolvitietoisuutta sanomalla, että se on rajoittunut tutkimaan vain tietoisuuden pintarakennetta. Sukupolvitietoisuus on hänen mukaansa myös rajattu koskemaan liian pieniä ryhmiä, joilla hän tarkoittaa esimerkiksi Mannheimin määrittelemiä sukupolviyksikköjä. Tuloksena on, että sukupolvitietoisuudesta on tullut hyvin epäselvä käsite.

Esler näkee sukupolvitietoisuuden kollektiivisen mentaliteetin yhtenä muotona. Kollektiivisellä mentaliteetilla hän tarkoittaa ihmisen psyykkeen perustavia rakenteita tietyllä aikakau-

della (Esler 1984, 104). Kollektiivisen mentaliteetin formuloiminen on keskittynyt suurien joukkojen "mielen" tutkimiseen ja siksi se on käyttökelpoinen väline myös sukupolvien (joilla Esler tarkoittaa laajoja syntymäkohortteja) tietoisuuden selvittämisessä. Mentaliteetin analysoiminen etsii laajoja, syvällisiä mentaalisia rakenteita, joista esimerkkeinä Esler (1984, 106) mainitsee maailmankatsomuksen, perustavat arvot, mielen rakenteen ja tavan ajatella. Edelleen mentaliteetissa painottuvat yhteiset perustavanlaatuiset, fundamentaaliset rakenteet, eivät detaljimaiset erot mielipiteissä. Kollektiivisen mentaliteetin näkökulma tarjoaa siis huomattavan laajan perustan sukupolvien analysoimiseen. Eslerin (emt., 104) mukaan kollektiivinen mentaliteetti ilmenee osittain suoran verbaalisen formulaation kautta, mutta lisäksi olisi yritettävä ymmärtää joka päiväisten, yleisten ja yhteisten toimintojen, tapahtumien sekä käyttäytymisen sosiaalisia merkityksiä myös niiden symbolisella tasolla.

2.1 Suuret ikäluokat sukupolvena

Tässä tutkimuksessa keskityn yhteiskunnalliseen eli sosiaaliseen sukupolveen ja tarkentaen nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan sukupolviin. Suomessa yhteiskunnallisiin sukupolviin liittynyt sosiologinen tutkimus on keskittynyt paljolti kohorttien tutkimiseen. Sukupolviksi on määritelty pelkästään tietyn ikäiset tai tietyllä aikavälillä syntyneet ikäluokat (mm. Alapuro 1969, Jääsaari 1987, Haapala 1990). Sukupolvia on määritelty myös perustuen historiaan, ikään ja tutkittavaan asiaan. Esimerkiksi Kauppila, Käyhkö ja Tuupanen (1995) ovat tutkineet koulutusta ja löytäneet yhteiskunnastamme kolme koulutussukupolvea (emt.,26): sodan ja niukan koulutuksen sukupolvi (-1935), rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolvi (1936-1955) sekä hyvinvoinnin ja koulutusmahdollisuuksien sukupolvi (1956-).

Roos (1987) lähestyi sukupolviematiikkaa enemmän mannheimin ajatuksista lähtien. Hän toteaa, että sukupolvi *"tarkoittaa sellaista ryhmää ihmisiä, joita yhdistävät määrättyjen elämänvaiheiden kokemukset ja joista tämän vuoksi voidaan puhua (...) elämäkerrallisinayhteisöinä"* (Roos 1987, 51-52). Hän löysi elämäkerta-aineiston pohjalta 1980-

luvun suomalaisesta yhteiskunnasta neljä toisistaan selkeästi erottuvaa sukupolvea² (emt., 53-56):

1. Sotien ja pulan sukupolvi (syntyneet 1910-20)
2. Sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi (syntyneet 1920-luvun puolivälistä 1930-luvun loppuun)
3. Suuren murroksen sukupolvi (syntyneet sodan aikana tai sen jälkeen 1940-luvulla)
4. Lähiöiden sukupolvi (syntyneet 1950-luvulla)

Omassa tutkimuksessani lähden ajatuksesta, että samaan aikaan syntyneet muodostavat kohortin. Tutkimuksessani on mukana vuosina 1946-50 syntyneiden kohortti, jota yleisesti nimitetään suuriksi ikäluokiksi. En kuitenkaan käsittele heitä pelkästään tilastollisena tyhjänä käsitteenä, vaan ajattelen heidät kiinteästi yhteydessä suomalaiseen yhteiskuntaan, sen kehitykseen ja tapahtumiin. Mannheimin termein ajateltuna suurilla ikäluokilla on siis yhteinen sukupolviasema: he syntyivät sodan jälkeiseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja ovat olleet kokemassa samassa kulttuurissa samoja tapahtumia. Tässä tutkimuksessa kutsun suuria ikäluokkia edellä selostettujen sukupolvimääritelmien perusteella kohorttisukupolveksi.

Sukupolvitutkimuksessa on tärkeää sijoittaa sukupolvi siihen kontekstiin, jossa se on elänyt. Suomalaisten suurten ikäluokkien kohdalla elämiskontekstina³ on ollut toisen maailmansodan jälkeinen Suomi. Seuraavassa käyn läpi sen, millaisesta kontekstista suurten ikäluokkien kohdalla on ollut kyse.

²Roosin sukupolvijaottelu on jäänyt elämään omaa elämänsä ja sitä käytetään yleisenä suomalaisen yhteiskunnan sukupolvijaotteluna, vaikka hänen tarkoituksenaan oli käyttää sukupolvia elämäkerta-aineiston tyypittelijänä.

³Käytän käsitettä elämiskonteksti kuvaamaan sitä yhteiskuntaa, jossa suuret ikäluokat ovat eläneet. Konteksti tulee englanninkielestä sanasta *context* (=tapahtuman tausta, yhteys). Hyvää suomalaista vastinetta sille en keksinyt. Elämysympäristö tai elämismaailma ovat mielestäni liikaa painottuneet nykyhetkeen. Konteksti sanalla haluan painottaa sitä, että kyseessä on koko elämänkulun mittainen kehikko, jossa sukupolvea tarkastelen.

3. SUURTEN IKÄLUOKKIEN ELÄMISKONTEKSTI

Suuret ikäluokat syntyivät sotien jälkeiseen asema- ja identiteettiään hakevaan Suomeen. Maan talous oli raunioina ja perustarpeiden kehykset olivat sodan myötä hävinneet. Taloudellinen ja sosiaalinen jälleenrakentaminen aloitettiin heti. Hävinneenä osapuolena Suomi sai maksettavakseen sotakorvaukset, jotka yhdessä jälleenrakennuksen kanssa sitoivat Suomen tuotantokapasiteettia pitkään. Suomi saavutti taloudellisesti sotaa edeltäneen tason 1950-luvun alkuvuosina. Myös henkisesti päästiin kehityksessä eteenpäin; olympialaiset ja Armi Kuuselan valinta maailman kauneimmaksi naiseksi koettiin siirtymänä uuteen aikaan. (Karisto ym. 1988, Lönnqvist 1989, Suomen Historia 1989.)

Ihmisten arkielämä alkoi pikkuhiljaa helpottua jo 1940-luvun lopulta lähtien ja elämisen perusasioissa päästiin muutaman vuoden kuluessa sotaa edeltäneelle tasolle. Elintarvikkeiden jakelusäännöstely purettiin, kauppoihin alkoi ilmestyä enemmän hyödykkeitä ja asumisväljyydessä saavutettiin ennen sotaa vallinnut taso (Pihkala 1982a, 347- 351). Taloudellista kasvua ja uudenaikaistumista korostavia ajattelutapoja arvostettiin ja ajan iskulauseena kaikui "Kehitys kulkee eteenpäin" (Lönnqvist 1989, 158). Kehitykseen kuului myös Suomen avautuminen ulkomaailmalle, etenkin länteen. 1950-luvulta lähtien Suomi pääsi entistä enemmän mukaan kansainväliseen kehitykseen taloudellisesti, tieteellisesti, teknisesti ja kulttuurisesti. Maailmanmarkkinat ja niiden muutokset heijastivat ulkomaankaupan, tieteen ja teknologian kautta vaikutuksensa Suomeen, sen kansantalouteen ja talouspolitiikan kehityksiin. Tekninen kehitys koneellisti vähitellen kotitaloudet, toi polttomoottorin, autot ja sähköenergian. Liikenteen kehittyminen teki yksilöllisen liikkumisen helpommaksi niin maan rajojen sisällä kuin niiden ulkopuolella. Television yleistyminen ja kehittynyt tiedonvälitys kutistivat maailmaa ja toimivat erinomaisina kanavina kansainvälisille vaikutteille. (Pihkala 1982a, 1982b, Lönnqvist 1989.)

Suomi oli toisen maailmansodan päättymisen aikoihin vahvasti maatalousmaa, jonka elinkeinorakenne muihin läntisen Euroopan maihin verrattuna oli melkoisen jälkeenjäänyt. Vasta 1960-luvulla ja 1970-luvun alkuvuosina elinkeino- ja ammattirakenne kokivat pe

rusteellisen ja nopean rakennemuutoksen, joka teki Suomesta teollisen yhteiskunnan. (Alestalo 1985, Karisto ym. 1988.)

Hyvinvointivaltion rakentamista jatkettiin heti toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. 1940-luvulla jatkui 1930-luvulta periytynyt väestöpoliittisesti motivoitunut sosiaalipolitiikan toimintalinja: kehitettiin äitiysavustus-, perhelisä- ja lapsilisäjärjestelmät. 1960-luvulla taloudellisten ongelmien ratkaisujen luonne kääntyi hyvinvointipolitiikan suuntaan. Uuden sosiaalipoliittisen ajattelutavan mukaan ei-aktiivisen väestön kulutusmahdollisuuksia oli lisättävä ja turvattava. Sosiaalisista tulonsiirroista haluttiin tehdä taloudellisen kasvun liikkeellepaneva voima. (Suomen Historia 1989, 189.) Karisto ym. (1988, 167) toteavat, että varsinaisesti sosiaalivaltio muotoutui 1950-70 -luvuilla, jolloin toteutui pitkään sosiaalipolitiikan tavoitteena ollut pakollinen sosiaalivakuutusjärjestelmä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonta laajeni, luotiin kaikille yhteiset palvelut kuten keskussairaalat, terveyskeskukset, kunnalliset vanhainkodit, päiväkodit ja peruskoulu, kehitettiin eläkejärjestelmiä, työttömyyskorvauksia, asumis-, toimeentulo- ja opintotukea.

Nopea yhteiskunnallinen rakennemuutos ja talouden kasvukausi muuttivat ihmisten elämäntapaa ja elämäntapaa. Elämäntavan muuttumista on suunnannut ennen kaikkea palkkatyöläistyminen, joka toi myös muita suuria muutoksia ihmisten elämäntapaan.

Palkkatyöläistyminen merkitsi ennen kaikkea *työn luonteen muuttumista* ihmisten elämäntavan kokonaisuudessa. Maaseudulla työ perustui välttämättömyyteen tuottaa tarvikkeet itse ja työn merkitys saatiin tuotannon välittömistä käyttöarvoista. Henkilökohtainen vapaus ja oma harkintavalta, luonnon kiertokulku ja vuodenaajat säätelivät työnteon rytmittämistä. Arkielämä rakentui pitkälti työnteon ympärille eikä työaikaa voinut erottaa vapaasta ajasta.

Palkkatyö toi suuria muutoksia työnkuvaan. Työ piti tehdä tietyllä aikavälillä, se mitattiin tietynä rahasummana ja työvoimasta tehtiin rahaksi vaihdettavaa tavaraa. Työn tekemiseen liittynyt oma päätäntävalta menetettiin ja sen sijalle astuivat asteikolla ylempänä olevat johtajat, joilta käskyt ja ohjeet otettiin vastaan. Työn sisältö abstrahoitui ja sen merkitys välineellistyi. (Ahponen & Järvelä 1983, Kortteinen 1982.)

Tietyllä aikavälillä toiselle tehtävä palkkatyö muutti *työn merkitystä* ihmisten elämässä. Työstä tuli vain yksi monista elämänosista ja nimenomaan se elämänosa, joka menetti merkitystään. Vapaa-aika muotoutui elämisen mielekkyyden mittariksi ja "varsinaisen elämän" toteuttamisen alueeksi. Työn funktioksi jäi toimeentulon hankkiminen ja vapaa-ajan toimintojen mahdollistaminen. Järvelä (1985) huomauttaa kuitenkin, että työn merkityksen muuttumisesta puhuttaessa tämä on vain toinen puoli totuutta. Työn merkityksen voidaan katsoa myös lisääntyneen yhteiskunnallisen työnjaon monimutkaistumisen myötä. Vakaan palkkatyöntekijän paikan varmistaminen vaatii jatkuvaa ammattitaidon ylläpitoa ja suurta mukautumiskykyä nopeasti muuttuvassa työmaailmassa.

Palkkatyöläistymisen myötä *naisten työssäkäynti yleistyi*. Suomessa naiset olivat osallistuneet kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön poikkeuksellisen paljon jo aiemminkin, mutta yleensä kyse oli ollut naimattomista naisista. 1950-luvulle asti vallitsevana käsityksenä oli se, että naisen ei ole sopivaa yhdistää perhettä ja ansiotyötä vaan hänen tuli yksinkertaisesti tehdä valinta. Jos työ kiinnosti, oli syytä pysytellä naimattomana. 1960-luvulta lähtien äidit alkoivat kuitenkin yhä enenevässä määrin siirtyä kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. Naisten työhön siirtyminen sai uudet ja vanhat rooli- ja moraaliihanteet törmäämään yhteen eikä se aina tapahtunut yleisen yksimielisyyden vallitessa. Ansiotyöhön siirtyminen eteni vähittäisenä muutoksena siten, että yhä suurempi osa nuorista ikäluokista alkoi hakeutua palkkatyöhön kodin ulkopuolelle. (Jallinoja 1985, Karisto ym. 1985.)

Yhteiskunnan teollistuminen lisäsi työpaikkoja ennen muuta kaupungeissa ja näin palkkatyöläistyminen monien kohdalla merkitsi *maalaisen elämäntavan vaihtumista urbaaniksi*. Kortteinen (1982) sekä Ahponen & Järvelä (1983) havaitsivat tutkimuksissaan, että maalta kaupunkiin muuttaneiden elämää luonnehti usein kahden elämäntavan rinnakkaisuus. Maalaiset elämänarvot haluttiin säilyttää ja soveltaa kaupunkilaiseen elämään. Kaupunkilaistuminen merkitsi kuitenkin väistämättä sitä, että maalaisten arvojen perusta oli hävinnyt. Seurauksena saattoi olla neuvottomuuden ja juurettomuuden kokemuksia, joilta suojauduttiin pakenemalla oman perheen pariin. Epätoivon ja viihtymättömyyden tunteita yritettiin paikata myös hakemalla aviopuoliso kotipuolesta tai rakentamalla maalle kesämökki

maalaisen elämäntavan toteuttamispaikaksi. (Kortteinen 1982, Ahponen & Järvelä 1983, Jääsaari 1987.)

Ihmisten *suhde luontoon ja luonnonympäristöön* muuttui urbanisoitumisen seurauksena. Ne ikäluokat, joille luonnonympäristö jokapäiväisenä ympäristönä on enimmäkseen vieras tai korkeintaan rajattuihin vapaa-ajanviettomuotoihin liittyvä, ovat vasta kasvamassa lähiöissä. Vanhemmat ikäpolvet ovat eri tavoin pyrkineet säilyttämään yhteyden luontoon nimenomaan juuri vapaa-ajan alueella ja usein yksityistyneessä kesämökkielämän muodossa. Kunnan tai kaupungin asukkaiden virkistyskäyttöön rakentama muutaman kilometrin pituinen puruinen lenkkipolku metsän keskellä ei riitä tyydyttämään luontokaipuuta tai maalaisen elämäntavan haikua. Vapaa-ajanvietto vapaassa luonnossa on suomalaisten osatuimpia ellei osatuin tapa viettää lomaa ja hankkia vastapainoa palkkatyölle ja arkirutiinille. (Järvelä 1985.)

Samaan aikaan työn ja vapaa-ajan erottautumisen kanssa 1960-luvulta lähtien myös työ ja *kulutus* erkaantuivat toisistaan. Kuluttamisesta tuli niin tärkeä osa-alue arkielämässä, että voidaan puhua kuluttajan elämäntavan muodostumisesta vastakohtana tuottajalle. Työ saavutti välineellisen roolin myös vapaa-ajan aineelliseksi rikastuttamiseksi yli perinteisten perustarpeiden. Yhä suurempi osa tarpeista tyydyttyi markkinoilta ostettavilla tavaroilla ja yhä enemmän aikaa uhrattiin tavaroiden hankintaan ja hyödyntämiseen. (Järvelä 1985, Ilmonen 1988.)

Lisääntynyt palkkatyöläistyminen johti osaltaan myös *koulutuksen voimakkaaseen korostamiseen ja lisääntymiseen*. Yhteiskunnallisten rakennemuutosten nähtiin yhdessä koulutuksen kanssa avaavan mahdollisuuksia sosiaaliseen nousuun ja henkilökohtaisen sosiaalisen arvostuksen kohoamiseen. Keskeisiksi koulutuspoliittisiksi tavoitteiksi asetettiin koulutuksen tehokkuus sekä alueellisen, sukupuolten välisen ja sosiaaliseen taustaan liittyvän eriarvoisuuden poistaminen. Tasa-arvoistumista on tapahtunut maan eri alueiden suhteen samoin kuin sukupuolten välillä, mutta kotitaustan vaikutukset ovat osoittautuneet sitkeämmiksi kuin mitä arveltiin. Koulua käymättömät vanhemmat näkivät koulutuksen hienosteluksi ja sen myötä tarpeettomaksi, mutta vähitellen hekin alkoivat suhtautua

myönteisesti ja toiveikkaasti ajatukseen, että heidän lapsensa saattaisivatkin hyötyä koulutuksen avautumisesta. Koulutuksesta ei kuitenkaan ole tullut avainta onneen ja menestykseen tai kasvavaa hyvinvointia tuottava automaatti. Vaikka maanviljelijöiden ja työläisten lapsia onkin saatu peruskoulutuksen jälkeiseen koulutukseen yhä enenevässä määrin, on koulutus toiminut itseasiassa ankarana valikointi- ja kilpailujärjestelmänä. (Järvelä 1985, Jääsaari 1987, Karisto ym. 1988.)

Edellä kuvatut yhteiskunnan muutokset ja niiden vaikutukset ihmisten elämäntapaan eivät tapahtuneet huomaamatta eivätkä yksistään helposti. Tehokkain keino muuttua tai muuttaa elämäntapaa on juuri yhteiskunnallinen pakko tai välttämättömyys (Järvelä 1985). Tällainen yhteiskunnallinen välttämättömyys tapahtui Suomessa 1960-70 -luvulla, siis parissa kymmenessä vuodessa, mikä on melkoisen lyhyt aika näin perusteelliseen elämäntavan muuttumiseen. Siksi on ymmärrettävää, että muutokset jättivät ihmisiä ymmälleen tai siirtymätilaan, jossa oli otettava vastaan runsaasti uusia arkipäiväisiä haasteita ja jossa usein turvaututtiin vanhaan ja aikaisemmin opittuun niin pitkälle kuin mahdollista - siitakin huolimatta, että se merkitsi toisinaan yhteen sopimattomia muotoja ja jopa sovittamattomia ristiriitoja.

1980-luku oli vuosikymmen, jolloin rikastuttiin nopeasti ja jolloin aineellisesta hyvästä tuli itsestänselvyys. Rikkaalla 1980-luvulla työläisten ja kapitalistien yhteinen hanke näytti vihdoinkin valmistuneen. Useimmilla suomalaisilla oli siedettävä toimeentulo, kaikki saivat ilmaisen hoidon terveyskeskuksissa, koulunkäynti oli ilmaista, lapsista, vanhuksista ja heikoista pidettiin huolta. Suomessa oli vähemmän köyhiä kuin missään muussa maailman maassa. Eri yhteiskuntaluokkien elämäntavat lähenivät toisiaan ja työläistä oli vaikea erottaa kapitalistista, kun *“kummallakin oli olohuoneessa videot, kaapissa levikset ja tallissa saab”* (Juurus 1994, 32). Jokunen taloustieteilijä "erehtyi" sentään varoittelemaan kulutusjuhlien keskellä talouden ylikuumenemisesta ja edesspäin väistämättä olevasta alamäestä, mutta heidät vaiennettiin - kukapa hyvin menemisen keskellä haluaa kuulla hyvinvoinnin olevan liian kallista jopa valtion kukkarolle.

Läntinen maailma joutui kuitenkin laskusuhdanteeseen. Samalla Suomen idänkauppa romahti, Suomen Pankin ja sinipunahallituksen vapauttamat pääomamarkkinat hurmaantuivat liikaa vapaudestaan. Yritykset villiintyivät ottamaan lisää lainaa, jota niillä ei ollut rahaa maksaa. Lainoista selviytyäkseen ne joutuivat irtisanomaan työntekijät tai hakeutumaan konkurssiin. Lainarahoja ilman jääneet pankit ajautuivat kriisiin. Ja vuosikymmenen vaihtuessa 90-luvuksi kaikkien oli myönnettävä, että lama oli luikerrellut paratiisiin. Talous tuli lähes syöksykierteessä alaspäin, korot ja verot nousivat, verovähennykset poistuivat, asuntolainojen maksaminen kävi mahdottomaksi tavallisille keskituloisille, yritykset ja jopa valtio kamppailivat omalla tahollaan lainojensa kanssa. Konkurssit lisääntyivät, työttömyys nousi ennen näkemättömiin lukuihin. Valtio tarvitsi lisää velkaa maksaakseen edelliset ja säästötoimet alkoivat leikata hyvinvointivaltion etuuksia. (Juurus 1994.)

90-luku on tuonut mukanaan muitakin suuria muutoksia Suomeen. ETA-sopimus astui voimaan 1994 ja Suomi liittyi Euroopan Yhteisöön 1995. Pahin kauhistuminen lamastakin on alkanut vähitellen hellittää ja ihmisten luottamus tulevaisuuteen on jo jonkin verran noussut. On kuitenkin syytä huomata se, että nämä muutokset tapahtuivat vasta käsillä olevan tutkimuksen aineiston keräämisen jälkeen.

Tämä oli pääpiirteissään se Suomi, jossa suuret ikäluokat ovat eläneet. Samalla olen kuvannut taustan, jota vasten tarkastelen suurten ikäluokkien sukupolvea. Olen jo aikaisemmin todennut, että yhteiskunnallisten sukupolvien muodostuminen on aina sidoksissa paitsi ikään, myös yhteiskuntaan ja sen tapahtumiin, ts. yhteiskunnan historiaan. Historia ja ikä erottavat sukupolvet toisistaan mutta yhdistävät samaan sukupolveen kuuluvia.

Kolmessa ensimmäisessä luvussa olen selvittänyt tutkimukseni taustan. Tutkimuskohteenaani ovat suuret ikäluokat ja tutkimusvälineenäni yhteiskunnallinen sukupolvi, jonka elämiskontekstin, toisen maailmansodan jälkeisen suomalaisen yhteiskunnan, olen kuvaillut. Asetelmaani selkeyttämään esitän vielä yhteenvetona taulukossa 3.1, miten suurten ikäluokkien elämänvaiheet osuvat yhteiskunnan kehitykseen.

Taulukko 3.1. Suomalaisen yhteiskunnan kehitys ja suurten ikäluokkien elämänvaiheet

VUOSI-KYMMEN	YHTEISKUNNAN KEHITYS		SUURTEN IKÄLUOKKIEN ELÄMÄNKULUN VAIHEET
1940	Sota päättyi 1945 Jälleenrakennus alkoi	Hyvinvointivaltion rakentamista jatkettiin	Suuret ikäluokat syntyivät 1946-50
1950	Suomi mukaan kansainväliseen kehitykseen	Sosiaalivaltio	Lapsuus peruskoulutus
1960	Kulttuurimurros	muotoutui	Nuoruus opiskelu tai työ
1970	Rakennemuutos 1960-70 - luvuilla ja sen seurauksena elämäntavan muutos	1950-70 -lukuilla	Aikuisuus työhön siirtyminen perheellistyminen
1980	Talouden hurja nousu	Hyvinvointivaltio "valmis"	työelämä
1990	Lama	Hyvinvointipalveluiden leikkausta	työelämä

4. SUURTEN IKÄLUOKKIEN SUKUPOLVIKOKEMUSTEN ETSIMINEN

Yhteiskunnallisen sukupolven määritelmässä korostettiin sitä, että sukupolvien muodostumisessa tärkeitä tekijöitä ovat elämiskonteksti ja ikä. Niiden kautta ja avulla sukupolville muodostuvat *sukupolvikokemukset*, jotka yhdistävät samaan sukupolveen kuuluvat toisiinsa ja samalla erottavat eri sukupolvet toisistaan (Mannheim 1952, Kertzer 1983, Braungart & Braungart 1986, Haapala 1990).

Huolimatta sukupolvikokemusten ratkaisevasta merkityksestä sukupolvien muodostumiselle ne ovat kuitenkin jääneet suhteellisen tutkimattomaksi alueeksi. Itse kiinnostuin siitä, mitä sukupolvikokemukset oikein ovat, millaiset tapahtumat nousevat sukupolvia yhdistäviksi ja miksi. Tutkimuksessani selvitän sukupolvikokemuksia nostamalla suomalaisen yhteiskunnan sukupolvien virrasta yhden sukupolven, suuret ikäluokat, jota tarkastelen

sukupolven sisältä käsin. *Kysyn sukupolven jäseniltä, mitä kokemuksia he pitävät sukupolveaan yhdistävinä.*

Yhteiskunnassa on aina olemassa samaan aikaan useita sukupolvia, jotka kokevat osittain samoja kokemuksia. Sukupolvikokemusten muodostumisen kannalta ikä on siksi tärkeä tekijä: kun tietyt tapahtumat koetaan saman ikäisinä, on tapahtumien kokemistavan nähty olevan ainakin jossain määrin samanlainen. Tähän päätyivät mm. Schuman ja Scott (1989) tutkiessaan kohorttien kollektiivista muistia. Tutkijoiden mukaan kohorttien kollektiivinen muisti kuvaa juuri kohortin⁴ jäseniä yhdistäviä ja kohortteja toisistaan erottavia tapahtumia. Kollektiivinen muisti muodostuu sen perusteella, mitä yhteiskunnallisia tapahtumia kohortti muistaa elämänsä varrelta. Yhteiskunta on jokaisen kohortin kohdalla jossain määrin erilainen ja sen vuoksi myös yhteiskunnalliset tapahtumat vaihtelevat eri kohorttisukupolvien elämänsä varrella.

Schuman ja Scott testasivat kohorttien muistia nimenomaan yhteiskunnallisten tapahtumien suhteen. He löysivät eri ikäisten kohorttien välillä huomattavia ikään pohjautuvia eroja ja niiden pohjalta totesivat, että eri kohorteilla on erilainen kollektiivinen muisti. Yhteiskunnallisten tapahtumien muistaminen oli selvästi yhteydessä siihen, mihin elämänsä vaiheeseen kokemukset ajoittuivat. Kohortin jäsenet muistivat ne tapahtumat, jotka he olivat kokeneet nuoruudessaan ja varhaisessa aikuisuudessaan⁵. Muistamisen syyksi oli usein sanottu tapahtumien aiheuttamat henkilökohtaiset seuraukset, mutta myös koko yhteiskuntaan vaikuttavat seuraukset.

Bengtson ym. (1985, 308) korostavat, että samaan kohorttisukupolveen kuuluvien yksilöiden välillä voi kuitenkin olla eroja siinä, miten he kokevat yhteiskunnan tapahtumat. Toisia tietyt tapahtumat hädin tuskin hipaisevat, toisia ne koskettavat syvällisemmin. Bengtson ym. (1985, 308) kuvaavat tätä termeillä *"touch and saturation"*. Kokemistapa riippuu henkilökohtaisista tekijöistä; persoonallisuus, perheolot, sosiaalinen asema ja psykologiset

⁴Schuman ja Scott määrittelevät kohortin kuten itse olen määritellyt kohorttisukupolven.

⁵Schuman & Scott eivät määrittele tarkemmin, minkä ikäiset ihmiset ovat nuoria tai varhaisaikuisuutta eläviä.

voimavarat vaikuttavat siihen, miten tietoinen ja vastaanottavainen yksilö on ja miten hän reagoi ulkopuolisiin ärsykeisiin. Yksilölliseen kokemiseen vaikuttaa myös se, että historialliset ajat vaihtelevat. Toiset kaudet sisältävät runsaasti rajuja muutoksia ja kokemuksia, jotka toimivat kohorttia määrittävinä tapahtumina. Tällaisia tapahtumia ovat esimerkiksi taloudelliset kriisit ja sodat. Toisaalta on kausia, jolloin ei tapahdu mitään ihmeellistä ja kohorttisukupolvilla kokemukset jäävät laihoiksi. (Bengtson ym. 1985, Roos 1987.)

Sukupolvikokemusten on sanottu muodostuvan lähinnä yhteiskunnallisista tapahtumista (Mannheim 1952, Bengtson ym. 1985, Braungart ja Braungart 1986, Roos 1987, Schuman ja Scott 1989). Yhteiskunnan tapahtumat ovat sukupolvikokemusten etsimisessä myös oma lähtökohtani. Suomen historiallisen kehityksen pohjalta oletan nopean ja perinpohjaisen rakennemuutoksen sekä sen vaikutusten ihmisten elämäntapaan ilmenevän suurten ikäluokkien kokemuksissa. Hyvinvointivaltion kehittymisen, työn luonteen ja merkityksen muuttumisen, kaupunkilaistumisen, luontosuhteen muuttumisen, kulutuksen lisääntymisen, koulutuksen lisääntymisen ja sen merkityksen korostumisen odotan yhdistävän suuria ikäluokkia sukupolvena.

Sukupolven samoin kuin kohortin kollektiivisen muistin muodostumisen kriittisenä elämänvaiheena on usein pidetty nuoruutta tai varhaisaikuisuutta (Mannheim 1952, Roos 1987, Schuman & Scott 1989). Suuret ikäluokat elivät nuoruuttaan 1960-luvulla, joka oli varsinainen arvomuutosten ryöpyn ja elämäntyylin vapautumisen vuosikymmen. Odotan siksi “kuuskytlukulaisuuden” olleen sukupolvea yhdistävä kokemus.

Tutkimuksessani ajattelen sukupolvea yhdistävät kokemukset pelkkiä yhteiskunnallisia tapahtumia laajemmin. Uhlenberg (1988) korostaa, että kohorttien sisäiset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten ne sitoutuvat ja sopeutuvat yhteiskunnan rakenteisiin. Suurten ikäluokkien sisäisistä ominaisuuksista suuri koko on ollut poikkeuksellinen muihin kohortteihin verrattuna. Se on vaikuttanut sukupolven jäsenten elämään yhteiskunnan rakenteissa monin eri tavoin (ks. luku 1.) ja se on myös antanut tutkimukseni kohteena olevalle sukupolvelle nimen *suuret ikäluokat*. Sen vuoksi on syytä olettaa, että suuri koko on muodostunut tätä sukupolvea vahvasti yhdistäväksi kokemukseksi.

Sukupolvikokemusten kautta pohdin myös sitä, ovatko suuret ikäluokat sellainen sukupolvi, millaiseksi heidät on yleisesti maalattu. Ovatko he omasta mielestään olleet radikaaleja, työtä vieroksuvia, pelkkään hyvinvointiin tottuneita materialistisia kuluttajia vai kenties jotain muuta?

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistona käytän minun ja Laura Tillin syksyllä 1993 keräämää kyselyaineistoa *Suuret ikäluokat - elämänkulku ja ikääntyminen*. Halusimme kerätä aineiston, jonka avulla voitaisiin selvittää suurten ikäluokkien menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta kohtalaisen laaja-alaisesti. Siksi päädyimme kyselylomakkeen käyttämiseen. Kyselylomakkeen eduiksi katsottiin sen käytännöllisyys ja se, että otoksesta saatiin tarpeeksi suuri.

Kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan kuvata tutkittavan ilmiön rakennetta eli sitä, millaisista osista se koostuu, löytyykö niistä jonkinlaista erilaisina riippuvuuksina ilmenevää systematiikkaa ja onko osien välillä yhteyksiä sekä sillä voidaan myös kuvailla tutkittavaa ilmiötä selittämisen lisäksi (Seppälä 1977, Alkula - Pöntinen - Ylöstalo 1994). Tavoitteenamme oli suurten ikäluokkien elämänkulun hahmottaminen ja kuvailu ja siihen katsoimme pääsevämme paremmin kyselytutkimuksen kuin haastattelututkimuksen avulla. Tiesimme, että mahdollisuudet syvempään analysointiin jäävät kyselytutkimuksella vähäisemmiksi kuin mihin olisimme päässeet haastatteluilla.

Kyselylomakkeella halusimme saada tietoa mahdollisimman monesta elämänalueesta. Se tarkoitti väistämättä sitä, että kutakin osa-aluetta voitiin käsitellä vain rajallisella määrällä kysymyksiä. Siltikin kyselylomakkeesta tuli kohtalaisen pitkä. Kysymykset pyrimme laatimaan siten, että ne ovat helposti vastattavia. Joihinkin kysymyksiin lainasimme ideoita aikaisemmista kyselylomakkeista, mutta suurin osa kysymyksistä laadittiin tätä kyselyä varten. Kysymysten laatimisessa neuvoja ja ohjeita saimme professori Marjatta Marinilta ja tutkija Paula Rantamaalta. Kyselylomakkeen ulkoasu ja käytännön työ olivat kokonaan meidän vastuulla. Lomakkeen ensimmäinen versio annettiin täytettäväksi ja kommentoi

tavaksi noin 20 suuriin ikäluokkiin kuuluvalla. Heiltä saadun palautteen perusteella lomake muokattiin lopulliseen muotoonsa (kyselylomake liitteenä 1).

Kyselytutkimuksen otos poimittiin kesäkuussa 1993 satunnaisotannalla Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Eläketurvakeskus huolehtii niiden eläkejärjestelmien rekisteröinnistä, jotka koskevat yksityisessä työsuhteessa työskenteleviä. Rekistereissä ovat kaikki ne, jotka jossakin työelämänsä vaiheessa ovat olleet yksityisessä työsuhteessa. Työeläkelain (TEL) ja lyhytaikaisten työsuhteiden eläkelain (LEL) piirissä olevien katsottiin tarjolla olevista vaihtoehdoista parhaiten soveltuvan otoksen poimintaan, sillä ne olivat Eläketurvakeskuksen laajimmat rekisterit.

Otos käsitti 1634 suomenkielistä, vuosina 1946-50 syntynyttä, Suomessa asuvaa, jossain työelämänsä vaiheessa TEL- tai LEL- työsuhteessa ollutta henkilöä. Otoksessa oli naisia 744 (46%) ja miehiä 890 (54%). Muita taustatietoja alkuperäisestä otoksesta ei ole saatavilla.

Otoksen poimiminen yksityisten työsuhteiden TEL ja LEL -rekistereistä todennäköisesti vääristi otosta jonkin verran suhteessa koko maan vastaavaan viisivuotiskohorttiin. Alkuperäistä otosta koskevien taustatietojen puuttumisesta johtuen on kuitenkin mahdotonta lukumääräisesti osoittaa otoksen vääristyneisyyttä. Selvää on kuitenkin se, että rekisterien ulkopuolella ovat sellaiset, jotka ovat koko työelämänsä ajan toimineet valtion ja kuntien palveluksessa, yksityisyrittäjinä tai maanviljelijöinä. Näin ollen on tärkeää painottaa sitä, että otos ei ole suuria ikäluokkia kokonaisuudessaan edustava eivätkä saadut tutkimustulokset ole yleistettävissä.

Kyselylomakkeet lähetimme elokuussa 1993. Ensimmäisen lähetyskierroksen vastausprosentti jäi suhteellisen alhaiseksi (41%). Sen vuoksi suoritimme syyskuussa uusintakierroksen. Sen tuloksena vastauksia kertyi lisää niin, että lopulliseksi tutkimusjoukon kooksi tuli 865 henkilöä (54%). Tämän aineiston kuvaus muutamien taustatietojen suhteen on liitteenä 2.

Alkuperäisen otoksen (N=1634) vääristyneisyyttä suhteessa koko maan vuosina 1946-50 syntyneisiin oli mahdoton osoittaa. Vääristyneisyyden selvittämiseksi vertailin kyselyyn vastanneita (N=865) ja vuosina 1946-50 syntyneiden kohorttia toisiinsa sukupuolen, ammattiaseman ja toimialojen suhteen.

Taulukko 4.1.1. Koko maan 1946-50 syntyneiden kohortti (N=441173) ja kyselyyn vastanneet (N=865) sukupuolen ja ammattiaseman mukaan.

	SUKUPUOLI			AMMATTIASEMA				YHT.
	Nainen	Mies	YHT.	Työntekijät	Al. toimihenkilöt	Yl. toimihenkilöt	Yrittäjät	
Kaikki 1946-50 syntyneet	49%	51%	100%	33%	34%	17%	16%	100%
Kyselyyn vastanneet	49%	51%	100%	47%	30%	16%	7%	100%

Sukupuolen suhteen aineisto noudattaa koko maan vastaavan viisivuotiskohortin jakaumia. Otoksemme näyttäisi olevan jonkin verran vinoutunut ammattiaseman suhteen. Työntekijöitä on aineistossamme suhteellisesti enemmän ja yrittäjiä puolestaan huomattavasti vähemmän verrattuna koko maata koskeviin jakautumiin. Toimihenkilöiden osuudet sen sijaan ovat likimain samat (Taulukko 4.1.1). Myös toimialojen vertailussa (taulukko 4.1.2) näkyy selkeästi se, että tutkimuksemme otoksessa teollisuuden parissa työtä tekevien suhteellinen osuus on suurempi kuin koko Suomen vastaavassa ikäluokassa.

Taulukko 4.1.2. Työllisten vuonna 1946-50 syntyneiden ja kyselyyn vastanneiden jakautuminen toimialoittain.

TOIMIALAT	Koko maan 1946-50 syntyneet	Kyselyyn vastanneet
1. Maa- ja metsätalous	7%	5%
2. Teollisuus	24%	35%
3. Rakentaminen	8%	5%
4. Kauppa-, majoitus- ja ravitsemustoiminta	15%	12%
5. Liikenne	7%	7%
6. Rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut	9%	13%
7. Julkiset ja muut palvelut	29%	23%
8. Toimiala tuntematon	1%	(223)*
YHTEENSÄ	100% (N=399500)	100% (N=508)

* Tämän aineiston osalta toimiala jäi selvittämättä peräti 223 työssä olevan vastaajan osalta. Sen vuoksi tämän aineiston prosenttiosuudet on laskettu huomioimatta luokkaa 'toimiala tuntematon'.

Otoksessamme painottuvat jonkin verran myös rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut. Julkisen sektorin työntekijöitä on kyselyyn vastanneiden joukossa selvästi vähemmän kuin koko maan viisivuotiskohortissa. Otoksen vinoutumisen syynä on siis se, että Eläketurvakeskus huolehtii yksityisten työsuhteiden rekisteröinnistä ja sen ulkopuolelle jäävät näin ollen juuri valtion ja kuntien työntekijät.

Pro gradu -työssäni tutkin tämän aineiston pohjalta suurten ikäluokkien sukupolvikoemuksia. Omaan tutkimukseeni poimin mukaan ne **518 henkilöä**, jotka olivat vastanneet tutkimuskysymykseni kannalta olennaisiin avoimiin kysymyksiin *“kun muistelet nuoruuttasi, millaisia asioita sinulle tulee ensimmäisenä mieleen?”* (kysymys nro 52) sekä *“mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisinä mieleen, jos sinua pyydetään kertomaan jotain suurista ikäluokista?”* (kysymys nro 55). Palaan kysymysten valintaan ja soveltavuuteen tutkimukseni kannalta myöhemmin mutta ensin kuvailen hieman tarkemmin tutkimukseni otosta.

Taulukko 4.1.3. Tutkimusjoukon jakautuminen sukupuolen ja syntymävuoden mukaan.

SUKUPUOLI	Nainen 51%	Mies 49%	YHT. 100%			
SYNTYMÄVUOSI	1946 20%	1947 21%	1948 19%	1949 21%	1950 19%	YHT. 100%

Sukupuolen ja syntymävuoden mukaan tutkimukseni otos jakautui tasaisesti (taulukko 4.1.3). Lääneittäin tarkasteltuna tutkimusjoukko painottui eteläiseen Suomeen. Uudenmaan läänissä asui noin kolmannes vastaajista, Hämeen läänissä 15% ja Turun ja Porin läänissä 14%. Muiden läänien osuudet jäivät alle 10%. Asumispaikan koon mukaan tutkittavat jakautuivat siten, että valtaosa asui yli 50000 asukkaan kaupungeissa. Vähiten vastaajista asui alle 5000 asukkaan paikkakunnilla. (Taulukko 4.1.4)

Taulukko 4.1.4. Tutkimusjoukon jakautuminen asuinläänin ja asuinpaikkakunnan väkiluvun mukaan.

LÄÄNI	Osuus	ASUINPAIKAN KOKO	Osuus
Uudenmaan lääni	30%	Alle 5000 asukasta	8%
Hämeen lääni	15%	5000-20000 asukasta	32%
Turun ja Porin lääni	14%	20000-50000 asukasta	18%
Kymen lääni	6%	yli 50000 asukasta	42%
Mikkelin lääni	4%	YHTEENSÄ (N=506)	100%
Pohjois-Karjalan lääni	4%		
Vaasan lääni	5%		
Keski-Suomen lääni	6%		
Kuopion lääni	5%		
Oulun lääni	8%		
Lapin lääni	3%		
YHTEENSÄ (N=518)	100%		

Peruskoulutus, jolla tässä tarkoitan oppivelvollisuusikään sisältyvää pakollista koulunkäyntiä ja lukiota, painottui vahvasti kansa- ja kansalaiskoulun suorittamiseen (48%). Kansakoulun ja vähintään osan keskikoulusta käyneitä oli reilu neljännes vastaajista, samoin niitä, jotka olivat käyneet lukion. (Taulukko 4.1.6)

Ammatillisen koulutuksen (= peruskoulutuksen jälkeinen koulutus) suhteen tutkimusjoukossa oli eniten alemman keskiasteen (ns. koulutasoinen koulutus) koulutuksen hankkineita (33%). Opistotasoisien ylemmän keskiasteen koulutuksen hankkineita oli vajaa viidennes, yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita 16%. Työpaikalla koulutuksensa saaneita oli 19% ja ilman minkäänlaista ammatillista koulutusta 8%.

Tutkimusotoksessani (N=518) näkyivät samat lievät vinoutumat kuin koko projektin otoksessa (N=865). Otoksessani olivat vahvasti edustettuina työntekijät (41%) ja yrittäjien osuus oli huomattavan alhainen (7%). Alempia toimihenkilöitä oli 33% ja ylempiä toimihenkilöitä 19%.

Kun aineistoa tarkastellaan henkilökohtaisten nettotulojen suhteen, voidaan todeta, että otokseni sijoittui vahvasti tuloluokkien keskitasolle ja sen alapuolelle. Reilut 40% ilmoitti

kuukausitulonsa olevan 5000-7500 mk ja viidenneksellä tulot jäivät tätäkin alhaisemmiksi. Toisaalta myös likimain 20%:lla henkilökohtaiset nettotulot olivat 7500-10000mk kuukaudessa. Yli 10000mk ansaitsevia oli noin kymmenesosa vastaajista. Naisten ja miesten tulojakaumat poikkesivat huomattavasti toisistaan siten, että naisten tulot sijoittuivat enimmäkseen matalapalkkaisiin kun taas miehissä oli suhteessa enemmän korkeapalkkaisia (taulukko 4.1.5.).

Taulukko 4.1.5. Naisten ja miesten henkilökohtaiset nettotulot kuukaudessa.

	alle 2500	2500- 5000	5000- 7500	7500- 10000	10000- 12500	yli 12500	YHTEENSÄ (N)
Nainen	6%	30%	48%	11%	3%	2%	100% (252)
Mies	5%	12%	34%	29%	12%	8%	100% (253) p=.0000

Laman vaikutus näkyi tässä aineistossa työttömyyslukuissa. Työttömiä tai lomautettuja oli kaiken kaikkiaan 11%. Työssä olevia oli 86%, joista valtaosa teki kokopäivätyötä. Työelämän ulkopuolella eri syistä oli vain 3% vastaajista.

Jos otoksesta vetää jonkinlaisen yhteenvedon taustamuuttujien perusteella, voisi todeta, että tutkimusotos vastaa kuvaa keskiverrosta keski-ikäisestä suomalaisesta. Hän on hankkinut keskitason koulutuksen, työskentelee työntekijän tai alemman toimihenkilön ammateissa, ei ole rikas mutta ei myöskään köyhä.

Käyttämiini avoimiin kysymyksiin vastaamattomuus eli kato (347 vastaajaa) suhteessa koko projektin aineistoon (N=865) oli selvästi sidoksissa koulutukseen ja ammattiasemaan. Alla olevasta taulukosta 4.1.6 huomataan, että kysymyksiin vastaamatta jättäneiden joukossa on huomattavasti enemmän kansa- ja kansalaiskoulun käyneitä, kun taas vastanneissa on puolestaan enemmän keskikoulun ja lukion käyneitä.

Koulutuksen vaikutus kysymyksiin vastaamiseen näkyi selvästi myös ammatillista koulutusta tarkasteltaessa. Vedenjakana oli koulutasoinen ammatillinen koulutus. Tutkimusjoukos

sani oli mukana suhteessa enemmän opistotasaisen koulutuksen hankkineita ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita kuin koko projektin aineistossa.

Taulukko 4.1.6. Peruskoulutus ja ammatillinen koulutus avoimiin kysymyksiin vastaamatta jättäneiden ja vastanneiden välillä.

Peruskoulutus	Ei vastanneet (N=347)		Ammatillinen koulutus	Ei vastanneet (N=347)	
		Vastanneet (N=518)			Vastanneet (N=518)
kansakoulu tai osa siitä	4%	2%	ei koulutusta	19%	8%
kansa- ja kansalaiskoulu	61%	46%	työpaikalla saatu	26%	19%
kansak. ja osa keskik.	7%	6%	koulutasoinen	32%	33%
keskikoulu	13%	20%	opistotasoinen	11%	19%
lukio	15%	26%	yliopisto-/korkeakoulu	7%	16%
			muu ammatill. koulutus	5%	5%
	100%	100%		100%	100%

Luonnollisesti sama näkyy verrattaessa ammattiasemaa (taulukko 4.1.7.) vastanneiden ja vastaamatta jättäneiden välillä. Työntekijät olivat jättäneet vastaamatta useammin kuin toimihenkilöt.

Taulukko 4.1.7. Ammattiasema vastaamatta jättäneiden ja vastanneiden välillä.

Ammattiasema	Ei vastanneet	Vastanneet
työntekijä	55%	41%
toimihenkilö	26%	33%
ylempi toimihenkilö	11%	19%
yrittäjä	8%	7%
	100%	100%

Avoimiin kysymyksiin vastaamattomuus johtui varmasti osittain laiskuudesta, välinpitämättömyydestä tai kiireestä. Joissakin vastauksissa luki vain toteamus, ettei vastaaja viitsi, jaksaa tai ehdi kirjoittaa. Olipa joku lähdössä lomallekin eikä siksi halunnut keskittyä muistelemaan menneitä tai miettimään suurten ikäluokkien ominaisuuksia. Myös se, että kyselylomake oli pitkä on todennäköisesti vähentänyt innokkuutta vastata avoimiin kysymyksiin.

Koulutuksen tai oikeammin sen puuttumisen vaikutus vastaamishalukkuuteen voi kertoa myös siitä, että vastaamattomuuden syynä on voinut olla tottumattomuus kirjalliseen ilmaisuun. Taustalla voi olla pelkoa myös oman mielipiteen kertomisesta tutkimuksen tekijöille, jotka ovat yliopisto-opiskelijoita ja paremmin koulutettuja kuin vastaaja itse.

Tämä ilmentää mielestäni kyselylomakkeen avoimilla kysymyksillä kerätyn kvalitatiivisen aineiston heikkoutta haastatteluun verrattuna. Haastattelutilanteessa tutkijalla on mahdollisuus antaa haastateltaville aikaa vastaamiseen, rohkaista ja kannustaa heitä kertomaan mielipiteitään. Tutkija voi herättää luottamusta tutkittaviin, mikä auttaa haastateltavaa puhumaan. Kyselytutkimuksessa tutkija jää väistämättä kaukaiseksi, tuntemattomaksi ja ehkäpä jopa jonkinlaiseksi "suuren tietäjän" hahmoksi, jolle ei uskalleta kertoa kaikkea mitä mielessä liikkuu.

Se, että avoimiin kysymyksiin jättivät vastaamatta heikommin koulutetut herätti myös kysymyksen, oliko kysymysten asettelu sellainen, että he kokivat kykenemättömyyttä vastaamiseen. Nuoruuden muisteleminen oli kuitenkin hyvin henkilökohtainen kysymys ja kuvittelisin siihen olleen helppoa vastata. Suurista ikäluokista mieleen tulevien asioiden listaaminen on sen sijaan saattanut vaikuttaa vaikeammalta tehtävältä. On voinut tuntua siltä, ettei omasta ikäluokasta osaa sanoa yleistäen mitään. Vastaaja on kenties ajatellut, etteivät omat ajatukset ole minkään arvoisia tai että omat kokemukset eivät ole yleistettävissä koko ikäluokkaan.

4.2 Tutkimuksessa käytetyt kysymykset, niiden käsittely ja tilastolliset menetelmät

Sukupolvikokemukset määrittelin sukupolven jäseniä yhdistäviksi kokemuksiksi. Ne voivat olla yhteiskunnan tapahtumia tai esimerkiksi sukupolven sisäisiin ominaisuuksiin liittyviä piirteitä. Suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksia selvitin pääasiassa kysymyksellä:

“Mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisinä mieleen, jos sinua pyydetään kertomaan jotain suurista ikäluokista?” (kysymys nro 55)

Kysymyksen asettelu oli mielestäni hyvä sukupolvikokemusten etsimiseen. Ensinnäkin vastaajaa pyydettiin listaamaan asioita, jotka koskevat koko sukupolvea. Näin toteutui hyvin näkökulmani eli se, että sukupolven jäsenet itse määrittelevät sukupolvikokemuksensa. Toisekseen kysymys antoi mahdollisuuden vapaaseen assosiointiin. Siinä ei pyydetty vastaajaa mainitsemaan asioita mitään erityistä näkökulmaa (esimerkiksi pelkästään yhteiskunnallisia tapahtumia) painottaen eikä missään tietyssä järjestyksessä. Vastaaja sai kertoa juuri niistä asioista ja tapahtumista, jotka hänen mieleensä ensimmäisinä nousivat. Kysymysmuoto jätti huomioimatta asioiden keskinäisen tärkeysjärjestyksen, mutta sitä en pitänyt tutkimukseni kannalta tärkeänä.

Aikaisemmin olen jo todennut, että sukupolven ja sukupolvikokemusten muodostumisen kannalta tärkeänä elämänvaiheena pidetään nuoruutta ja varhaisaikuisuutta. Kyselylomakkeella emme keskittyneet kovin laajasti suurten ikäluokkien nuoruuteen. Kysyimme kuitenkin, *“kun muistelet nuoruuttasi, millaisia asioita sinulle tulee ensimmäisenä mieleen?”* (kysymys nro 52). Tätä kysymystä en pitänyt erinomaisena sukupolvikokemusten etsimisessä. Kysymyksen asettelu oli hyvin henkilökohtainen ja vastaukset kuvailivat vastaajan omaan elämäntapaan liittyviä henkilökohtaisia asioita. Epäilin ajan kullanneen nuoruuden muistoja ja siksi ne eivät välttämättä anna realistista kuvaa vastaajan nuoruudesta. Tarkastelin suuria ikäluokkia yhdistäviä kokemuksia sukupolven sisältä käsin ja näkökulmani oli se, että sukupolven jäsenet itse määrittelevät sukupolveaan yhdistävät tapahtumat. Tämän kysymyksen puitteissa asetelmani ei toiminut, mutta vastausten avulla hahmotin kuitenkin “yleiskuvaa” tutkimuksessa mukana olevien suurten ikäluokkien nuoruudesta pitäen kuitenkin mielessä sen, että kuva saattaa olla muistojen kultaamaa. Vastauksista nousi muutamia asioita, jotka mielestäni kuvailivat niin selkeästi sukupolvea yhdistäviä kokemuksia, että käytin niitä sukupolvikokemusten määrittelemisessä. Näihin palaan tarkemmin myöhemmin.

Avoimet kysymykset luokittelin tilastollisen analysoinnin vaatimiksi muuttujiksi. Selvää on, että vastaukset olisivat olleet luokiteltavissa lukemattoman monella eri tavalla. Luokitteleminen on sidoksissa siihen, mitä tutkimuksessa halutaan saada selville. Tämän tutkimuksen ongelmatiikan kannalta pidin oleellisena sitä, että vastausten informaatiosta saataisiin

mahdollisimman paljon yksityiskohtia mukaan analyysiin ja että vastausten informaatiosta siis häviäisi mahdollisimman vähän.

Muuttujat muodostin siten, että ensin luin molempien kysymysten kaikki 518 vastausta läpi ja "kynä - paperi" -tekniikalla kirjasin, mistä asioista vastauksissa kirjoitettiin ja mitä niistä kerrottiin. Muuttujat saivat nimensä yleensä asiasta ja luokat eli arvot siitä, mitä asiasta oli kerrottu (taulukko 4.2.1).

Taulukko 4.2.1. Esimerkki muuttujan luomisesta.

MUUTTUJA	NIMI	MUUTTUJAN ARVOT	MITÄ ARVOIHIN LUOKITTELIN:
X311	kasvatus	1 = vapaa kasvatus	-> vastaukset, joissa kerrottiin vapaasta kasvatuksesta
		2 = ankara kasvatus	-> ankarasta kasvatuksesta kertoneet vastaukset
		3 = hyvä kasvatus	-> hyvästä kasvatuksesta kertoneet vastaukset

Ensimmäisen luokittelun tein siten, että muodostin vastausten perusteella mahdollisimman paljon muuttujia tiedon katoamisen välttämiseksi. Joistakin asioista tein useita muuttujia. Monien muuttujien frekvenssit jäivät kuitenkin tilastollisen analyysin kannalta turhan pieniksi. Yhdistin samaa asiaa kuvaavia muuttujia sekä muuttujien luokkia laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Uudelleenluokittelut pyrin kuitenkin aina tekemään niin, että informaatiokato olisi mahdollisimman vähäinen. Kokonaan tiedon katoamiselta en voinut välttää. (Kaikki avokysymyksistä muodostetut muuttujat ja niiden jakaumat ovat liitteessä 3.)

Avointen kysymysten vastauksista luotujen tilastollisten muuttujien laatu jäi vaatimattomalle tasolle. Muuttujat ovat norminaali- eli laatueroasteikkollisia ja ne kertovat vain havaintojen samanlaisuudesta tai erilaisuudesta. Muuttujien saamien arvojen välillä ei voi osoittaa järjestystä, välimatkaa eikä suhteita (Heikkilä 1988, Alkula ym. 1994). Muuttujien laadusta johtuen myös kvantitatiivinen analyysi rajoittui hyvin perustavanlaatuisiin ja yksinkertaisiin menetelmiin. Aineistoa voitiin analysoida ainoastaan ei-parametrisilla testeillä, joissa muuttujien ei tarvitse noudattaa normaalijakaumaa ja jotka on suunniteltu erityisesti laatueroasteikkomuuttujien analyysiin. Käytetyt tilastolliset menetelmät ovat lähinnä suorat jakaumat, ristiintaulukointi ja khi-toiseen riippumattomuustesti. Tilastollinen merkittävyys on aina mitattu .05 merkitsevyystasolla.

Tilastolliset ajot tein tilasto-ohjelman Statistical Package for Social Sciences (SPSS) windows-versiolla 6.0. Aineisto koodattiin alunperin SPSS VAX-version vaatimaksi xps-tyyppiseksi tiedostoksi Jyväskylän yliopiston laskentakeskuksessa. Tämä muunnettiin windows-versioon soveltuvaksi tiedostoksi, jota tässä työssä käytin.

Tilastollinen analyysi kertoo lähinnä vastausten hajonnan suuret linjat ja suhteen taustamuuttujiin. Koin kuitenkin, että pelkällä muuttujien pyöryksellä vastausten informaatiosta jäi käyttämättä turhan paljon. Sen vuoksi poimin runsaasti avokysymysten vastauksia tulkintojen havaintoesimerkeiksi. Niiden kautta myös sukupolven jäsenet “puhuivat” tutkimuksessani, jossa tarkoituksena oli löytää suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksia sukupolven sisältä käsin. Pysin valitsemaan havaintoesimerkit siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman monipuolisesti ja valaisevasti vastaajien ajatuksia ja näkökulmia. Syvempää laadullista analysointia vastausten osalta en tehnyt, sillä otoksen koko (518 henkilöä) asetti resurssirajoituksia.

Seuraavassa luvussa käyn pääpiirteittäin läpi sen, mitä tutkimuksessa mukana olevat muistivat nuoruudestaan ja katson, nouseeko nuoruudenmuistojen pohjalta laajemmin sukupolvea yhdistäviä kokemuksia.

5. MITÄ SUURET IKÄLUOKAT MUISTIVAT NUORUDESTAAN?

Kysymyksen *“Kun muistelet nuoruuttasi, millaisia asioita sinulle tulee ensimmäisenä mieleen?”* (nro 52) vastaukset olivat useimmiten luettelomaisia. Ne olivat joko yksittäisiä sanoja, jotka kuvailivat yhtä asiakokonaisuutta (*“puute, pula, köyhyys, kurjuus”*) tai sanoja, jotka eivät liittyneet toisiinsa ja olivat enemmänkin tulosta ajatuksen vaeltamisesta asiasta toiseen (*“työttömyys, satujen lukeminen, keksinnöt”*). Jonkin verran oli vastattu myös lauseilla, mutta ne olivat varsin lyhyitä eivätkä ne siksi liiemmin selittäneet kuvattua asiaa.

Nuoruudesta vastaajille mieleen tulleet asiat luokittelin 59 muuttujaksi (muuttujat frekvensseineen liitteessä 3). Havainnollistaakseni sitä, mistä nuoruudenmuistoissa kerrottiin, ryhmittelin osan muuttujista aihepiireihin (taulukko 5.1). Aihepiirit muodostin siten, että yhdistin samaa asiaa kuvaavat muuttujat ja laskin, kuinka monta vastaajaa oli kaiken kaikkiaan maininnut jotain ko. aihepiiriin kuuluvaa. Jos vastaaja oli maininnut useita samaan aihepiiriin liittyviä asioita, hänet on laskettu mukaan vain kerran. Sama henkilö on saattanut sijoittua myös useampiin aihepiireihin. Kunkin aihepiirin jälkeen on mainittu mukaan laskettujen muuttujien lukumäärä. Taulukon prosentit on laskettu suhteessa tutkimusotokseen (N=518). Aihepiirien ulkopuolelle jäi niihin sopimattomuuden vuoksi muutamia muuttujia, jotka näkyvät muuttujaluettelosta liitteessä 3.

Taulukko 5.1. Nuoruudesta mieleen tulevat asiat aihepiireittäin.

AIHEPIIRI (muuttujien lkm)	KUINKA MONI MAINITSI (%)	AIHEPIIRI (muuttujien lkm)	KUINKA MONI MAINITSI (%)
1. Perhe, koti (14)	224 (43%)	6. Köyhyys (1)	90 (17%)
2. Työ (1)	112 (22%)	7. Koulu (3)	83 (16%)
3. Nuoruuden kuvailu (7)	108 (21%)	8. Sosiaaliset suhteet (2)	82 (16%)
4. Luonto, vuodenaajat (3)	106 (20%)	9. Persoonan kuvailu (8)	59 (11%)
5. Vapaa-aika ja harrastukset (6)	92 (18%)	10. Nuoruuden hovit, nuorisokulttuurit (2)	44 (8%)

Perheeseen ja kotiin liittyviä asioita muistettiin nuoruudesta ylivoimaisesti eniten. Vastauksissa kerrottiin kodin ilmapiiristä ja perheenjäsenten välisistä suhteista, vanhemmista, sisaruksista, kasvatuksesta, muista omaisista, läheisten sairastumisista ja kuolemista,

asumisesta ja kotiseudusta. Perhettä ja kotia koskevat muistot olivat hyvin henkilökohtaisia. Yleisesti voisi myös todeta, että perhemuistot olivat myönteisiä. Kovin paljoa surullisia tai muuten ikäviä muistoja ei nuoruudesta oltu muisteltu.

Työ ja työn tekeminen muistui nuoruudesta mieleen peräti viidennekselle tutkimuksessa mukana olevista. Ilmaukset "*työ ja työnteko*", "*työtä koko nuoruus*", "*elämä oli pelkkää työtä*" toistuivat vastauksissa. Usein muistoissa korostui koko perheen kova työnteko mutta erityisesti vanhempien ahkeruutta painotettiin ja ihailtiin kunnioittavasti.

Nuoruutta kuvailtiin lähinnä positiivisesti. Se oli ollut iloinen, rikas, upea, loistava, mahtava, jännittävä. Nuoruus muistettiin myös turvallisena, vapaana ja huolettomana aikana. Vain muutama sanoi nuoruuden olleen kamalaa aikaa. Vaikka kysymyksessä vastaajia pyydettiin muistelemaan nuoruuttaan, olivat jotkut kertoneet myös lapsuudestaan. Kolmetoista vastaajaa kuvasi lapsuuden kaikin puolin hyvänä aikana. Vain kolmelle se oli ollut onnetonta ja surkeaa.

Luonto ja vuodenaajat. Luonto tuli nuoruudesta mieleen 42 vastaajalle. He kertoivat nuoruuden aikaisesta puhtaasta ja kauniista luonnosta, luonnonläheisestä elämästä, luontoharrastuksesta. Muutamat surkuttelivat sitä, että upea luonto on kadonnut tai tuhottu. Vastauksissa muistettiin myös lapsuuden ja nuoruuden elinympäristön maisemia.

Vuodenaikojen osalta saattoi varsin selkeästi todeta, miten aika kulta muistot. Kesistä muistettiin vain ne, jotka olivat lämpimiä ja aurinkoisia. Sama koski talvea: ne olivat lumen ja paukkuvan pakkasen talvia. Loska, räntäsade ja lumettomuus eivät olleet säilyneet muistissa lainkaan. Kukaan ei myöskään muistellut syyspäiviä, pitkiä pimeitä syksyiltoja eikä kevättä. Nuoruus oli näiden vastausten pohjalta pelkkää kesää ja talvea - ja huomattavasti enemmän pelkkää kesää.

Vapaa-ajanvieteistä ja harrastuksista kerrottiin vastauksissa runsaasti. Harrastuksiin viitattiin usein pelkästään sanalla 'harrastukset' tai vastauksissa todettiin, olivatko harrastusmahdollisuudet olleet hyvät vai huonot. Urheilu oli kuulunut erityisesti miesvastaajien

nuoruuteen. Muista harrastus- ja tekemismuodoista mainittiin mm. pelit ja leikit, retkeily, leirit, patikointimatkat, kalastus ja metsästys.

Köyhyys oli kuulunut monien tutkimuksessa mukana olevien nuoruuteen. Vain kahdeksan vastaajaa kertoi, että *“mistään ei ollut puutetta”*. Suurin osa köyhyydestä maininneista totesi yks kantaan, että nuoruudesta muistuu mieleen pula tai puute tai kurjuus tai köyhyys. Joissakin vastauksissa köyhyydestä oli mainittu enemmän. Olot olivat kaikkienensa vaatimattomat, asunto ahdas, tulot niukkoja, nälkä kaiversi ja elämä oli ikuista säästämistä.

Koulu ja koulun aloittaminen, koulumatkat ja muut koulunkäyntiin liittyvät muistot nousivat vastaajien mieleen usein. Muutamat mainitsivat koulunkäynnin merkityksestä nuoruudessa: se oli koettu sekä tärkeänä ja helppona että vaikeana ja turhauttavana. Jonkin verran vastauksissa esiintyi myös koulutusmahdollisuuksiin ja opiskelemiseen liittyviä muistoja.

Sosiaalisista suhteista kerrottiin lähinnä ystäviin ja kavereihin liittyviä muistoja. Muisteltiin yhdessä olemista ja tekemistä, ystävien lukumäärää ja laatua. Jonkin verran vastauksissa kerrottiin naapurussuhteista, sukuyhteisyydestä ja muusta sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Toisin kuin nuoruutta **persoonallisuutta** kuvattiin lähinnä negatiivisten kokemusten varjostaessa muistoja. Oman persoonallisuuden negatiiviset kokemukset olivat luokiteltavissa neljään kategoriaan: yksinäisyys, alistuneisuus, ujous ja arkuus sekä huono itsetunto. Ainoat positiiviset ilmaukset omasta persoonallisuudesta olivat viittaamiset vahvaan identiteettiin ja vastuuntuntoisuuteen.

Nuoruuden huvielämää ja nuorisokulttuureita muisteltiin yllättävän vähän. Suurten ikäluokkien huveina oli tämän aineiston mukaan ollut erityisesti tansseissa käynti. Nuoruuden ihastumisia ja rakastumisia muisteltiin jonkin verran. 60-lukua ja nuorison kulttuuri-
muotoja ei kovin usein mainittu: vain 14 vastaajaa kertoi esimerkiksi opiskelusta Helsingin Yliopistossa, vuoden -68 tapahtumista, Vanhan valtauksista, vasemmistoradikalismista,

poliittisesta sitoutumisesta, vapaasta moraalista, hippiajasta, kukkaislapsista, rauhanliikkeestä tai perunatorista jne.

Näiden aihepiirien lisäksi tutkimuksessa mukana olevat muistivat nuoruudestaan muitakin asioita, jotka kertoivat mm. pässinpökkimistä villasukista, polvihousuista, elokuisista Helsingin öistä, Töölön rappukäytävistä jne.

Kuten olin epäillytkin nuoruudenmuistot olivat kysymyksenasettelusta johtuen varsin henkilökohtaisia. Niissä kuvailtiin lähinnä elämäpiiriin sisältyviä asioita kuten perheoloja, koulua ja vapaa-ajan viettotapoja. Vastauksille oli yhteistä se, että nuoruuteen liittyvät muistot olivat valtaosaltaan myönteisiä: nuoruus nähtiin ainakin jälkeinpäin ajateltuna hyvänä aikana.

Vastauksista nousi kaksi asiaa, joista molemmista kertoi noin 20% tutkimuksessa mukana olevista: työ ja köyhyys. Tapa ja tyyli, jolla näistä kahdesta asiasta vastauksissa kerrottiin, oli niin samanlainen, että kutsuisin niitä suomalaisia suuria ikäluokkia yhdistäviksi nuoruuden kokemuksiksi. Vastausten sisältöön palaan myöhemmissä luvuissa, jossa määrittelen ja kuvailen tarkemmin suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksia.

6. SUKUPOLVIKOKEMUSTEN MÄÄRITTÄMINEN

Kysymys *”Mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisinä mieleen, jos sinua pyydetään kertomaan jotain suurista ikäluokista?”* oli tutkimuksessani perusta suurten ikäluokkien sukupolvikokemusten etsimiseen. Kysymykseen oli vastattu enemmän kokonaisia lauseita käyttäen kuin nuoruutta käsittelevään kysymykseen. Kyselylomakkeeseen laitoimme numerot ja tilaa kirjoittaa kolme suurista ikäluokista mieleen nousevaa asiaa. Ehkä tämä vaikutti siihen, että vastaukset olivat paremmin jäsenneiltyjä kuin nuoruuden muistoja käsittelevässä kysymyksessä. Jonkin verran oli käytetty myös luettelomaista vastaustapaa,

mutta tällöin luettelo usein kuvaili yhtä ja samaa asiaa ("*aina paljon: koulussa, opiskele-
massa, työelämässä*").

Kysymyksen vastauksista muodostin 49 muuttujaa. Ne puolestaan luokittelin kahdeksaan aihepiiriin, jotka muodostin samaan tapaan kuin olen jo nuoruuden muistoja kuvailevassa luvussa selittänyt (aihepiireihin sisältyvät muuttujat ja niiden jakaumat ovat muuttujaluettelossa liitteessä 3):

AIHEPIIRI (muuttujien lkm)	KUINKA MONI MAINITSI (%)
1. Lapsuuden ja nuoruuden aika (6)	205 (40%)
2. Suuri koko (2)	184 (36%)
3. Ikääntyminen (1)	155 (30%)
4. Koulu (2)	148 (29%)
5. Yhteiskunta (4)	144 (28%)
6. Sukupolven kuvailu (17)	93 (18%)
7. Työ (2)	91 (18%)
8. Suuret ikäluokat suhteessa muihin ikäluokkiin (4)	64 (12%)

Sukupolvikokemusten määrittelyssä käytin yksinkertaista menetelmää. Yleisperiaatteenani oli se, että mitä useampi viittasi vastauksessaan samaan asiaan, sitä vahvemmin katsoin sen kuuluvan sukupolvikokemuksiin. Edellytin kuitenkin, että vähintään 5% eli 26 vastaajan (N=518) oli viitattava samaan asiaan tai tapahtumaan ennen kuin sitä voidaan ajatella sukupolvikokemukseksi. Luokittelimistani muuttujista⁶ 16 frekvenssit ylittivät vaaditun rajan.

Muuttujia muodostaessani pyrin luokittelemaan vastaukset tarkasti ja moniksi muuttujiksi, koska ne saattoivat kuvailla saman asian eri puolia ja halusin saada vastausten informaatiota talletettua niin paljon yksityiskohtia kuin mahdollista. Sukupolvikokemuksia määrittellessäni halusin varmistua siitä, että mukaan valittujen muuttujien ulkopuolelle ei jäänyt sellaisia

⁶Olen jo luvussa 4 selostanut, miten muodostin avoimista kysymyksistä muuttujia. Korostan vielä, että muuttujat tein luokittelemalla samasta asiasta kertovat vastaukset yhdeksi muuttujaksi. Muuttujan nimi kertoo sen, mistä asiasta muuttujassa kerrotaan.

muuttujia, jotka kertoivat saman asian eri puolista kuin jo mukana olevat muuttajat. “Tarkistuskierroksen” tuloksena otin mukaan vielä muuttujan x226 ‘yhteiskunnan palvelut’ (frekvenssi 20), koska se kuvaili suurten ikäluokkien ja yhteiskunnan välisiä suhteita ja mukana olivat jo muut samasta asiasta kertovat muuttajat. Seuraavat 17 muuttujaa ovat mukana sukupolvikokemusten muodostamisessa:

MUUTTUJA	MUUTTUJAN NIMI	Frekvenssi
x250	Suuret ikäluokat (SIL) ahkera sukupolvi	26
x208	Köyhä lapsuus	28
x202 (1)	Suuret perheet	31
x209	Nuoruus ja 60-luku	32
x228	Yhteiskuntaan liittyviä asioita	32
x206	Puute	43
x225	SIL yhteiskunnan kehityksessä	44
x200	Syntymä	51
x213	Koulutusmahdollisuudet	54
x207	Sota	57
x222	Yhteiskunnan kehitys	66
x215	Työ	69
x212 (2)	Suuret oppilasmäärät	86
x205	Suuren koon vaikutukset sukupolvelle	88
x203	Suuri koko	96
x217	Ikääntyminen	155
x226	Yhteiskunnan palvelut	20

Yhdistin joitakin samoihin aihepiireihin liittyviä muuttujia laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Yhdistämisen tein siten, että jos vastaaja oli maininnut useita samaan aihepiiriin kuuluvia asioita, hänet laskettiin uuteen muuttujaan vain kerran.

Muuttajat suuret perheet (x202), suuret oppilasmäärät (x212), suuri koko (x203) ja suuren koon vaikutukset (x205) yhdistin yhdeksi muuttujaksi *’suuri koko’*, jonka frekvenssiksi tuli 229.

Yhteiskunnasta kertovat muuttujat yhteiskunnan kehitys (x222), suuret ikäluokat yhteiskunnan kehityksessä (x225) ja muuta yhteiskuntaan liittyvää (x228) yhdistin muuttujaksi 'yhteiskunta'. Lisäksi, kuten jo mainitsin, otin mukaan muuttujan 'yhteiskunnan palvelut' (x226), vaikka sen frekvenssi (20) ei yltänyt vaadittuun 5%:n luokkaan. Muuttujaan luokitellut vastaukset olivat kuitenkin niin oleellisesti samaan aihepiiriin kuuluvia, että sen pois jättäminen olisi jättänyt olennaista tietoa analyysin ulkopuolelle. Muuttujalle annoin nimen 'yhteiskunta' ja sen frekvenssiksi tuli 144.

Muuttujan x250 'ahkeruus' yhdistin muuttujan x215 'työ' kanssa ja muuttujan uudeksi frekvenssiksi tuli 94.

Köyhästä lapsuudesta (x208) ja yleisemmin puutteesta (x206) kertovat muuttujat yhdistin uudeksi muuttujaksi 'köyhyys' ja sen frekvenssiksi tuli 71.

Seuraavaksi ryhmittelin muuttujat niiden frekvenssien mukaan neljään kategoriaan (taulukko 6.1). Ensimmäinen ryhmä koostuu muuttujista, jotka saivat 26-51 havaintoa eli se käsittää muuttujat, joihin liittyvistä asioista mainitsi yli 5% mutta alle 10% tutkimuksessa mukana olevista. Toiseen kategoriaan kuuluvat 52-77 havaintoa saaneet muuttujat eli ne, joista kertoi 10% - 14% vastaajista. Kolmannen kategorian muodostavat puolestaan muuttujat, joiden frekvenssi oli 78-103 eli ne, joihin sisältyvistä asioista mainitsi 15% - 19% vastaajista. Viimeisen kategorian muuttujat keräsivät vähintään 104 havaintoa eli niihin kuuluvista asioista oli maininnut vähintään 20% tutkimuksessa mukana olevista.

Taulukko 6.1. Suurista ikäluokista mieleen tulevat asiat (muuttujien saamat frekvenssit).

26-51 havaintoa	52-77 havaintoa	78-103 havaintoa	väh. 104 havaintoa
60-luku (32)	Koulutusmahdollisuudet (54)	Työ ja ahkeruus (94)	Yhteiskunta (144)
Syntymä (51)	Sota (57)		Ikääntyminen (155)
	Köyhyys (71)		Suuri koko (229)

Nuoruudenmuistoissa oli joitakin asioita, jotka käsitteivät täsmälleen samoja aiheita kuin mitä vastaajat kertoivat tulevan mieleen suurista ikäluokista. Näitä olivat maininnat nuorisokulttuureista ja 60-luvun hengestä, köyhyydestä, työstä ja sodasta. Molemmissa vastauksissa aiheita käsiteltiin hyvin samalla tavalla. Yhdistin nämä samoista asioista kertovat muuttajat vielä toisiinsa. Yhdistämisen tein siten, että jos vastaaja oli maininnut samat asiat molemmissa vastauksissa, hänet laskettiin uudessa muuttujassa mukaan vain kerran. Yhdistäminen tapahtui seuraavasti:

- muuttajat x304 'nuorisokulttuurit ja 60-luku' ja x209 'nuoruus ja 60-luku' muodostavat muuttujan '60-luku'
- muuttujan x306 'puute' yhdistin muuttujaan 'köyhyys'
- muuttajat x328 'työ' ja x215 'työ ja ahkeruus' yhdistin muuttujaksi 'työ'
- sodasta kertovat muuttajat x342 ja x207 yhdistin muuttujaksi 'sota'

Bengtson (1985) on sanonut, että saman sukupolven eri yksilöt kokevat yhteiskunnan tapahtumat eri tavoin. Tapahtuma X voi olla hyvin mitätön kokemus jollekin, samalla kun joku toinen voi kokea sen huomattavasti syvällisemmin. Sukupolvikokemusten suhteen ajattelin samaan tapaan. Jotkut asiat, tapahtumat ja kokemukset voivat koskettaa vain joitakin sukupolven jäseniä ja jäädä koko sukupolvea ajatellen heikoiksi kokemuksiksi. Toiset kokemukset puolestaan voivat olla sellaisia, että niihin reagoi suurempi osa sukupolven jäsenistä. Jaoin sukupolvikokemukset vielä kahteen luokkaan (taulukko 6.2). Suurten ikäluokkien *heikot sukupolvikokemukset* ovat ne, joista mainitsi alle 20% tutkimuksessani mukana olevista. Ne kokemukset, joista mainitsi vähintään 20%, ovat puolestaan suurten ikäluokkien *vahvoja sukupolvikokemuksia*.

Taulukko 6.2. Suurten ikäluokkien sukupolvikokemukset.

HEIKOT SUKUPOLVIKOKEMUKSET		VAHVAT SUKUPOLVIKOKEMUKSET	
60-luku	43	Yhteiskunta	144
Syntymä	51	Köyhyys	147
Koulutusmahdollisuudet	54	Ikääntyminen	155
Sota	59	Työ	180
		Suuri koko	229

Mitä suuret ikäluokat kertoivat sukupolvikokemuksistaan selviää kahdessa seuraavassa luvussa.

7. HEIKOT SUKUPOLVIKOKEMUKSET

Syntymä, toinen maailmansota, 60-luku ja koulutusmahdollisuudet olivat tämän tutkimuksen mukaan suurten ikäluokkien heikkoja sukupolvikokemuksia. Suurten ikäluokkien **syntymästä** kertoi 10% tutkimuksessa mukana olevista. Heistä naisia oli jonkin verran enemmän (taulukko 7.1).

Taulukko 7.1. Syntymästä mainitseminen sukupuolen mukaan ja suhteessa koko aineistoon.

SUKUPUOLI	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi syntymän
Naiset	262	12%
Miehet	256	8%
YHTEENSÄ	518	10%

Yhteisenä kokemuksena kerrottiin siitä, että suuret ikäluokat ovat heti toisen maailmansodan jälkeen syntynyt sukupolvi. Yhteisenä kokemuksena nähtiin myös se, että synnyttiin pula-aikaan. Sotien jälkeisen suuren syntyvyyden syiksi sanottiin sodan päättyminen ja jälleenrakennus. Muutamit olivat sitä mieltä, että suuret ikäluokat ovat *"jotenkin vahingossa syntyneet"*.

Tuominen (1991) nimitti suuria ikäluokkia **sodan** sijaiskärsijöiksi, jotka itse sotaa kokemattomina joutuivat kokemaan sen vanhempiensa kautta. Sijaiskärsijyys tuli erittäin selvästi esille tässäkin tutkimuksessa. Sodasta suuria ikäluokkia yhdistävänä kokemuksena kertoi kaikkiaan noin 11% tutkimuksessa mukana olevista.

Suurille ikäluokille tuli sodasta mieleen sen päättyminen, sodan jälkeinen aika, jälleenrakennus sekä sodan vaikutukset ihmisten elämään:

"Sodan jälkeinen jälleenrakennus. Sotakorvaukset."

"Sota ja sen jälkiseuraukset."

"Sota on loppunut, ihmiset (vanhemmat) lähtivät lähes 0-tilanteesta, työn, asumisen, taloudellisen tilanteen ja mielen asteikoissa."

"Huonolla elintarviketasolla olleen lapsuuden aikana, jättäen jälkensä. Toisin sanoen sodan heijastus näkyy meissä."

Sodasta kerrottiin myös, miten vanhempien puheissa toistuivat usein sota ja pelko tapahtuneesta. Vanhempien sotakokemusten sanottiin heijastuneen perheiden elämässä. Puolison, lasten, sisarusten ja sukulaisten menetys aiheutti surua. Iltasatuina kuultiin isän kertomuksia sodasta ja yöllä herättiin isän painajaisunihuutoihin. Muutamat käyttivät suurista ikäluokista nimitystä sotainvalidit:

*"Olemme osittain sotainvalideja, vanhempien sotakauhut on siirtyneet meihin."
"Sota oli läsnä kaikkialla; ja meistä tuli toisen polven sotainvalideja ainakin jossain vaiheessa elämäämme."*

Sota oli tehnyt ihmisiä katkeriksi ja vakavamielisiksi, mutta toisaalta opettanut heidät vaatimattomiksi ja säästeliäiksi. Vastauksissa kerrottiin myös siitä, että syyllisyydestä huolimatta vallitsi *"optimismi, tarve nousta nopeasti jaloilleen ja unohtaa"*. Sodanjälkeisen jälleerakennuksen ja taloudellisen nousun yhteydessä *"ihmisillä oli halu perustaa koti ja perhe"* ja päästä uuden elämän alkuun.

Miehet kertoivat sotaan liittyvistä asioista jonkin verran enemmän kuin naiset (taulukko 7.2).

Taulukko 7.2. Sodasta mainitseminen sukupuolen mukaan tarkasteltuna.

SUKUPUOLI	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi sodan
Naiset	262	8%
Miehet	256	14%
YHTEENSÄ	518	11%

Odotin, että sodasta olisivat puhuneet eniten tutkimuksen vanhimmat ja vähiten vastaavasti nuorimmat, mutta havainnot jakautuivat suhteellisen tasaisesti syntymävuosien mukaan (taulukko 7.3).

Taulukko 7.3. Sota suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksena syntymävuoden mukaan tarkasteltuna.

SYNTYMÄVUOSI	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi sodan
1946	104	13%
1947	108	10%
1948	100	10%
1949	110	15%
1950	95	9%
YHTEENSÄ	518	11%

Jo pelkästään se, että näinkin moni vastaaja kertoi jotain sotaan liittyvää, on osoitus sodan hallinneen voimakkaasti suurten ikäluokkien lapsuutta. Totuushan kuitenkin on se, mitä kahdeksan vastaajaa korosti eli että suuret ikäluokat ovat ensimmäinen sukupolvi, joka ei ole kokenut sotaakaan lainkaan. Yksi vastaaja muisti jopa *"sodasta palaavat miehet"* ja toinen *"lomat rintamalta"*. Nämä muistikuvat on mielenkiintoisia ajatellen sitä, että sota oli päättynyt ennen tähän kyselyyn kuuluvien syntymää. Vastausten perusteella ei käy selväksi se, miten nämä kaksi tutkimuksessa mukana olevaa voivat muistaa sota-ajan tapahtumia. Yhtenä selityksenä voi olla se, että heille on kerrottu niin loputtomasti tarinoita sodasta ja elämästä sota-aikana, että ne ovat alkaneet elää omaa elämäänsä vastaajien mielessä ja tulleet osaksi "koettua elämää". Toisaalta heräsi epäilyksi siitä, että vastaajat eivät kuulukaan otokseemme, vaan ovat vastanneet jonkun toisen puolesta. Tätä oli mahdoton tarkistaa millään tavalla, sillä muut vastaukset eivät paljastaneet otokseen kuulumattomuutta.

60-lukulaisuuden, jolla tässä ajattelen sekä nuorison radikalisoitumista että nuorisokulttuurien nousua, odotin tulevan esille suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksena paljon voimakkaammin kuin mitä se tuli. Vain 8% tutkimuksessa mukana olevista kertoi 60-luvusta. Koulutetut henkilöt kertoivat radikalismista, vapautumisesta ja ylipäätään 60-luvun tapahtumista jonkin verran enemmän kuin ne, joiden koulutustausta oli alhainen (taulukko 7.4). 60-luvusta kertoneiden osuudet nousivat tasaisesti koulutustaustan mukana.

Taulukko 7.4. 60-luku ja ammatillinen koulutus

AMMATILLINEN KOULUTUS	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi 60-luvun
Ei koulutusta	41	5%
Työpaikalla saatu koulutus	94	6%
Koulutasoinen koulutus	166	8%
Opistotasoinen koulutus	94	9%
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	82	13%
Muu koulutus	28	11%
YHTEENSÄ	505	9%

Se, että korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat 60-lukulaisuuden kuvaavan suuria ikäluokkia enemmän kuin muut, ei ole yllättävä tulos. Kuten jo aikaisemmin olen todennut, Suomessa radikalisoituminen ja vapaat aatteet elivät lähinnä juuri yliopistomaailmassa.

"Kuuskyltuluvun" henkeä kuvailtiin iloiseksi, ihanaksi ja hyväksi, dynaamiseksi, radikaaliseksi ajaksi, joka joidenkin mielestä on *"yhdistävänä koettavissa vieläkin"*. Suuria ikäluokkia, *"60-lukulaisia"*, kuvattiin ajan hengen mukaisesti radikaaleiksi ja idealisteiksi, joilla oli *"kuvitelma ja usko, että maailmaa voi muuttaa paremmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi omalla toiminnalla"*. Yhteiskunnallinen herääminen ja toiminta, politisoituminen, kansainvälistyminen, 60-luvulle tyypilliset nuorisoideologiat ja moraalien vapautuminen mainittiin vastauksissa.

"Otimme aktiivisesti osaa kaikkiin yhteiskunnallisiin asioihin, myös yleismaailmallisiin asioihin."

"Monet meistä ovat olleet radikaaleja suhteessa yhteiskuntaan ja ovat sitä edelleenkin."

"Hippiaika. Elämä oli välillä yhtä kukkaisaika ja rakkautta. Olin juuri muuttanut 17-18 -vuotiaana Hesaan."

"Seksuaalinen vapautuminen - elettiin koko prosessi neitsyt myytistä "vapaaseen" seksiin -> e-pillerit."

"Ensimmäisen kerran nuorisolla oli oma muoti vaatteissa, musiikissa yms."

Koulutus- ja opiskelumahdollisuuksista mainitsi 54 vastaajaa. Sukupolvikokemuksena se oli suuria ikäluokkia jakava. Puolet näki koulutusmahdollisuuksien olleen hyvät ja tasa-

arvoiset. He sanoivat, että koulutusmahdollisuudet laajenivat jo suurten ikäluokkien kohdalla muillekin kuin ylimmille sosiaaliluokille: *“koulutusta myös työläisperheiden lapsille”*. Jotkut vastaajista katsoivat jopa, että *“koulutus oli kaikkien ulottuvilla, jos sitä vaan itse tahtoi”*. Koulutuksen nähtiin lennättäneen suuret ikäluokkalaiset uransa huipulle.

Toinen puoli koulutusmahdollisuuksista kertoneista näki asian aivan päinvastaisella tavalla. He väittivät, että koulutusmahdollisuudet olivat olleet kaikkea muuta kuin tasa-arvoiset: *“varattomilla oli huonot koulutusmahdollisuudet”* ja *“harvoilla oli mahdollisuus kouluttaa itseään eteenpäin”*. Heidän mielestään suurille ikäluokille *“opiskelemiseen ja itsensä kouluttamiseen tarjoutui mahdollisuus vasta aikuisena ja työn ohella, kun itse maksoi.”*

Muutamit tutkimuksessa mukana olevat sanoivatkin, että suurten ikäluokkien keskuudessa vallitsee koulutuksen suhteen selkeä kahtiajako. On olemassa *“lukeneet ja kansakoululaiset”* ja *“toiset on uhrattu toisten hyväksi, kun kaikkia ei ole voitu kouluttaa”*.

Sukupolven mielipiteiden jakautumista selitti jonkin verran vastaajan koulutustausta. Korkeammin koulutetut viittasivat koulutusmahdollisuuksiin enemmän kuin heikommin koulutetut (taulukko 7.5).

Taulukko 7.5. Koulutukset maininneet peruskoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen mukaan.

KOULUTUS	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi koulutusmahdollisuudet
Peruskoulutuksena kansakoulu	278	9%
Peruskoulutuksena vähintään keskikoulu	238	12%
YHTEENSÄ	516	10%
Ei peruskoulun jälkeistä koulutusta	41	7%
Työpaikalla saatu ammatillinen koulutus	94	10%
Koulutasoinen koulutus	166	10%
Opistotasoinen koulutus	94	15%
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	82	15%
YHTEENSÄ	505	11%

Peruskoulutuksen ja koulutusmahdollisuuksista mainitsemisen välillä oli lievää korrelaatiota siten, että mitä parempi oli henkilön peruskoulutus, sitä parempana pidettiin suurten ikäluokkien koulutusmahdollisuuksia (taulukko 7.6).

Taulukko 7.6. Koulutusmahdollisuudet peruskoulutuksen mukaan tarkasteltuna ($p=.01350$).

PERUSKOULUTUS	Huonot koulutusmahdollis.	Hyvät koulutusmahdoll.	YHT.
Kansakoulu ja osa keskikoulua	68%	32%	100%
Vähintään keskikoulu	34%	66%	100%

Ammatillinen koulutus⁷ vaikutti samaan tapaan (taulukko 7.7). Alhaisen koulutuksen saaneista valtaosa piti sukupuolensa koulutusmahdollisuuksia huonoina. Keskitason koulutuksen hankkineiden mielipiteet puolestaan jakaantuivat tasaisesti: lähes puolet näki koulutusmahdollisuuksien olleen vähäiset ja hieman yli puolet taas koki niiden olleen hyvät. Korkeasti koulutetut olivat puolestaan vahvasti sitä mieltä, että sukupuolvelle on ollut tarjolla hyvät mahdollisuudet itsensä kouluttamiseen.

Taulukko 7.7. Koulutusmahdollisuudet ja ammatillinen koulutus ($p=.04198$).

AMMATILLINEN KOULUTUS	Huonot koulutusmahdollisuudet	Hyvät koulutusmahdollisuudet	YHT.
Alhainen koulutus	67%	33%	100%
Keskitason koulutus	47%	53%	100%
Korkea koulutus	25%	75%	100%

Tulos ei ole yllättävä. Epäilemättä ne, joille on ollut taloudellisesti mahdollista hankkia itselleen koulutusta tai jotka ovat onnistuneet voittamaan itselleen paikan opiskelumaailmassa, ovat sitä mieltä, että kaikkienensa heidän sukupuolvelleen on ollut tarjolla monipuoliset ja hyvät mahdollisuudet koulutukseen. Koulutuksesta paitsi jääneet taas näkevät sukupuolvelle tarjoutuneet koulutusmahdollisuudet vähäisinä ja epätasa-arvoisina.

⁷Peruskoulutuksen jälkeisen eli ammatillisen koulutuksen luokittelin alkuperäisestä viisiluokkaisesta muuttujasta kolmiluokkaiseksi siten, että luokat 'ei peruskoulun jälkeistä koulutusta' ja 'työpaikalla saatu ammatillinen koulutus' yhdistin luokaksi 'alhainen ammatillinen koulutus'. Keskiasteen koulu- ja opistotasoisien koulutuksen yhdistin luokaksi 'keskitason ammatillinen koulutus'. Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet jäivät omaksi luokakseen 'korkea ammatillinen koulutus'.

8. VAHVAT SUKUPOLVIKOKEMUKSET

Suuret ikäluokat kokivat vahvoiksi sukupolviokokemuksiin yhteiskuntaan liittyvät asiat, köyhyyden, kovan työnteon, ikääntymisen ja sukupolven suuren koon.

Suurista ikäluokista ja yhteiskunnasta kirjoitti vastauksissaan 144 kyselyyn vastanneista, 28% koko otoksen määrästä. Vastauksissa kuvattiin suurten ikäluokkien kokemuksia yhteiskunnan kehityksestä agraariyhteiskunnasta teollisuus-, palvelu- ja informaatioyhteiskunnaksi. Sodan jälkeen alkanut ja etenkin 60-luvulla kiihtynyt taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kasvaminen, tekniikan kehittyminen nähtiin sukupolvea yhdistäväksi kokemukseksi. Sukupolven elämäkulku oli ollut hurjaa nousua aina 1990-luvun lamaan saakka.

"Suuret ikäluokat ovat kokeneet valtavan kehityksen hyvinvointiin koko elämän ajan."

"Suuret ikäluokat on ikäluokka joka on kokemut huiman teknisen ja taloudellisen kasvun - hevosen risukarhilta viimeiseen ATK-sovellukseen kaupassa ja teollisuudessa."

"Olemme kokeneet köyhyyttä ja sokaisevan elintason nousun."

"Kokemuksiamme on Suomen taloudellinen nousu ja taloudellinen tuho."

"Jatkuvaa nousua parempaan nykyiseen lamaan saakka."

Yhteiskunnan modernisoituminen merkitsi usein sitä, että maaseutu ei enää kyennyt tarjoamaan työtä. Tässä tutkimuksessa mukana olevista 61% asui lapsuuden ja nuoruuden maaseudulla. Saman verran asui kyselyn suorittamisen aikaan paikkakunnilla, joilla oli vähintään 20000 asukasta. Tämän perusteella näyttäisi olevan totta se, että suuret ikäluokat ovat

"agraariyhteiskunnasta ponnistavaa porukkaa, mutta yhteiskunnallisen murroksen ja siihen liittyvän urbanisoitumisen myötä juuriltaan reväistyjä."

Kyselyssä ei suoraan kysytty sitä, kuinka moni vastanneista on joutunut tai halunnut muuttaa maalta kaupunkiin. Vertasin kuitenkin vastaajien lapsuuden ja nuoruuden asuinpaikkaa heidän nykyisen asuinpaikkansa väkilukuihin. Osoittautui, että niiden välillä oli

tilastollisesti erittäin merkittävä korrelaatio ($p=.0000$). Ne, jotka asuivat lapsuutensa maaseudulla, ovat myös jääneet pienemmille paikkakunnille. Mutta haja-asutusalueella kasvaneista peräti kolmannes on muuttanut suuriin kaupunkeihin. Kuntakeskuksista on lähdetty jo jonkin verran enemmän suuriin kaupunkeihin, mutta mielellään on kuitenkin pysytelty pienemmillä paikkakunnilla. Kaupungeissa kasvaneista sen sijaan valtaosa asuu suurissa kaupungeissa. (taulukko 8.1)

Taulukko 8.1. Lapsuuden asuinpaikka verrattuna nykyisen asuinpaikan väkilukuun ($p=.0000$).

NYKYISEN ASUINPAIKAN VÄKILUKU	LAPSUUDEN JA NUORUUDEN ASUINPAIKKA		
	Haja-asutusalue	Kuntakeskus	Kaupunki
alle 5000	11%	7%	4%
5000-20000	43%	46%	13%
20000-50000	19%	10%	21%
yli 50000	27%	37%	62%
YHTEENSÄ (N=506)	100%	100%	100%

Tässä tutkimuksessa mukana olevat näkivät oman sukupolvensa olleen yhteiskunnan kehittymisen tärkeitä tekijöitä. He kutsuivat itseään hyvinvoinnin luojiksi, maan viimeiseksi rakentajasukupolveksi, yhteiskunnallisten uudistusten edelläkävijöiksi, hyvinvointivaltioiden perusteiden rakentajiksi, Suomen toivoiksi ja yhteiskunnallisten uudistusten edelläkävijöiksi. Vastauksissa kaikui katkeruutta myös siitä, että oma sukupolvi oli ollut rakentamassa korkean elintason ja hyvinvoinnin Suomea ja *"nyt sitä kovalla työllä saatua hyvinvointia puretaan!"* Muutamat vastaajat näkivät itsensä paitsi hyvinvoinnin luojina, myös laman aiheuttajina:

*"Suuret ikäluokat ovat rakentaneet elintason ja johtaneet myös elintason las-
kuun."*

*"Suuret ikäluokat ovat kulutusjuhlijoita, joiden on nyt maksettava teollisuuden ja
pankkien konkurssit".*

Positiivisimmat totesivat, että suuret ikäluokat ovat *"nykyisten ongelmien aiheuttajia ja myös ratkaisijoita"*. Mutta monet korostivat vastauksissaan sitä, että suuria ikäluokkia syyllistettäessä unohdetaan heidän saaneen paljon hyvääkin aikaan yhteiskunnassa, koska he ovat joukko, joka on tukevasti johtopaikoilla, vallan kahvassa, päättäjinä ja ratkaisijoina.

Yhteiskunnan kehittämiseen hyvinvointivaltioksi on kuulunut oleellisesti hyvinvointipalvelujen ja erilaisten sosiaalietuuksien luominen. Näiden suhteen kyselyyn vastanneet tuntuivat olevan sitä mieltä, että suuret ikäluokat ovat olleet väliinputoajia: *“Yhteiskunnan tuki tuli aina kun tarve oli ohitettu.”* Katkeruutta kaikui myös siitä, että tukia ei ole ollut juuri lainkaan:

“Olemme kasvattaneet lapsemme ilman sosiaalitukea; päivähoito, lasten harrastukset, kaikki maksettu itse. Lyhyet äitiyslomat.”

“Jäänyt vaille yhteiskunnan tarjoamista avustuksista, joita nykyiset perheet saavat. Ei äitiyslomaa kuin 2kk, ei hoitopaikkaa - itse sai hankkia yksityisesti, ei lapsilisiä kuin 31mk/3kk:ssa - ainakin 10 vuotta oli näin, ei kotihoitolisiä. Siis ei mitään, mutta ei silti saanut vaatiakaan, itse tehdyille lapsille. Toista on nykyiset nuoret perheet, kaikki on saatava!!!”

Maan poliittinen elämä ja suurten ikäluokkien siihen osallistuminen sai muutamalta miesvas-taajalta kitkerää kritiikkiä. Kaiken politisoituminen, poliittiset kuviot ja ylipäätään poliittinen toiminta tuohduttivat. Suurten ikäluokkien nähtiin syyllistyneen niin demokratian kuin vallankäytön väärinymmärtämiseen. Heitä pidettiin myös poliittisen toiminnan klikkiyttäjinä. Suuria ikäluokkia syytettiin hurauttamisesta *“60-luvulla syntyneiden taloudellisista realiteeteistä mitään ymmärtämättömien juppien rahapeleihin”*, mutta varsinaisesti syyttävä sormi osoitettiin nuorempien ikäluokkien poliitikkoihin ja johtajiin.

Suomen kansainvälistyminen on tapahtunut vauhdikkaasti juuri suurten ikäluokkien elämän aikana. Siitä vastaajat antoivat kiitosta omalle sukupolvelleen: *“Olemme avanneet Suomen maailmalle.”* Kansainvälistymisen lisäksi jokunen vastaaja viittasi koko maailmassa tapah-tuneisiin muutoksiin suurten ikäluokkien elämänsä aikana. Vastauksissa oli todettu myös se, että suurilla ikäluokilla on *“hyvä tietämys lähimenneisyyden yhteiskunnallisista tapahtumista”*.

Yhteiskunnan tapahtumista suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksena kertoivat miehet jonkin verran enemmän kuin naiset. Kaikista tutkimuksessa mukana olevista miehistä kolmannes sanoi yhteiskunnallisten asioiden tulevan heille ensimmäisenä mieleen suurista ikäluokista. Naisista puolestaan vajaa viidennes kertoi yhteiskuntaan liittyvistä asioista.

Erityisesti yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat yllä puhutut yhteiskunnalliset asiat suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksina (taulukko 8.2). Tätä selittänee yksinkertaisesti se, että koulutetut ihmiset ovat yleisestikin yhteiskunnallisesti valvuneempia kuin muut. Myös alemman keskitason koulutuksen hankkineet näyttäsivät maininneen yhteiskuntaan liittyviä asioita keskimääräistä enemmän. Selityksenä tälle lienee se, että heillä oli hallitseva asema aineistossamme.

Taulukko 8.2. Yhteiskunnalliset asiat suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksena koulutuksen mukaan tarkasteltuna.

AMMATILLINEN KOULUTUS	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi yhteiskunnalliset asiat
Ei peruskoulun jälkeistä koulutusta	41	22%
Työpaikalla saatu koulutus	94	19%
Koulutasoinen koulutus	166	31%
Opistotasoinen koulutus	94	22%
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	82	45%
Muu koulutus	28	21%
YHTEENSÄ	505	28%

Hyvinvoinnin ja taloudellisen nousun sukupolvena suurten ikäluokkien on nähty välttyneen **pulan ja puutteen** kokemuksilta (Roos 1987, Jääsaari 1987). Tämä tutkimus paljastaa kuitenkin sen, että hyvinvointisukupolvellekin köyhyys on tuttua. Lapsuutta suuret ikäluokat eivät eläneet yltäkyläisyydessä, vaan oloissa, joissa jokapäiväisen leivän hankkiminen oli monille perheille kiven alla. Puute oli jäänyt suuriin ikäluokkiin kuuluvien mieleen niin voimakkaasti, että he kokivat sen vahvana sukupolvensa jäseniä yhdistävänä tekijänä.

28% kaikista tutkimuksessa mukana olevista piti lapsuuden aikaista köyhyyttä suurina ikäluokkia yhdistävänä kokemuksena. Vastauksissa kerrottiin, että sodan jälkeen köyhyys näkyi joka puolella: olot olivat kaikkienensa vaatimattomat, asunto ahdas, tulot niukkoja, ruoka kortilla, nälkä kaiversi ja elämä oli ikuista säästämistä. Köyhyys johti monen kohdalla siihen, että *"töihin oli mentävä nuorena. Palkka piti riittää omiin menoihin ja kotiinkin oli maksettava."*

Kokonaisvaltaisesta niukkuudesta huolimatta köyhyydessä ja puutteessa osattiin nähdä myös positiivinen puoli. Ainainen rahan vähyys pakotti säästämisen opettelemiseen ja kekseliäisyyden käyttämiseen toimeentulon suhteen.

"Ihmiset osasivat ostaa vain sen, mikä todella oli tarpeen."

Vastauksissa oli kiinnitetty huomiota myös siihen, että vaikka taloudellinen tilanne oli keho ja elintaso nykyistä huomattavasti vaatimattomampi, elämä oli silti mukavaa ja ihmiset tyytyväisiä:

"Eläminen oli taloudellisesti niukkaa mutta tasapainoista."

"Taloudellisesti niukkaa. Olimme kuitenkin onnellinen ja tasapainoinen perhe."

"Niukkuuden aikaa, en tosin kokemukset että olisin jäänyt jotakin vaille."

"Taloudellisesti niukkaa, muuten rikasta elämää. Kylällä oli yhteishenkeä, auttavaisia ihmisiä."

Tämän aineiston mukaan köyhyys oli ollut tuttua kaikille sosiaaliluokille (taulukko 8.3). Vain virkamiesperheissä kasvaneet kertoivat jonkin verran vähemmän lapsuuden aikaisesta puutteesta kuin muut.

Taulukko 8.3. Köyhyys ja lapsuuden perhe.

LAPSUUDEN PERHE	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi köyhyyden
Maanviljelijäperhe	170	27%
Työläisperhe	195	33%
Käsityöläis- tai yrittäjäperhe	49	29%
Virkamiesperhe	85	19%
Muu	19	32%
YHTEENSÄ	518	28%

"Ovatko suuret ikäluokat tehty pula-ajan raaka-aineista?" Tämän tyylisillä kysymyksillä ja kommentteilla pulan ja puutteen vaikutuksia peilattiin myös suurten ikäluokkien nykyiseen elämään. Lapsuudessa kärsittyä puutetta ja siitä aiheutunutta vitamiini- ja hivenainepulaa epäiltiin keski-ikänsä sairauksien, raihnaisuusien ja kolotusten aiheuttajiksi.

Ikääntyminen esiintyi suurista ikäluokista mieleen tulevana asiana peräti kolmanneksessa vastauksista (taulukko 8.4). Tulos yllätti minut ensin, sillä kyselyn suorittamisen aikoihin tutkittavat olivat vasta 43-47 -vuotiaita. Julkisessa keskustelussa on kuitenkin jo pitkään rummutettu eläkepommista, joka pamahtaa suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Eläkkeiden lisäksi pommin on sanottu putoavan vanhusten hoitoon: tarvitaan lisää vanhainkotipaikkoja, sairaalapaikkoja ja henkilökuntaa huolehtimaan suurista ikäluokista. Nämä kaikki huolestuttivat myös tutkimuksessa mukana olevia (taulukko 8.4).

Sukupolvikokemuksena ikääntyminen osoittautui tämän kysymyksen pohjalta nimenomaan huolestumiseksi ennen kaikkea vanhuuden taloudellisesta tilanteesta mutta myös terveyden heikentyessä hoivan järjestymisestä. Ehdoton enemmistö kyseli: *"Kuka maksaa meidän eläkkeemme?"*. Eläke-etuuksien leikkaamiset nähtiin oikeudenmukaisuuskysymyksenä siksi, että *"ite olemme maksaneet eläkemaksomme. Niitä ei saa ottaa meiltä pois"*. Joitakin huolestutti se, mitä tapahtuu, kun suuret ikäluokat raihnaistuvat ja tarvitsevat nykyistä enemmän yhteiskunnan apua terveydenhoidossa. Kyseltiin, miten vanhusten hoito järjestetään tulevaisuudessa ja mikä on hoidon taso.

Taulukko 8.4. Ikääntyminen seurauksineen suurista ikäluokista mieleen tulevana asiana.

IKÄÄNTYMISEEN LIITTYVÄT ASIAT	Frekvenssi
Keski-ikä	6
Ikääntyminen, vanheneminen ja vanhusten hoito tulevaisuudessa.	21
Huoli eläkkeiden maksamisesta.	120
Huolestuminen sekä eläkkeistä että vanhusten hoidosta.	8
YHTEENSÄ	155

Ikääntyminen sinänsä pelotti tai huolestutti tässä tutkimuksessa mukana olevista vain muutamia. Laura Hakumäki (1996) tutki juuri suurten ikäluokkien ajatuksia vanhenemisesta ja vanhuudesta⁸ ja totesi, etteivät sukupolven käsitykset ikääntymisestä ole kovin negatiivisia. Jos elämän ulkoiset puitteet ovat kunnossa, vanheneminen ja vanhuus eivät

⁸Laura Hakumäen tutkimus on myös tehty *Suuret ikäluokat - elämänkulku ja ikääntyminen* -projektin aineistosta.

huoleta eivätkä pelota. Ulkoisten puitteiden puutteet taas saavat myös oman vanhenemisen näyttämään synkemmältä.

Työ ja työn tekeminen osoittautuivat varsin vahvaksi suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksiksi. Työn merkityksestä suurille ikäluokille on usein todettu, että se ei ole heille ollenkaan niin tärkeässä asemassa kuin mitä se on ollut heitä vanhemmille sukupolville (mm. Roos 1987, Jääsaari 1987). Tässä tutkimuksessa sain päinvastaisen tuloksen.

35% tutkimuksessa mukana olevista viittasi vastauksissaan työhön. Eritoten maanviljelijäperheiden jälkeläiset korostivat työtä ja työn tekemistä suurten ikäluokkien elämässä (8.6).

Taulukko 8.6. Työtä koskevien nuoruusmuistojen jakautuminen vastaajan lapsuudenperheen mukaan.

LAPSUUDENPERHE	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi työn
Maanviljelijäperhe	170	51%
Työläisperhe	195	27%
Käsityöläys/yrittäjä	49	28%
Virkamies/toimihenkilö	85	25%
Muu	19	37%
YHTEENSÄ	518	35%

Maataloissa kasvaneiden vastauksissa korostuivat ilmaisut *"paljon työtä"*, *"kovaa työntekoa"* ja *"työtä pienestä pitäen"*. Tilan hoitamiseen liittyvät työt - heinätyöt, peltotyöt, metsätyöt, navettatyöt - lueteltiin toistamiseen ja naiset mainitsivat usein myös kotityöt. Jotkut valittivat kaikkien kesälomien olleen pelkkää vanhempien auttamista tilan töissä. Muutamat kokivat edelleen katkeruutta ainaisen työn vuoksi elämättä jääneestä nuoruudesta:

"Ei ollut nuoruutta. Pääasiassa juurikaspelto, työnteko."

Toiset olivat joutuneet raatamaan ankarasti ilman minkäänlaista kiitosta

"Työtä, työtä ja työtä, jatkuvaa solvausta, olin orja!"

Loputtomasta työmäärästä huolimatta työn positiivisena puolena pidettiin sitä, että vanhempien esimerkin ja työn runsauden kautta opittiin hyvää työmoraalia, työn ja ahkeruuden kunnioittamista sekä yksin selviytymisen taitoa. Nämä olivat itsetuntoa rakentavia ja kohottavia tekijöitä. Korostettiin myös sitä, että

"vaikka yleisesti ihmisillä oli paljon työtä, silti heillä oli aikaa".

Muutkin kuin maalaistaloissa kasvaneet kertoivat työstä, mutta työn tekemiseen asennoituminen oli jossain määrin erilaista kuin maanviljelijäperheissä. Työtä oli monen kohdalla tehty lapsesta tai nuoresta lähtien, mutta vastauksissa painottuivat voimakkaasti oma halu työn tekemiseen, ammatinhankkimiseen ja elämässään eteenpäin pääsemiseen. Hyvin yksimielisesti oltiin sitä mieltä, että suurille ikäluokille on tyypillistä korkea työmoraali ja työnteon arvostaminen. Työstä ei ole nirsoiltu:

"Olemme oppineet tekemään pienellä palkalla työtä jo nuoruudesta ilman yhteiskunnan tukea, teimme työtä kuin työtä."

Kovalla työnteolla on ollut kuitenkin hintansa ja se on jättänyt merkkinsä keski-ikäistyviin suuriin ikäluokkiin:

"Olemme joutuneet lapsesta asti tekemään raskasta ruumiillista työtä, nyt keski-ikässä se jo näkyy sairauksina ja kulumavikoina."

Suurille ikäluokille on heidän itsensä mielestä ollut selvää pyrkimys selviytyä omalla työllä. Heillä on vahvana ajatus siitä, että ainoastaan työn tekemisellä on ollut mahdollisuus saada jotain aikaan. *"Asiat eivät tule ilmaiseksi"* ja siksi työ on kyselyyn vastanneiden mielestä ollut avain parempaan tulevaisuuteen. Ahkeruuden ja työtä pelkäämättömyyden tuloksena suuret ikäluokat voivat todeta:

"Tuntemme onnistuneemme elämässämme ja työssämme."

"Jos työtä on kyennyt tekemään, niin nyt voi nauttia tuloksista."

Suuri koko seurauksineen ja vaikutuksineen oli kaikkein vahvimmin koettu suurten ikäluokkien sukupolvikokemus. Lähes puolet tutkimuksessa mukana olevista viittasi vastauksissaan sukupolvensa suureen kokoon. Sukupolven suuri koko näkyi suuriin ikäluokkiin kuuluvien mukaan kaikkialla. Perheet olivat suuria. Leikkikavereista ei ollut

puutetta, sillä *“jopa syrjäkylillä oli nuoria”*. Suuri koko ei kuitenkaan ollut aina näin miellyttävää. Se näkyi tungoksena ja ahtautena niin kouluissa, opiskelupaikoissa kuin armeijassakin. Eräs vastaaja kuvailee tilannetta hieman humoristisesti sanomalla:

“Meitä oli niin paljon, että meni minne tahansa aina joutui jonottamaan!”

Koulujen suuret oppilasmäärät olivat erityisesti jääneet tutkimuksessa mukana olevien mieleen. He kertoivat, miten kouluja rakennettiin lisää, mutta siltikin *“aina oli koulut täyt. Meitä siirrettiin paikasta paikkaan”*. Toisinaan tilanpuute johti siihen, että koulussa ei ollut omaa luokkaa, vaan kierrettiin luokasta toiseen laukku kainalossa. Luokkakokoja suurennettiin ja jouduttiin aloittamaan kouluvuorot:

“Kansakoulua kävimme kahdessa vuorossa. Vuoroviikoin aamu- ja iltavuoro.”

Oppilaiden suuri määrä merkitsi oppilaille sitä, että *“luettiin vanhoista kirjoista ja koulukaverin kanssa samaa kirjaa”*. Suuret lapsikatraat näkyivät myös maalais- ja kyläkoulujen tilanteessa, jonka tutkimuksessa mukana olevat totesivat nykyhetkeä huomattavasti lohdullisemmaksi:

“Meidän lapsuudessa maalaiskouluja oli paljon ja kyläkoulut kukoistivat”.

Sukupolven koko alkoi vaikeuttaa suuriin ikäluokkiin kuuluvien elämää heidän oman näkemyksensä mukaisesti kansakoulun jälkeen. He kilpailivat ensin oppikoulupaikoista, joita ei riittänyt kaikille haluaville. Seuraavaksi he taistelivat opiskelupaikoista ja lopulta työpaikoista.

“Koko elämän ajan jatkuva ihmispaljous ja sen seurauksena kilpailu paikoista.”

“Suurille ikäluokille mikään ei ole ollut selvää kuin Mamulle illallinen. Joka asiasta taistelemisen (ja työnteko) olivat ja ovat edelleen selviä.”

“Suurille ikäluokille on yhteistä taistelu, oltava keskinkertaista parempi päästäkseen pinnalle.”

Suuresta koosta on aiheutunut myös muunlaisia haittavaikutuksia. Suuret ikäluokat ovat *“Suomen väestön ikäjakaumassa kulkeva ‘pallo’, joka maksaa Suomelle ylimääräistä monella tavalla”*. Tällä hetkellä vastaajat näkivät itsensä tukkimassa virat. Joku oli sitä

mieltä, että he “*vaikuttavat koko maan elämäntapoihin määrällään*”. Lainansaantimahdollisuudet olivat erään vastaajan mielestä olleet huonot kovan kysynnän vuoksi.

Tutkimuksessa mukana olevista nuorimmat viittasivat sukupolvensa suureen kokoon huomattavasti muita vähemmän (taulukko 8.7). Yksiselitteistä syytä tähän on vaikea löytää. Hyvin yleisesti varsinaisiksi suuriksi ikäluokiksi mielletään 1940-luvulla syntyneet ja ehkäpä vuonna 1950 syntyneet eivät ajatelleet olevansa niin selkeästi *suuria* ikäluokkia kuin vanhemmat. Kenties heidän kohdallaan suuruus ei enää ole ollut samanlainen ongelma kuin mitä se oli heitä vanhemmille. Toisaalta voisi kuitenkin kuvitella, että juuri nuorimmat olisivat hännänhuippuina olleet eniten ikäluokan suuruuden jalkoihin jääneitä. Mutta ehkä yhteiskunta instituutioineen oli jo “tottunut” mammutti-ikäluokkiin ja valmistautunut paremmin ottamaan heitä vastaan.

Taulukko 8.7. Suurten ikäluokkien koko syntymävuoden mukaan.

SYNTYMÄVUOSI	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi suuren koon
1946	104	41%
1947	108	51%
1948	100	48%
1949	110	46%
1950	95	33%
YHTEENSÄ	517	44%

Sukupolven koko suuria ikäluokkia yhdistävänä kokemuksena oli sidoksissa koulutukseen (taulukko 8.8). Erityisesti korkeammin koulutetut viittasivat sukupolven kokoon. Ilmeisesti juuri he ovat kokeneet kilpailun muita kovempana. He pyrkivät yhteiskouluihin ja taistelivat opiskelupaikoista. Peruskoulutuksen jälkeen suoraan työelämään siirtyneet osuivat yhteiskunnan kehityksen kannalta otolliseen aikaan. Suomessa oli 1960-70 -luvulla käynnissä voimakas rakennemuutos ja kasvava teollisuus imi nuorta työvoimaa.

Taulukko 8.8. Suurten ikäluokkien koko suhteessa henkilön ammatilliseen koulutukseen.

AMMATILLINEN KOULUTUS	Määrä koko aineistossa	Heistä mainitsi suuren koon
Ei peruskoulun jälkeistä koulutusta	41	22%
Työpaikalla saatu koulutus	94	33%
Koulutasoinen koulutus	166	38%
Opistotasoinen koulutus	94	67%
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	82	55%
Muu koulutus	28	46%
YHTEENSÄ	505	44%

Sukupolven kokoa ei ole koettu juurikaan myönteisenä kokemuksena. Sen nähtiin lähinnä haitanneen suurten ikäluokkien elämää. Kaikista tutkimuksessa mukana olevista vain kymmenen oli sitä mieltä, että koko ei ole ollut minkäänlainen ongelma heidän sukupolvelleen. Heidän mielestään ovet ovat avautuneet tälle sukupolvelle helposti ja heidän on ollut helppo päästä mihin vain halusivat.

9. ODOTETUT JA ODOTTAMATTOMAT SUKUPOLVIKOKEMUKSET

Halusin tutkia suuria ikäluokkia sukupolvena siihen kuuluvien kautta ja selvittää, mitä ovat ne tapahtumat ja kokemukset, joita he pitävät sukupolveaan yhdistävinä sukupolvikokemuksina. Yhteiskunnallisen sukupolven määritelmiin perustuen oletin, että suomalaisen yhteiskunnan kehitys agraariyhteiskunnasta moderniksi ja edelleen postmoderniksi yhteiskunnaksi sekä sen vaikutukset ihmisten elämäntapaan nousisivat sukupolvea yhdistäväksi kokemukseksi. Työn merkityksen muuttumisen, kaupungistumisen, luontosuhteen muuttumisen, kulutuksen lisääntymisen ja koulutuksen merkityksen korostumisen odotin tulevan vastauksissa esille koko sukupolvea koskettavina kokemuksina. Näiden lisäksi oletin 60-lukulaisuuden - arvojen ja elämäntyylin vapautumisen, nuorison radikalisoitumisen ja nuorisokulttuurien leviämisen - näkyvän sukupolvea yhdistävänä tekijänä.

Tulokset osoittivat, että suuret ikäluokkalaiset tunsivat hyvin vahvasti olevansa rakenne-
muutoksen tai Roosin (1987) termin suuren murroksen sukupolvi, joka on elänyt ja
kasvanut yhdessä huiman joka alalle ulottuvan kehityksen kanssa. Sen sijaan elämäntavan
murrokset jäivät tässä tutkimuksessa hyvin laihoiksi, lähes olemattomiksi kokemuksiksi.
Hyvin harva mainitsi sukupolvensa kokemukseksi kaupunkiin muuttamisen. Luonnosta
puhuttiin nuoruudesta mieleen tulevana asiana (N=42), mutta silloin muisteltiin lähinnä
kauniita lapsuudenmaisemia, luontoharrastusta, luonnonläheistä elämää tai vain ylimalkai-
sesti luontoa. Tämän voisi tulkita sukupolven mielipiteeksi siitä, että vielä nuoruudessa
luonto eli osana elämäntapaa ja että kaupungistumisen myötä luonnosta on vieraannuttu.
Mutta yleistyksessä on oltava varovainen, koska vastaustyyli oli hyvin lyhytsanainen eikä
sen perusteella ollut mahdollista päätellä vastaajien syvempiä mietteitä.

Kulutukseen ei juuri tullut esille sukupolvelle tyypillisenä piirteenä. Vain 19 vastauksessa
suuret ikäluokat oli todettu materialistisiksi. Koko Suuret ikäluokat - elämäntapaa ja
ikäntymisen -projektin aineiston pohjalta tehdyssä tutkimuksessa saimme saman suuntai-
sen tuloksen (Tilli & Vuorela 1994). Suurten ikäluokkien mielipide kulutuksen tärkeydestä
heille itselleen, heitä vanhemmalle ja nuoremmalle sukupolvelle oli se, että vain nuorem-
malle sukupolvelle kulutus on todella tärkeää. Oman sukupolvensa he näkivät välisukupol-
vena, jolle kulutus on tullut hiukan tärkeämmäksi kuin mitä se heidän mielestään on ollut
heitä vanhemmalle sukupolvelle. Ero ei kuitenkaan ollut kovin suuri (taulukko 9.1.)

Taulukko 9.1. Suurten ikäluokkien arvio kulutuksen tärkeydestä kolmelle sukupolvelle.

	TÄRKEÄ	MELKO TÄRKEÄ	EI TÄRKEÄ	Yht.
Vanhempi sukupolvi	21%	42%	37%	100%
Suuret ikäluokat	31%	50%	19%	100%
Nuorempi sukupolvi	64%	29%	7%	100%

(Lähde: Tilli & Vuorela 1994)

Koulutus nousi esille heikosti ja ristiriitaisesti. Tulos kuvaa hyvin sitä, että myös koulutuk-
sen suhteen suuret ikäluokat ovat siirtymä- tai välisukupolvi. Suurilla ikäluokilla näytti
yleisesti olevan halua kouluttaa itseään, mutta mahdollisuudet siihen olivat vielä tämän

sukupolven kohdalla vähäisemmät kuin mitä toivottiin. Koulutuspaikkoja ei ollut masasukupolvelle riittävästi. Monen kohdalla myös taloudelliset tekijät estivät koulutukseen hakeutumisen. Opintolaina- ja opintotukijärjestelmät syntyivät hyödyntämään vasta nuorempia sukupolvia.

Työn ja erityisesti työn tekemisen suuret ikäluokat kokivat hyvin vahvaksi sukupolvea yhdistäväksi tekijäksi. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida osoittaa työn merkityksen vähentyneen suurten ikäluokkien kohdalla. Päinvastoin. Työn tekemisen velvollisuus on sisäistetty pienestä pitäen ja korkea työmoraali on säilynyt läpi elämän. Selityksenä lienee yksinkertaisesti se, että sotien jälkeiset kovat ajat edellyttivät ahkeruutta kaikilta perheenjäseniltä ikään katsomatta. Opittiin, että elämässä eteenpäin pääseminen ei tule ilmaiseksi. Samalla opittiin se, että sinnikkyys ja ahkeruus ei ole ollut turhaa: eläminen helpottui, olot paranivat ja sen nähtiin toteutuneen kovan työnteon tuloksena. Sukupolven lähes elinikäinen nousukausi on viime vuosiin saakka taannut myös sen, että töitä on ollut.

Yksi keskeinen länsimaisten yhteiskuntien kehityspiirre toisen maailmansodan jälkeen oli nuorison ja nuorisokulttuurien nousu. Suomalaisen nuorison nousu oli osa kansainvälistä kehitystä, mutta se myös nivoutui olennaisesti suomalaisen yhteiskunnan kehityskaareen. Suomessa sodan jälkeen alkanut rakenteellinen ja kulttuurinen murros näkyi politiikasta kaupungistumisen asteeseen, tieteellisestä käytännöstä populaarikulttuurin ja -julkisuuden sisältöihin, mutta se ei merkittävästi ulottanut vaikutustaan vallalla olevaan arvomaailmaan, symbolikieleen tai julkisuuden rakenteisiin (Tuominen 1991, 386). Suurten ikäluokkien nuorille tarjolla ollut *"raivaamiseen ja rakentamiseen, sopeuttamiseen ja sosiaalistamiseen, torjumiseen ja toivomiseen"* (emt., 386) perustunut kulttuuri-identiteetti ei enää toiminut samastumisen kohteena nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Tilalle tulivat nuorison omat kansalliset ja kansainväliset liikkeet ja ideologiat. Tuominen näkee 1960-luvun kokonaisuudessaan tilanteena, jossa kovista sosialisatiopaineista huolimatta suurten ikäluokkien sukupolven samastuminen tarjottuun kulttuuri-identiteettiin oli mahdotonta. Vanhasta murtuminen ja irtautuminen oli ainoa keino psyykkiseen ja kulttuuriseen kasvuun. (emt., 387-393.) Mannheimin termein suuret ikäluokat loivat omaa, tuoretta kontaktiaan vanhemmilta sukupolvilta perittyyn kulttuuritraditioon.

Suuria ikäluokkia on usein Suomessa pidetty radikaalina sukupolvena ja siksi odotin 1960-lukulaisuuden esiintyvän huomattavasti vahvempana sukupolvikokemuksena kuin mitä se tässä tutkimuksessa esiintyi. Tähän vaikutti varmasti osaltaan se, että käyttämässäni aineistossa oli painottunut keskitason koulutuksen saaneiden osuus, kun taas radikalismi ja nuorison liikehdintä ilmenivät Suomessa lähinnä yliopistomaailmassa. Valtaosalle Suomen kulttuurimurroksen aikana nuoruuttaan eläneille nuorison liikehdintä merkitsi lähinnä kansainvälisen nuorisokulttuurin osasten omaksumista kansallisen yhtenäiskulttuurin sijasta. Toinen syy saattaa olla se, että radikalismien ja vapautumisen vuosikymmenestä on jo lähes 30 vuotta aikaa eivätkä aikakauden radikaalit ideat enää tunnu yhtä vallankumouksellisilta kuin silloin.

Oletuksenani oli myös, että muutkin kuin yhteiskunnalliset tapahtumat voivat muodostua sukupolvikokemukseksi. Sukupolvien tai kohorttien sisäisten ominaisuuksien ja niistä mahdollisesti aiheutuvien seurauksien ajattelin voivan esiintyä koko sukupolvea yhdistävinä kokemuksina. Suurten ikäluokkien kohdalla oletin ikäluokan suuren koon ja sen vaikutusten sukupolven jäsenten elämänkulkuun olevan yhden heidän sukupolvikokemuksistaan.

Suuri koko osoittautuikin kaikkein vahvimaksi sukupolvikokemukseksi. Lähes puolet tutkimusjoukostani mainitsi suurista ikäluokista mieleen tulevana asiana koon tai jotain siihen liittyvää. Tulos saattaa johtua osittain siitä, että kysymyksessä pyysimme heitä listaamaan nimenomaan SUURISTA ikäluokista mieleen tulevia asioita. Epäilemättä jokainen sukupolven jäsen on elämänkulkunsa aikana joutunut kuulemaan jatkuvaa huomautusta siitä, miten suuret ikäluokat tuottavat yhteiskunnalle lisämenoja. Paitsi yhteiskunta myös muut sukupolvet ovat omalta osaltaan olleet jankuttamassa suurten ikäluokkien aiheuttamista ongelmista. Kuitenkin vaikutti siltä, että vain harvat sukupolven jäsenet olivat tympääntyneet tai vaivautuneet vihjailuista. Valtaosa ainakin tässä tutkimuksessa olevista vain toteaa, että suuria ikäluokkia olemme, mutta eihän se meidän vikamme ole. Sukupolvikokemuksena suuruus tuntui olevan sitä, että se on tullut vastaan elämänkulun varrella tilanteessa jos toisessa.

Sukupolvikokemuksissa tuli esille myös yllätyksiä. Ensinnäkin yllätyin siitä, että sota nousi sitä kokematon sukupolvea yhdistäväksi kokemukseksi. Kotirintamalla sotaa ilmeisesti käytiin vielä pitkään sen päättymisen jälkeenkin. Sodan kokemukset ja pelko elivät, vaikka elämässä muuten pyrittiin ja menttiin koko ajan eteenpäin. Ymmärrettävää on tietenkin se, etteivät sotaa kokeneet voineet unohtaa sitä pitkään aikaan. Suuret ikäluokat joutuivat tahtomattaan sodan sijaiskärsijöiksi tai kuten muutamat heistä sukupolveaan nimittivät: heistä tuli toisen polven sotainvalideja.

Toinen yllätys oli se, että suuret ikäluokat kokivat lapsuuden aikaisen köyhyyden olevan sukupolveaan hyvin vahvasti yhdistävä tekijä. Yleensä heitä on ajateltu vain hyvinvointiin kasvaneena ja tottuneena sukupolvena. Suuriin ikäluokkiin kuuluvat korostivat kuitenkin sitä, että he ovat sukupolvi, joka on lähtenyt köyhistä oloista mutta kovalla työllä ja ahkeruudella nostanut itsensä ylöspäin parempiin elinoloihin.

Lapsuuden aikaiseen köyhyteen suhtauduttiin eri tavalla kuin mitä nykypäivänä. Köyhyys oli kokonaisvaltaista, mutta ainakin jälkepäin ajateltuna sen ei annettu lannistaa, vaan koetettiin olla tyytyväisiä siihen mitä oli, hakea elämän valoisat puolet ja ponnistella eteenpäin. Köyhyyden kokeminen on ajateltava myös suhteessa sen aikaisiin oloihin. Kenties ihmiset olivat niin onnellisia sodan päättymisestä, että edes köyhyys ei tuntunut yhtä ankealta kuin mitä se muutoin olisi saattanut tuntua. Ehkä myös se, että pula-aika kosketti lähes kaikkia, on vaikuttanut suurten ikäluokkien mielikuviin.

Yllättävältä tuntui myös se, että suuret ikäluokat osoittautuivat olevansa varsin huolissaan ikääntymisestään ja etenkin eläkkeidensä kohtalosta. Huolestuminen yllätti minut ehkä siksi, että suuret ikäluokat nähdään kuitenkin sukupolvena, joka näyttää aivan uudenlaista suuntaa ikääntymiselle. Esimerkiksi et-lehden (numero 3/1996) teettämän tutkimuksen tuloksena suurten ikäluokkien sanotaan jopa jatkavan 60-luvun arvovallankumousta ikääntyessäänkin: heillä on aiempia sukupolvia itsekkäämpi ja aktiivisempi ote elämään, he eivät hyväksy ikääntymiseen liitettyjä kliseitä vanhenemisen surkeudesta. Kuitenkin he tuntuivat huolehtivan suuresti siitä, millainen on taloudellinen turvallisuus ja vanhusten hoidon taso heidän niitä tarvitessa. Tulevaisuudesta huolehtiminen on varmasti seurausta

viime vuosien eläkekeskusteluista ja eläkkeiden maksuperusteiden muuttamisista. Ehkä huolestumisen takana onkin nimenomaan huoli siitä, miten tulevilla eläkkeillä voi toteuttaa uudenlaista vanhuutta.

Suurten ikäluokkien sukupolvikokemukset jaoin heikkoihin ja vahvoihin sukupolvikokemuksiin. Heikkoja sukupolvikokemuksia olivat syntymä, sota, 60-luku ja koulutusmahdollisuudet. Yhteistä näille kokemuksille oli se, että ne kaikki liittyivät sukupolven lapsuuteen ja nuoruuteen. Heikot sukupolvikokemukset voi myös jakaa kahteen ryhmään. Syntymä ja sota ovat kokemuksia, joita sukupolven jäsenet eivät suoranaisesti ole kokeneet mutta jotka kuitenkin ovat muodostuneet sukupolvea yhdistäviksi tekijöiksi. Syntymä määrittelee sukupolven alkamisen: *“olemme sukupolvi, joka on syntynyt heti sodan jälkeen”*. Sota puolestaan yhdistää sukupolvea toissijaisena kokemuksena, joka elettiin ja koettiin sodan päättymisen jälkeen sen kokemaan joutuneiden kertomusten, yleisen ilmapiirin, sodan jättämän pelon, tuskan ja ahdistuksen kautta.

60-lukulaisuus ja koulutusmahdollisuudet olivat kokemuksia, jotka olivat koskettaneet vain osaa sukupolveen kuuluvista. Sukupolvikokemuksina ne yhdistivät lähinnä sukupolven hyvin koulutettua osaa. Koulutusmahdollisuudet oli kokemuksista ainoa, joka selkeästi jakoi sukupolven kahtia. Korkeasti koulutetut pitivät sukupolveaan koulutettuna sukupolvena. Koulutuksesta paitsi jääneet puolestaan kokivat sukupolvensa jakautuneen koulutettuihin ja kouluttamattomiin.

Suurten ikäluokkien vahvoiksi sukupolvikokemuksiksi nousivat köyhyys, työ, yhteiskuntaan liittyvät asiat, ikääntyminen ja sukupolven suuri koko seurauksineen. Myös vahvoista kokemuksista köyhyys ja työ olivat erityisesti lapsuuden ja nuoruuden aikaisia kokemuksia. Tämä tutkimus vahvistaa oletusta, että sukupolven muodostumisen kannalta nuoruus on ratkaiseva elämänvaihe (ks. Mannheim 1952, Eisenstadt 1966, Roos 1987, Schuman ja Scott 1989). Mutta tutkimukseni tuo esille myös sen, että sukupolven muodostumisen kannalta lapsuuden aikaiset kokemukset ovat yhtä tärkeitä.

Vahvat sukupolvikokemukset vahvistivat myös oletusta siitä, että yhteiskunnan historia määrittelee sukupolvia. Suurten ikäluokkien elämänsä aikana suomalainen yhteiskunta

koki perinpohjaisen rakennemuutoksen, nopean kehityksen ja 1990-luvulla talouden romahtamisen ja ne kaikki näkyivät selkeästi sukupolvea yhdistävinä kokemuksina. Yhteiskunnan tapahtumia ei kuitenkaan pidetty ulkokohtaisina tai itsestään tapahtuvina asioina, vaan sukupolven jäsenet kokivat olleensa paljolti muutoksen subjekteja.

Vahvat sukupolvikokemukset keskittyivät kuitenkin eniten sukupolven sisäiseen ominaisuuteen eli suurten ikäluokkien massiiviseen kokoon. Sen vaikutuksia peilattiin sukupolven koko elämäkulun varrelta. Lapsuudessa koko häytti koulunkäyntiä, nuoruudessa koulutukseen ja opiskelemaan pääsemistä, aikuisena työpaikan hankkimista ja tulevaisuudessa suuren koon pelätään vaikuttavan eläkkeisiin ja vanhusten hoitoon.

Sukupolvikokemusten perusteella voi sanoa, että suuret ikäluokat tiedostavat olevansa sukupolvi. He olivat hyvin yksimielisiä siitä, mitkä tapahtumat, asiat tai kokemukset tekevät heistä sukupolven. Tämän osoittaa se, että heidän mielipiteensä keskittyivät muutamien asiakokonaisuuksien ympärille ja että heillä oli hyvin yhtenäiset mielipiteet ja ajatukset näistä asioista. Sukupolven homogeenisuutta lisäsi se, että vastausten välillä ei voinut osoittaa huomattavia eroja taustamuuttujien suhteen. Ainoa tekijä, joka jossain määrin näytti jakavan sukupolven ajatuksia yhteisistä kokemuksistaan oli koulutus. Korkeasti koulutetut kokivat jonkin verran muita vahvemmin 60-luvun, koulutusmahdollisuudet ja yhteiskunnan rakennemuutoksen suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksiksi.

Tutkimukseni ensisijaisena tarkoituksena pidin suurten ikäluokkien sukupolvikokemusten löytymistä. Niiden kautta ja niiden avulla hahmottui myös kuva siitä, miten suuret ikäluokat mieltävät oman sukupolvensa suhteessa heistä yleisesti esitettyihin väitteisiin. Suuriin ikäluokkiin liitetystä mielipiteistä useimmin kuultuja ovat:

- He ovat mammuttisukupolvena olleet suuri ongelma.
- He ovat radikaali sukupolvi, joka on romuttanut yhteiskunnan arvot.
- He ovat tottuneita helppoon elämään, jossa työ ei ole arvo sinänsä, vaan vain keino saada rahaa. Heistä on tullut materialistia, rahan palvojia ja pinnallisia ihmisiä.

Sukupolven jäsenet olivat selvästi tiedostaneet ja sisäistäneet heistä usein käytetyt yleistyksiset. Kun heiltä itseltään kysyttiin sukupolvestaan mieleen tulevia asioita, olivat monien vastaukset sukupolven puolustuksia väitteitä vastaan.

Suurten ikäluokkien koko on kiistämätön tosiasia. Samoin on se, että siitä on aiheutunut monessa elämänsä vaiheessa ongelmia paitsi heille itselleen myös yhteiskunnalle. Suuriin ikäluokkiin kuuluvat kokivat kuitenkin joutuneensa syytetyiksi suotta, sillä eiväthän he ole syyllisiä runsauteensa.

Kovin radikaaliksi sukupolveksi suuret ikäluokat eivät itseään mieltäneet ja arvojen romuttamiseen suhtauduttiin ristiriitaisesti. Osa oli sitä mieltä, että he ovat olleet radikaaleja nuoruudessaan ja hyljänneet ne arvot, jotka olivat olleet esimerkiksi heidän vanhempiansa elämän peruspilareita. Toiset taas näkivät sukupolvensa jatkaneen edeltävien sukupolvien tapaan korkean moraalin ja vanhojen perusarvojen kunnioittamista. On syytä painottaa sitä, että kokonaisuutena radikalismista ja arvojen muuttumisesta puhuttiin vastauksissa kohtalaisen vähän.

Ainakin tässä tutkimuksessa mukana olevat tunnistivat itsensä hyvinvointisukupolveksi, mutta he painottivat sitä, ettei hyvinvointi ole tullut ilmaiseksi. Sen eteen on tehty työtä nuoresta iästä lähtien. Suuret ikäluokat ovat mielestään olleet hyvinvoinnin ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentajia, monien yhteiskunnallisten uudistusten puolesta puhujia ja toteuttajia. Sukupolven ajatuksia itsestään hyvinvointisukupolvena kuvaa parhaiten mielestäni se, että he eivät ole kasvaneet hyvinvointiin vaan kasvattaneet sitä.

Puheet suurten ikäluokkien helposta elämästä ovat osittain yhteydessä yllämainittuun hyvinvoinnin kasvamiseen ja siihen, että sukupolven ei ole tarvinnut nähdä vaivaa elämänsä eteen vaan kaikki on ikään kuin annettu heille valmiina. Tästä näkemyksestä suuret ikäluokat ovat aivan eri mieltä. Tutkimuksessa mukana olevat painottivat sukupolvensa ahkeruutta, työtä pelkäämättömyyttä ja korkeaa työmoraalia. He eivät ole se sukupolvi, jolle työ on menettänyt merkitystään. Heidän esikuvanaan ovat toimineet omat vanhemmat, jotka opettivat työntöön arvostamista, työn kunnioittamista ja sitä, että asiat eivät tule ilmaiseksi.

Sukupolven jäsenet kertoivat myös siitä, että työn tekeminen on ollut kovaa mutta toisaalta niin on pitänytkin olla. He tietävät, mitä köyhyys on ja he tietävät, että tie parempaan on ollut rankka mutta vaivan arvoinen. Sukupolven kuvaukseksi voikin tämän tutkimuksen tulosten perusteella sanoa, että se on köyhyydestä kovalla työllä noussut korkean elintason nauttijaksi.

10. EHDOTUKSIA SUKUPOLVIKOKEMUSTEN JATKOTUTKIMUKSELLE

Sukupolvikokemusten selvittäminen suomalaisen yhteiskunnan sukupolvista ei ole ollut juurikaan tutkittu alue. Roos (1987) ja Jääsaari (1987) ovat hahmotelleet 1900-luvun yhteiskunnan sukupolvia määrittäviä tapahtumia, mutta heidän tutkimuksensa perustuvat suhteelliseen vähäiseen joukkoon elämäkertoja. Pro gradu -työni lienee ensimmäisiä yrityksiä tarkastella yhden sukupolven sisältä käsin sukupolvea yhdistäviä kokemuksia.

Mielestäni käyttämäni aineiston, kysymysten ja menetelmien kautta sain toteutettua tavoitteitani. Sukupolvikokemusten etsimisen on tapahduttava laajan aineiston pohjalta, jotta kokemukset kuvaisivat todella sukupolvikokemuksia eivätkä vain pienen ryhmän ajatuksia. Käytössäni oli kohtalaisen laaja aineisto, joka lievistä vinoutumista huolimatta oli sovelias sukupolvikokemusten tutkimiseen.

Sukupolvikokemusten selvittäminen pelkästään yhden suhteellisen “väljän” kysymyksen pohjalta toimi tässä tutkimuksessa kohtalaisen hyvin, sillä tarkoituksenani oli löytää kuvailevalla tasolla suuria ikäluokkia sukupolvena yhdistäviä tekijöitä. Jäin kuitenkin usein kaipaamaan yksityiskohtaisempaa tietoa esimerkiksi siitä, miksi vastaajalle tuli mieleen mainitsemansa asiat ja koin, että lyhyen vastaustyylin vuoksi en päässyt pureutumaan vastaajan ajatuksissa tarpeeksi syvälle. Sukupolvikokemusten perinpohjaisempi selvittäminen edellyttäisi ehdottomasti laajempaa tutkimusta, jolla voisi porautua syvemmälle sukupolven jäsenten ajatuksiin ja näkemyksiin yhdistävistä kokemuksista.

Tutkimuksessani mukana olivat vain vuosina 1946-50 syntyneet eli Suomen historian lukumääräisesti suurimmat ikäluokat. Irrotin suuret ikäluokat sukupolvien virrasta ja tarkastelin sitä omana yksikkönään. Tämän kohorttisukupolven mielipiteet suuria ikäluokkia yhdistävistä tapahtumista olivat varsin yksimielisiä. Sukupolvikäsitteen määrittelyssä korostetaan kuitenkin sitä, että sukupolvi on sukupolvi vain suhteessa toisiin sukupolviin (Bengtson ym. 1985) ja että samassa yhteiskunnassa on aina elossa useita sukupolvia. Siksi oli mielenkiintoista suorittaa vastaavanlainen tutkimus laajalle ikähaitarille (esimerkiksi 1900-luvulla syntyneille).

Tällainen tutkimus voisi tuoda uusia näkökulmia yhteiskunnallisen sukupolvikäsitteen määrittelyihin. Sukupolvikokemusten tutkimisen kautta olisi mahdollista ensinnäkin löytää ja määrittää yhteiskunnan elossa olevat sukupolvet. Sukupolviteorioissa sukupolvien pituus ja vaihtuminen ovat jääneet usein epämääräisiksi ja vaikeasti määriteltäviksi. Sukupolvikokemusten selvittämisen kautta voisi etsiä sukupolvien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä, hahmottaa aikaisempaa selvemmin sukupolvien pituutta ja vaihtumista. Kokemusten avulla olisi myös mahdollista tarkastella sukupolvien vaihtumista suhteessa sosiaaliseen muutokseen.

LÄHDELUETTELO

Ahponen, Pirkkoliisa - Järvelä, Marja (1983): Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. WSOY, Juva.

Ahtiainen, Marketta (1989): Vuosikymmenen huipentuma. Kirjassa Suomen Historia, osa 8, ss. 200-201.

Alapuro, Risto (1969): Sukupolvet ja arvot. Tutkimus eri-ikäisten helsinkiläisten ja teologiiden arvoista. Sosiologian lisensiaattityö. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia. N:o 118.

Alestalo, Matti (1985): Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Kirjassa Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Toim. T. Valkonen *et al.* ss. 101-200. WSOY, Juva.

Alkula, Tapani - Pöntinen, Seppo - Ylöstalo, Pekka (1994): Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY, Juva.

Ammatti ja sosioekonominen asema (1990). Väestölaskenta 1990, osa 8. Tilastokeskus, Helsinki 1993.

Bean, Frank D. (1983): The Baby Boom and Its Explanations. *The Sociological Quarterly*, vol.27, no 24, 353-365.

Bengtson, Vern - Cutler, Neal E. - Mangen, David J. - Marshall, Victor W. (1985): Generations, Cohorts, and Relations Between Age Groups. Kirjassa Handbook of Aging and The Social Sciences. ss. 304-338. Van Nostrand Reinhold Company, New York.

Bouvier, Leon F. - De Vita, Carol J. (1991): The Baby Boom - Entering Midlife. *Population Bulletin*, vol.43, no 3.

Boyd, Robert L. (1989): Childlessness and Social Mobility During the Baby Boom. *Sociological Spectrum*, 9:425-438.

Braungart, Richard - Braungart, Margaret M. (1986): Life-course and Generational Politics. *Annual Review of Sociology*, 2:205-231.

Braungart, Richard - Braungart, Margaret M. (1987): Life-course and Generational Politics. *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 2, 1-8.

Eisenstadt, S.N. (1966): From Generation To Generation. Age Groups and Social Structure. The Free Press, New York.

Esler, Anthony (1984): "The Truest Community": Social Generations as Collective Mentalities. *Journal of Political and Military Sociology*, vol 12, 99-112.

et-lehti numero 3/1996: 50 - elämä on nyt!

Feuer, Lewis S. (1969): The Conflict of Generations. The Character and Significance of Student Movements. Heinemann, London.

Haapala, Pertti (1990): Arki, politiikka ja työväestön sukupolvet. Kuvaus Tampereesta 1850-1920. Kirjassa Arki ja murros. Tutkielmia keisariajan lopun Suomesta. toim. Matti Peltonen. ss. 399-421. Suomen Historiallinen Seura.

Hagestadt, Gunhild O. - Neugarten, Bernice L. (1985): Age and the Life-Course. Kirjassa Handbook of Aging and the Social Sciences. ed. Robert H. Binstock & Ethel Shanas. ss. 35-61. Van Nostrand Reinhold Company, New York, USA.

Hakumäki, Laura (1996): Pelottaako vanheneminen keski-ikäistä? - Suuriin ikäluokkiin kuuluvien ajatuksia vanhenemisestä ja vanhuudesta. Julkaisematon sosiologian pro gradu -työ.

Heikkilä, Juha (1988): Tilastotieteen johdantokurssi B. Opetusmoniste, Helsingin Yliopisto.

Heiskanen, Ilkka - Mitchell, Ritva (1985): Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä. Otava, Keuruu.

Hong, Lawrence K. (1992): The Baby Boom of the Late 1980s: Life Course of a Post-World War II Cohort. *Sociological Spectrum*, 12:315-328.

Ilmonen, Kaj (1988): Elämmekö kulutusyhteiskunnassa vai kulutuksen yhteiskunnassa. Kirjassa Elämäntapa. Arjen punainen lanka. ss. 12-20. Työväen Sivistysliitto TSL ry, Tampere.

Jallinoja, Riitta (1984): Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Kirjassa Elina Haavio-Mannila - Riitta Jallinoja - Harriet Strandell: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. ss. 37-110.

Juurus, Kati (1994): Neljä naista, kaksi Suomea. *Helsingin Sanomien kuukausiliite* 24.6.1994, 28-36.

Järvelä, Marja (1985): Elämäntapamme muutoksen kourissa. Kirjassa Ovi raollaan. Kurkistuksia yhteiskuntaan. Ss. 31-39. Toim. Pertti Töttö. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto. Sarja D 79/1985.

Jääsaari, Johanna (1987): En ole maalainen enkä kaupunkilainen, en kapitalisti enkä kommunisti. Elämäntavan muutos, politiikka ja privatisoituminen kolmen sukupolven elämäkertojen valossa. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos. Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta, 1/1987.

Karisto, Antti - Takala, Pentti - Haapola, Ilkka (1988): Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka - suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. WSOY, Juva.

Kauppila J. - Käyhkö M. - Tuupanen P. (1995): Ihanne, itsestäänselvyys vai haaste? Sukupolvittaiset koulukokemukset ja työläistäustaisten nuorten opintie. Nuorisotutkimus 4/95.

Kertzer, David I. (1983): Generation as a Sociological Problem. *Annual Review of Sociology*, 9:125-149.

Kortteinen, Matti (1982): LÄHIÖ. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Keuruu.

Kotkavuori, Jouni (1992): Suurin ikäluokka toivottaa pienimmälle: TSEMPPIÄ! *SUOMI 75. Juhlalehti jokaiseen kotiin*, s.41.

Lönnqvist, Bo (1989): Ihmisen uusi elämä. Kirjassa Suomen Historia, osa 8, ss.158-159.

Malkavaara, Lauri - Raeste, Jukka-Pekka (1993): 20 ja risat. Silmäänkustu sukupolvi. *Helsingin Sanomien kuukausiliite* 23.1.1993, 12-21.

Marías, Julian (1968): Generations: The Concept. International Encyclopedia of Social Sciences, osa 6, ss. 88-92. The MacMillan Company & The Free Press, New York, USA.

Ortega y Gasset, José (1961): The Modern Theme. Harper Torchbook, New York, USA.

Pihkala, Erkki (1982a): Sopeutuminen rauhaan. Kirjassa Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. ss.337-361. Tammi, Helsinki.

Pihkala, Erkki (1982b): Elintason nousu ja kehityksen varjopuolet. Kirjassa Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. ss.506-527. Tammi, Helsinki.

Pihkala, Erkki (1982c): Kehitysmaasta hyvinvointivaltioksi. Kirjassa Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. ss.528-531. Tammi, Helsinki.

Riley, Matilda White (1985): Age Strata in Social Systems. Kirjassa Handbook of Aging and the Social Sciences. ed. Robert H. Binstock & Ethel Shanas. ss. 369-411. Van Nostrand Reinhold Company, New York, USA.

Riley, Matilda White - Foner, Anne - Waring, Joan (1988): Sociology of Age. Kirjassa Handbook of Sociology, ed. by Smelser N.J.. ss. 243-288. Sage Publications, Newbury Park.

Roos, J.P. (1987): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämästä. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna.

Schuman, Howard - Scott, Jacqueline (1989): Generations and Collective Memories. *American Sociological Review*, vol. 54, June: 359-381.

Seppälä, Vesa (1977): Johdatus sosiologian tutkimusmenetelmiin. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja C-31. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.

Streib, Gordon F. (1985): Social Stratification and Aging. Kirjassa handbook of Aging, ed. by Smelser N.J.. ss. 339-353. Sage Publications, Newbury Park.

Suomen Historia (1989). Osa 8. Weilin&Göös, Espoo.

Tilastokatsauksia 1-2/1949, 1/1957, 1/1960 ja 1/1964. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki.

Työvoimatilasto (1994). Työmarkkinat 1995:15. Tilastokeskus, Helsinki.

Troll, Lillian (1970): Issues in the Study of Generations. *International Journal of Aging And Human Development*, vol.1, no 3, 199-218.

Tuominen, Marja (1991): "Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia." Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Uhlenberg, Peter (1988): Aging and Societal Significance of Cohorts. Kirjassa Birren, J.E. & Bengtson, V.L.: Emergent Theories of Aging. ss. 405-425. Springer Publishing Company, New York.

Väestön koulutusrakenne kunnittain (31.12.1990). Koulutus ja tutkimus 1992:5. Tilastokeskus, Helsinki.

Väestönmuutokset (1990). Väestö 1993:4. Tilastokeskus, Helsinki 1992.

Wiman, Ronald (1982): Maalta kaupunkiin. Kirjassa Suomen taloushistoria, osa 2, ss. 494-505. Tammi, Helsinki.

LIITE 1. Kyselylomake

SUURET IKÄLUOKAT - elämänkulku ja ikääntyminen

Jyväskylä

Jyväskylän yliopiston sosiologian laitos

PL 35

40351 JYVÄSKYLÄ

16.8.1993

Arvoisa vastaanottaja,

Kädessäsi on kyselylomake, joka on pitkäaikaisen työmme tulos. Toivomme hartaasti, ettet heittäisi sitä roskakoriin, vaan malttaisit vastata kysymyksiimme, vaikka niitä onkin melko paljon!

Olemme kiinnostuneita juuri Sinusta siksi, että kuulut vuosina 1946-50 syntyneisiin suurimpiin ikäluokkiin. Yleisessä keskustelussa viitataan usein siihen, miten paljon teitä on. Me haluamme selvittää tarkemmin, millainen ryhmä te olette; miten elämänne on edennyt, mitä se on tällä hetkellä ja millaisia ajatuksia teillä on vanhenemisesta.

Tämä kysely on osa Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen "Suuret ikäluokat" -projektia, jonka ensimmäisenä vaiheena on pro gradu -työmme. Kyselylomake lähetetään 1634 ihmiselle, joiden nimi- ja osoitetiedot olemme saaneet Eläketurvakeskukselta. Lomakkeeseen vastataan nimettömänä. Tiedot käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä missään vaiheessa luovuteta projektin ulkopuoliseen käyttöön.

Olisit suureksi avuksi tutkimuksellemme, jos täyttäisit lomakkeen huolella ja palauttaisit sen oheisessa vastauskuoressa (postimaksu on maksettu) *kahden viikon kuluessa*. Vastaamme mielellämme tutkimusta ja myöhemmin myös sen tuloksia koskeviin tiedusteluihin.

Kiitämme vaivannäöstäsi!

TÄYTTÖOHJEET

- Vastaa sellaisiin kysymyksiin, joissa on useampi vastausvaihtoehto *ympyröimällä* valitsemasi vaihtoehdon edessä oleva *numero*.

- Ympyröi *vain yksi* vaihtoehto, ellei toisin mainita.

TAUSTATIETOJA

1. Mikä on syntymävuotesi?

- 1) 1946 2) 1947 3) 1948 4) 1949 5) 1950

2. Oletko 1 nainen 2 mies ?

3. Mihin lääniiin asuinpaikkakuntasi kuuluu?

1 Uudenmaan lääni	7 Vaasan lääni
2 Kymen lääni	8 Keski-Suomen lääni
3 Hämeen lääni	9 Kuopion lääni
4 Turun ja Porin lääni	10 Oulun lääni
5 Mikkelin lääni	11 Lapin lääni
6 Pohjois-Karjalan lääni	12 Ahvenanmaa

4. Mikä on asuinpaikkakuntasi väkiluku?

- 1) alle 5 000 3) 20 000 - 50 000
2) 5 000 - 20 000 4) yli 50 000 asukasta

5. Asutko 1 omistusasunnossa
 2 työsuhdeasunnossa
 3 yksityisessä vuokra-asunnossa
 4 kunnallisessa vuokra-asunnossa

6. Mitkä ovat perhesuhteesi tällä hetkellä? Olen

1 avioliitossa	4 asumuserossa
2 avoliitossa	5 eronnut
3 naimaton	6 leski

7. Kuinka monta kertaa olet ollut avio- tai avoliitossa? _____

8. a) Kuinka monta omaa lasta sinulla on? _____

b) Jos perheeseesi kuuluu muita lapsia (esim. puolison edellisestä avioliitosta, kasvattilapsia jne.), niin kuinka monta? _____

Kuinka monta

c) alle kouluikäistä _____

d) kouluikäistä _____

e) yli kouluikäistä _____ lasta perheessäsi on?

f) Jos olet eronnut, kenen luona lapsesi pääasiallisesti asuvat? _____

g) Jos sinulla on lapsenlapsia, niin kuinka monta? _____

9. Oletko suorittanut

- 1 kansakoulun tai osan siitä
- 2 kansa- ja kansalaiskoulun
- 3 kansakoulun ja osan keski- tai peruskoulua
- 4 keskikoulun (tai peruskoulun)
- 5 lukion

10. Mitä muuta koulutusta olet hankkinut? Ympyröi vain tasoltaan *korkein koulutuksesi* (esim. jos olet käynyt ensin kauppakoulun ja sen jälkeen kauppaopiston, valitse `opistotasoinen koulutus`)

- 1 ei peruskoulutuksen jälkeistä koulutusta
 - 2 työpaikalla saatu ammatillinen koulutus
 - 3 koulutasoinen koulutus (esim. kauppakoulu, ammattikoulu, teknillinen koulu)
 - 4 opistotasoinen koulutus (esim. kauppaopisto, teknillinen opisto, sairaanhoito-opisto)
 - 5 yliopisto- tai korkeakoulututkinto
 - 6 muu, mikä (esim. kesken jääneet opinnot)?
-

11. Kuinka monta vuotta kaiken kaikkiaan olet päätoimisesti opiskellut peruskoulutuksen jälkeen?

TYÖ JA TOIMEENTULO

12. Oletko tällä hetkellä

- 1 kokopäivätyössä
- 2 osa-aikatyössä _____ tuntia viikossa
- 3 'free lancerina' (ei säännöllistä työaikaa)
- 4 lomautettuna
- 5 työttömänä
- 6 muuten väliaikaisesti poissa työstä
- miksi? _____

Mikäli olet tällä hetkellä työttömänä tai muuten poissa työstä, vastaa kysymyksiin 13-17 viimeisimmän työsuhteesi mukaan.

13. Mikä on *ammattisi* tällä hetkellä? _____

14. Mikä kuvaa *asemaasi työssä?* Ympyröi vain yksi numero.

a) Työntekijä

- 1 Maa- ja metsätalous tai kalatalous
- 2 Teollisuus
- 3 Jakelu- ja palvelutyö
- 4 Muu työntekijä

b) Toimihenkilö

- 5 Esimiestehtävissä toimiva
- 6 Itsenäistä tai monipuolista toimisto- tai myyntityötä tekevä
- 7 Epäitsenäistä tai rutiininomaista toimisto- tai myyntityötä tekevä
- 8 Muu toimihenkilö

c) Ylempi toimihenkilö

- 9 Johtotehtävissä toimiva
- 10 Valmistelu-, esittely-, tutkimus- ja suunnittelutehtävissä toimiva
- 11 Opetustehtävissä toimiva
- 12 Muu ylempi toimihenkilö

15. Millä *alalla* työskentelet (mikäli se ei ilmene yllä olevasta)?

16. Oletko koulutustasi vastaavassa työssä?

- 1 kyllä
- 2 jokseenkin
- 3 en

17. Teetkö vuorotyötä?

- 1 kyllä
- 2 en

18. Kuinka monta vuotta yhteensä olet ollut *ansiotyössä* elämäsi aikana?

- 1) alle vuoden
- 2) 1-5 vuotta
- 3) 6-10 vuotta
- 4) 11-15 vuotta
- 5) 16-20 vuotta
- 6) yli 20 vuotta

19. Kuinka monessa eri *työsuhteessa* olet tähän mennessä ollut?

- 1) alle 5
- 2) 5-10
- 3) yli 10

20. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten *etenemistäsi* nykyisessä ammatissasi?

- 1 Olen edennyt erittäin hyvin.
- 2 Olen edennyt melko hyvin.
- 3 Asemassani ei ole tapahtunut muutosta.
- 4 Asemani on pikemminkin heikentynyt kuin parantunut.

21. Oletko vaihtanut kokonaan ammattiasi? 1 kyllä

2 en

- Jos olet, hankitko sitä varten uuden koulutuksen?

- 1 kyllä
- 2 en

22. Oletko ajatellut vielä kouluttaa itseäsi uuteen ammattiin? 1 kyllä

2 en

23. Oletko ollut työttömänä *viimeisen 5 vuoden aikana*?

1 kyllä 2 en

- Jos olet, kuinka kauan? _____ kk

- Onko työttömyytesi ollut

- 1 pitkäaikaista
- 2 jaksottaista
- 3 molempia

24. Mitkä ovat *henkilökohtaiset* tulosi kuukaudessa verotuksen jälkeen?

- 1) alle 2 500 mk
- 2) 2 500 - 5 000
- 3) 5 000 - 7 500
- 4) 7 500 - 10 000
- 5) 10 000 - 12 500
- 6) yli 12 500 mk

25. Mitkä ovat *kotitaloutesi* kokonaistulot kuukaudessa verotuksen jälkeen? (Kokonaistuloilla tarkoitamme tässä palkkatulojen lisäksi esim. kaikkia säännöllisiä tukia ja korvauksia)

- 1) alle 5 000 mk
- 2) 5 000 - 10 000
- 3) 10 000 - 15 000
- 4) 15 000 - 20 000
- 5) yli 20 000 mk

26. Millaiseksi arvioit *kotitaloutesi* taloudellisen tilanteen tällä hetkellä?

1 erittäin hyvä
2 hyvä
3 kohtalainen

4 huono
-> Jos huono, minkä katsoisit
pääasiallisimmaksi syyksi?

1 Olen itse joutunut työttömäksi.
2 Puolisoni on työtön.
3 Olemme molemmat työttömiä.
4 Vaikeudet velkojen maksussa.
5 Asuinpaikan kalleus.
6 Avioero.
7 Sairaus.
8 Muu, mikä?

VAPAA-AIKA

27. Teetkö seuraavia asioita *päivittäin*?

kyllä en

a) Luen vähintään yhtä sanomalehteä.	1	2
b) Katson ainakin yhden TV-uutiset.	1	2
c) Kuuntelen uutisia radiosta.	1	2
d) Seuraan television ajankohtaisohjelmia.	1	2

28. Miten usein olet harrastanut seuraavassa taulukossa olevia asioita *viimeisen 12 kuukauden aikana*?

Vaihtoehdot ovat:

1 = kaksi kertaa viikossa tai useammin
2 = kerran viikossa
3 = kaksi kertaa kuukaudessa tai useammin
4 = kerran kuukaudessa
5 = kerran tai joitakin kertoja vuodessa
6 = kausiluonteisesti
7 = en ollenkaan

HARRASTUS	VAIHTOEHDOT
a) taideharrastukset (soittaminen, maalaaminen, valokuvaus jne.)	1 2 3 4 5 6 7
b) elokuvissa, taidenäyttelyssä, teatterissa, konserteissa ym. käyminen	1 2 3 4 5 6 7
c) lukeminen	1 2 3 4 5 6 7
d) erilaiset käsityöt (tekstiili- ja/tai tekniset työt)	1 2 3 4 5 6 7
e) opintotoiminta (esim. työväen- ja kansalaisopistoissa)	1 2 3 4 5 6 7
f) liikuntaharrastus	1 2 3 4 5 6 7
g) luontoharrastus (metsästys, kalastus, marjastus jne.)	1 2 3 4 5 6 7
h) puutarha- ja pihatyöt	1 2 3 4 5 6 7
i) autoilu, moottoriurheilu, veneily yms.	1 2 3 4 5 6 7
j) matkustaminen	1 2 3 4 5 6 7
k) järjestö- ja yhdistystoiminta	1 2 3 4 5 6 7
l) seurakuntatoiminta	1 2 3 4 5 6 7
m) vapaaehtoistyö järjestöjen ulkopuolella	1 2 3 4 5 6 7
n) muu, mikä?	1 2 3 4 5 6 7

29. Osallistutko seuraavien järjestöjen tai yhdistysten toimintaan ja miten?
(Vastaa jokaiseen kohtaan.)

0 = En ole jäsen.
1 = Olen jäsen, mutta en toimi.
2 = Olen jäsen ja osallistun toimintaan jonkin verran.
3 = Olen jäsen ja toimin aktiivisesti.

a) ammattiyhdistys	0	1	2	3
b) poliittinen yhdistys	0	1	2	3
c) uskonnollinen yhdistys	0	1	2	3
d) asukasyhdistys tai kylätoimikunta	0	1	2	3
e) kulttuuriyhdistys	0	1	2	3
f) hyväntekeväisyisyhdistys	0	1	2	3
g) urheiluseura	0	1	2	3
h) muu harrastusjärjestö	0	1	2	3
i) jokin muu järjestö tai yhdistys, mikä?	0	1	2	3

30. Onko sinulla vastuu- tai luottamustehtäviä	kyllä	ei
a) järjestöissä	1	2
b) kunnassa	1	2
c) seurakunnassa	1	2
d) työpaikalla	1	2
e) muualla, missä? _____	1	2

31. Tunnetko voivasi vaikuttaa asioihin luottamustoimien ja/tai järjestötoiminnan kautta?

1 En voi vaikuttaa juuri mihinkään.
2 Voin vaikuttaa lähiyhteisön (työpaikka, järjestö...) asioihin.
3 Voin vaikuttaa asuinpaikkakuntani asioihin.
4 Toiminnallani on vaikutusta laajemmin kuin kuntatasolla.

SOSIAALISET SUHTEET

32. Kuinka monta hyvää ystävää sinulla on, kun perheenjäseniä ei lasketa mukaan? _____

33. Onko sinulla ystäviä, jotka olet tuntenut lapsuudesta lähtien? 1 kyllä
2 ei

34. Onko joku ihminen sinulle niin läheinen, että voit kertoa hänelle kaikki asiasi?
1 kyllä, kuka? _____ 2 ei

35. Tunnetko itsesi yksinäiseksi?

1 hyvin usein 3 joskus 5 hyvin harvoin
2 aika usein 4 aika harvoin 6 en koskaan

36. Ympärii seuraavista vaihtoehdoista se, mikä kuvaa suhdettasi puolisoon, lapsiin, vanhempiin ja sisaruksiin. Vaihtoehdot ovat:

1 = lämmin ja läheinen	4 = hiukan etäinen
2 = aika läheinen	5 = hyvin etäinen
3 = ei etäinen eikä läheinen	6 = minulla ei ole

a) puoliso	1	2	3	4	5	6
b) lapset	1	2	3	4	5	6
c) vanhemmat	1	2	3	4	5	6
d) sisarukset	1	2	3	4	5	6

37. Mikä seuraavista toteamuksista kuvaa parhaiten suhdettasi

a) naapureihin

- 1 Vieraillemme usein toistemme luona.
- 2 Autamme toisiamme aina tarvittaessa.
- 3 Naapuruussuhteet ovat hyvät, mutta vieraillemme harvoin toistemme luona.
- 4 Juttelemme ja tervehdimme toisiamme, mutta emme vieraille toistemme luona.
- 5 Tervehdimme, mutta emme ole tekemisissä keskenämme.

b) työtovereihin

- 1 Minulla on työtoveri/työtovereita, joita tapaan myös vapaa-aikana.
- 2 Välimme ovat hyvät, mutta olemme tekemisissä vain työpaikalla.
- 3 Välillämme on kilpailua tai muuta erimielisyyttä ja välit ovat siksi kireät.
- 4 En ole heidän kanssaan missään tekemisissä.
- 5 Minulla ei ole työtovereita.

38. Elävätkö vanhempasi?

1 molemmat elävät	3 isä elää
2 äiti elää	4 molemmat ovat kuolleita

39. Mikäli vanhempasi tai toinen heistä on elossa, ympyröi alla olevaan taulukkoon, millä tavoin ja kuinka usein olette tekemisissä keskenänne. Muussa tapauksessa siirry kysymykseen 40.

Vaihtoehdot ovat:

- 1 = päivittäin
- 2 = viikottain
- 3 = muutaman kerran kuukaudessa
- 4 = harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 5 = muutaman kerran vuodessa
- 6 = harvemmin kuin kerran vuodessa
- 7 = ei koskaan

MITEN TEKEMISISSÄ?	VAIHTOEHDOT
a) Tapaamme toisiamme	1 2 3 4 5 6 7
b) Olemme yhteydessä puhelimitse	1 2 3 4 5 6 7
c) Olemme yhteydessä kirjeitse	1 2 3 4 5 6 7
d) Autan vanhempiani (esim. kodinhoidossa)	1 2 3 4 5 6 7
e) Vanhempani auttavat minua tai perhettäni (esim. lastenhoidossa)	1 2 3 4 5 6 7
f) Teemme asioita yhdessä (esim. ulkoilemme, harrastamme, matkustamme)	1 2 3 4 5 6 7

HYVINVOINTI

40. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten tyytyväisyyttäsi alla lueteltuihin asioihin?

Vastausvaihtoehdot ovat:

1 = erittäin tyytyväinen	4 = melko tyytymätön
2 = tyytyväinen	5 = tyytymätön
3 = melko tyytyväinen	6 = erittäin tyytymätön

OSA-ALUEET	VAIHTOEHDOT
a) perhe-elämä	1 2 3 4 5 6
b) työ	1 2 3 4 5 6
c) vapaa-aika	1 2 3 4 5 6
d) terveys	1 2 3 4 5 6
e) taloudellinen tilanne	1 2 3 4 5 6
f) sosiaaliset suhteet	1 2 3 4 5 6
g) oma ulkonäkösi	1 2 3 4 5 6
h) omat tietosi ja taitosi	1 2 3 4 5 6
i) asumistaso	1 2 3 4 5 6
j) lähiympäristö ja asuinpaikka	1 2 3 4 5 6
k) yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttaminen	1 2 3 4 5 6

41. Minkä edellä mainituista koet omalla kohdallasi tärkeimmäksi tällä hetkellä? Ympyröi vaihtoehtoa osoittava kirjain.

a b c d e f g h i j k

42. Millaiseksi koet terveydentilasi tällä hetkellä?

1 Olen elämäni kunnossa.	3 Menettelee.
2 Olen hyvävointinen.	4 Koen terveydentilani huonoksi.

43. Onko sinulla jokin pitkäaikainen sairaus, vika tai vamma?

- 1 kyllä
2 ei

44. Miten terveydentilasi on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana?

1 parantunut paljon	4 huonontunut vähän
2 parantunut vähän	5 huonontunut paljon
3 ei muutosta	

45. Seuraavassa on lueteltu asioita, jotka huolestuttavat ihmisiä. Mieti omalta kohdaltasi, huolestuttavatko nämä tekijät sinua tällä hetkellä.

Vaihtoehdot ovat:

1 = paljon
2 = jonkin verran
3 = ei ollenkaan

HUOLTA AIHEUTTAVA TEKIJÄ	VAIHTOEHDOT		
a) työttömyys, sen uhka tai pakkoloma	1	2	3
b) oma sairastaminen/sairastuminen	1	2	3
c) lähiomaisen sairastaminen/sairastuminen	1	2	3
d) työpaikan ihmissuhteet	1	2	3
e) perheen sisäiset ristiriidat	1	2	3
f) erimielisyydet sukulaisten kanssa	1	2	3
g) asumistilanne	1	2	3
h) vapaa-ajanviettomahdollisuudet	1	2	3
i) asuinkunnan taloutta ja kehittämistä koskevat asiat	1	2	3
j) maailman tilanne	1	2	3
k) ympäristön tila	1	2	3
l) muu, mikä? _____	1	2	3

46. Mikä antaa sinulle useimmin voimia selviytyä vaikeuksista?

1 puoliso	5 työ
2 lapset	6 uskonto
3 muut omaiset	7 harrastukset
4 ystävät	8 muu, mikä? _____

ELÄMÄNKULKU

47. Vietitkö lapsuutesi ja nuoruutesi pääasiassa

- 1 kaupungissa tai kauppalassa
- 2 kuntakeskuksessa tai muussa kunnan taajamassa
- 3 haja-asutusalueella

48. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten lapsuudenaikaista perhettäsi?

- 1 maanviljelijäperhe
- 2 työläisperhe
- 3 käsityöläisperhe tai yrittäjäperhe
- 4 virkamies- tai toimihenkilöperhe
- 5 muu, mikä? _____

49. Kuinka monta lasta lapsuudenkodissasi oli kaikenkaikkiaan? _____

50. Mikä on asemasi sisarusarjassa?

1 vanhin
2 "keskimmäisiä"

3 nuorin
4 ainoa lapsi

51. Oliko lapsuudenkotisi taloudellinen tilanne

1 hyvä
2 melko hyvä

3 melko huono
4 huono

52. Kun muistelet nuoruuttasi, millaisia asioita sinulle tulee ensimmäisenä mieleen? Mainitse muutamia.

53. Miten katsot elämäsi sujuneen tähän asti?

- 1 Tunnen onnistuneeni elämässäni hyvin.
- 2 Elämässäni on ollut enemmän onnistumista kuin epäonnistumista.
- 3 Minusta tuntuu, että olen epäonnistunut pyrkimyksissäni melko usein.
- 4 Tunnen epäonnistuneeni elämässäni.

54. Jos olet asunut elämäsi aikana ulkomailla, kuinka kauan? _____

- Miksi? _____

SUURET IKÄLUOKAT

55. Mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisenä mieleen, jos sinua pyydetään kertomaan jotain suurista ikäluokista?

1. _____

2. _____

3. _____

55. Seuraavassa kysymyksessä haluamme selvittää mielipidettäsi siitä, miten tärkeitä viereiseen taulukkoon merkityt asiat ovat sinulle, vanhemillesi (tai heidän sukupolvelleen) ja nykyajan nuorisolle.

Vaihtoehdot: 1 = erittäin tärkeä
 2 = tärkeä
 3 = melko tärkeä
 4 = ei ollenkaan tärkeä

	Tärkeys				
a) Korkean elintason saavuttaminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
b) Avioliiton solmiminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
c) Lasten hankkiminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
d) Omien vanhempien auttaminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
e) Omien arvojen ja käsitysten välittäminen lapsille	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
f) Koulutuksen hankkiminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
g) Työn tekeminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
h) Omistusasunnon hankkiminen	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
i) Vapaa-aika	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
j) Uskonto	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
k) Isänmaa	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
l) Poliittikka ja vallankäyttö	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4
m) Kulutusmahdollisuudet	vanhemillesi	1	2	3	4
	sinulle	1	2	3	4
	nuorisolle	1	2	3	4

61. Olisitko valmis muuttamaan kokonaan pois Suomesta

	kyllä	en
a) jotta saisit työtä	1	2
b) paremman palkan takia	1	2
c) mielenkiintoisemman tai paremman työn takia	1	2
d) perheen tai parisuhteen takia	1	2
e) terveydellisistä syistä	1	2
f) halvempien elinkustannusten takia	1	2
g) eläkevuosiksi	1	2

62. Kuinka usein mielessäsi liikkuu asioita, jotka liittyvät ikääntymiseen?

1 jatkuvasti	4 hyvin harvoin
2 usein	5 ei koskaan
3 silloin tällöin	

63. Minkä ikäinen ihminen on mielestäsi *vanha*? _____

64. Kun ajattelet vanhenemistasi, minkälaisia toiveita ja pelkoja siihen liittyy? Mainitse viisi kumpaa-

TOIVEENI:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

PELKONI:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

65. Kuinka monta sellaista vanhaa ihmistä lähipiiriisi kuuluu, joiden kanssa olet tekemisissä tai joihin olet yhteydessä (esim. puhelimitse) säännöllisesti?

1 ei yhtään	3 kaksi
2 yksi	4 kolme tai enemmän

66. Jos kuvittelet tilannetta, että vanhenemisen myötä et enää selviä kaikista jokapäiväisistä toimitasi yksin, miltä kodin ulkopuoliselta taholta toivoisit ensisijaisesti saavasi apua?

- 1 omaiset
- 2 muut sukulaiset
- 3 ystävät
- 4 naapurit

- 5 kunnallinen apu
- 6 vapaaehtoisjärjestöt
- 7 seurakunnat
- 8 muu, mikä?

67. Seuraavassa esitämme muutamia vanhenemista ja ikääntyneitä ihmisiä koskevia väittämiä. Sinun tulisi arvioida, miten suuressa määrin kukin väite mielestäsi pitää paikkansa. Ympyröi alla olevaan taulukkoon jokaisen väitteen kohdalta mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Vaihtoehdot ovat:

- 1 = olen täysin samaa mieltä
- 2 = olen osittain samaa mieltä
- 3 = en osaa sanoa
- 4 = olen osittain eri mieltä
- 5 = olen täysin eri mieltä

VÄITE	VAIHTOEHDOT
a) Vanhojen ihmisten on helppo tulla toimeen muiden kanssa.	1 2 3 4 5
b) Vanhat ihmiset ovat usein yksinäisiä.	1 2 3 4 5
c) Ikääntyessään ihmiset yleensä jatkavat harrastuksiaan.	1 2 3 4 5
d) Ikääntyneet ihmiset pystyvät oppimaan uusia asioita.	1 2 3 4 5
e) Sukupolvien välinen vuorovaikutus on liian vähäistä.	1 2 3 4 5
f) Useimmat vanhat ihmiset ovat tyytymättömiä.	1 2 3 4 5
g) Vanhoilla ihmisillä on riittävästi valtaa.	1 2 3 4 5
h) Vanhoja ihmisiä ei arvosteta riittävästi.	1 2 3 4 5
i) Vanhat ihmiset vastustavat yhteiskunnallisia uudistuksia.	1 2 3 4 5
j) Vanhat työntekijät ovat vähemmän tuottavia kuin nuoret.	1 2 3 4 5
k) Ihmisiä täytyy "valmentaa" eläkkeelle.	1 2 3 4 5

68. Mikä olisi mielestäsi sopiva eläkkeelle siirtymiskä

- a) omalla kohdallasi _____
- b) omalla ammattialallasi _____

69. Olisitko halukas jäämään eläkkeelle *ennen* ns. normaalia työeläkeikää? 1 kyllä 2 en

70. Mikä voisi olla syynä ennenaikaiselle eläkkeelle jäämiseesi?

- 1 terveyteen liittyvät tekijät
- 2 työn fyysinen rasittavuus
- 3 työn henkinen kuormittavuus
- 4 työolosuhteet ja työpaikan ilmapiiri
- 5 ihmissuhteet (perhe, ystävät...)
- 6 muut syyt, mitkä? _____

71. Onko sinulla vapaaehtoista eläkevakuutusta? 1 kyllä

72. Mitä toivoisit eniten eläkevuosiltasi? _____

Jos sinulla on mielipiteitä tai kommentteja kyselylomakkeestamme tai siinä käsitellyistä asioista, voit kirjoittaa ne tähän.

KIITÄMME VAIVANNÄÖSTÄSI!

Hyvää syyskesää!

PS. Muistathan palauttaa kyselyn oheisessa vastauskuoressa!!

LIITE 2.

Suuret ikäluokat - elämäntilanne ja ikääntymisen -projektin aineiston kuvaus

Aineiston kuvaus perustuu suoriin jakaumiin ja muutamiin ristiintaulukointeihin. Mitään monimutkaisempia tilastollisia menetelmiä ei ole käytetty. Aineistossa on mukana 865 henkilöä, joista naisia on 424 (49,0%) ja miehiä 441 (51,0%). Suhteutettuna alkuperäiseen sukupuolijakaumaan (naisia 45,5% ja miehiä 54,5% 1634:stä) naisten voidaan todeta vastanneen ahkerammin (naisten vastausprosentti 57,0% ja miesten 49,6%). Syntymävuoden mukaan tarkasteltuna aineisto on homogeeninen. Jokaisena yksittäisenä vuonna (1946 - 1950) syntyneitä on noin 20%. Tällä hetkellä vastaajat ovat 43 - 47 -vuotiaita.

Perhesuhteet

Taulukko 1. Siviilisääty.

Siviilisääty	Naiset %	Miehet %	Kaikki %
Avoliitto	74,5 (315)	77,0 (338)	75,8 (653)
Avoliitto	8,5 (36)	8,2 (36)	8,4 (72)
Naimaton	6,1 (26)	6,4 (28)	6,3 (54)
Asumuserossa	0,7 (3)	1,1 (5)	0,9 (8)
Eronnut	10,2 (43)	6,2 (27)	8,1 (70)
Leski	-	1,1 (5)	0,6 (5)
	100,0 (n=423)	100,0 (n=439)	100,0 (n=862)

Suurin osa vastaajista on avio- tai avoliitossa (84,2%). Kun ristiintaulukoitiin tällä hetkellä avio- tai avoliitossa olleet liittojen määrän kanssa, kävi ilmi että neljälle viidestä tämänhetkinen liitto on ensimmäinen. Naisten joukosta löytyy enemmän eronneita ja miehistä suurempi osa on naimisissa.

Asuminen

Yli neljännes vastaajista (27,7%) on Uudenmaan läänistä (kuviot 1). Seuraaviksi eniten on Hämeen sekä Turun ja Porin lääneissä asuvia. Muiden läänien osuudet jäävät alle kymmenen prosentin. Asuinpaikan väkiluvun perusteella voidaan todeta, että lähes 40% vastaajista asuu yli 50 000 asukkaan kaupungeissa. Toiseksi eniten (33,1%) on 5 000 -20 000 asukkaan paikkakunnilla asuvia. Vähiten (8,5%) asuu pienissä, alle 5 000 asukkaan taajamissa. Valtaosa vastaajista (84,5%) asuu omistusasunnossa. Yksityisessä vuokra-asunnossa asuu 6,0%, kunnallisessa 5,8% ja työsuhdeasunnossa 3,7%.

Koulutus

Vastaajista noin puolet (51,9%) on käynyt kansa- ja kansalaiskoulun. Pelkkä kansakoulupohja on vain 2,8%:lla. Keskikoulun tai osan siitä on käynyt 23,9%. Lukion käyneitä on 21,4%.

Taulukko 2. Peruskoulutuksen jälkeinen koulutus

Koulutus	naiset %	miehet %	kaikki %
Ei koulutusta	11,6	12,8	12,2
Koulutus työpaikalla	21,8	21,4	21,6
Koulutasoinen	29,7	35,3	32,6

Opistotasoinen	20,0	11,6	15,7
Yliopisto / kork.koulu	11,6	13,7	12,7
Muu koulutus	5,2	5,1	5,2
	100,0	100,0	100,0

Peruskoulutuksen jälkeisen koulutuksen (taulukko 2) yleisin taso on koulutasoinen koulutus. Työpaikalla saatua koulutusta on myös paljon. Opisto- tai yliopistokoulutus on yhteensä 28,4%:lla. 12,2%:lta vastaajista puuttuu peruskoulutuksen jälkeinen koulutus. Keskimäärin aineistoon kuuluvat ovat peruskoulutuksen jälkeen opiskelleet kolme vuotta (vaihteluväli 1 kk - 20 v). Eniten on kahden vuoden mittaista koulutusta (24,4%). Kysymykseen jätti vastaamatta 352 (40,7%).

Työ

Vuonna 1990 tutkimuksemme kohdejoukkoon (1946-50 syntyneet) kuuluvia oli 444 800, joista työvoimaan kuului 410 700. Työllisten määrä oli samaisena vuonna 399 500 (89,8%), työttömien 11 300 (2,7%). Työvoimaan kuulumattomia oli 34 100 (7,7%). (Työvoimatilastot 1990) Tässä aineistossa (taulukko 3) työssäolevia on yhteensä 83,9%, joista valtaosa on kokopäivätyössä (76,9%). Työttömänä tai lomautettuna on 12,8% ja kokonaan poissa työelämästä 3,3%.

Taulukko 3. Työssäolo.

	naiset %	miehet %	kaikki %
kokopäivätyö	74,7	78,9	76,9
osa-aikatyö	6,9	2,7	4,8
free lancer	2,6	1,8	2,2
lomautettu	0,7	2,3	1,5
työtön	10,0	12,6	11,3
muuten poissa työstä	2,1	1,6	1,9
kotiäiti tai eläkeläinen	2,9	0,0	1,4
	100,0	100,0	100,0

Koska epäilimme, että otoksessa olisi mukana paljon työttömiä, työtä koskeviin kysymyksiin pyydettiin vastaamaan viimeisimmän työsuhteen mukaan. Yllättävän suuri osa jätti kuitenkin vastaamatta ammattia koskeviin kysymyksiin. *Ammattiluokituksena* on käytetty Tilastokeskuksen ammattiluokitusta vuodelta 1987. Suurin ammattiluokka on teollisuustyöntekijät, joita on 23,0%. Muita suuria luokkia ovat hallinto- ja toimistotyö (16,5%), terveys- ja sosiaalialan työ (10,2%) ja kaupallinen työ (8,5%). Miltei neljäsosa (24,0%) ei ilmoittanut ammattiaan.

Koko aineiston osalta miltei puolet (47,1%) vastaajista kuuluu työntekijöihin (kuvio 2). Toimihenkilöitä on 29,9% ja ylempiä toimihenkilöitä 15,8%. Yrittäjien osuus on 7,2%. Jaettaessa aineisto työllisiin ja työttömiin havaitaan, että työllisten jakaumat noudattavat koko aineiston jakaumia, kun taas työttömistä huomattavan suuri osa on työntekijöihin kuuluvia.

Vuorotyötä tekee 20,7% työssä olevista vastaajista. Koulutustaan täysin tai jokseenkin vastaavaa työtä ilmoittaa tällä hetkellä tekevänsä 84,9% vastaajista (107 jätti vastaamatta). Koko aineistoa tarkasteltaessa on ansiotyövuosia kertynyt 72,5%:lla yli 20. Työsuhteita on ollut melko vähän: lähes 60%:lla niitä on ollut 1-4 ja vain 9% ilmoittaa olleensa yli kymmenessä eri työsuhteessa.

Lähes puolet vastaajista on mielestään edennyt ammatissaan. 41,6% ilmoittaa, että muutosta ei ole tapahtunut ja 8,6%:lla työura on ollut laskusuuntainen. Ammattiaan on vaihtanut 37,1%, joista uuden koulutuksen on hankkinut 42,4%. Kuudesosa kaikista vastaajista ja yli kolmasosa työttömistä on ajatellut kouluttaa itsensä vielä uuteen ammattiin. Sukupuolittain tarkasteltuna ei ole mainittavia eroja yhdessäkään edellämainituista.

Viimeisen viiden vuoden aikana naisista on ollut työttömänä 22,6%. Miesten työttömyys on ollut yleisempää (28,8%). Työttömyys on kestänyt keskimäärin vuoden. Valtaosalla työttömyys on ollut jaksottaista eikä pitkäaikaista.

Taloudellinen tilanne

Henkilökohtaisten tulot ovat keskimäärin 5 000 - 7 500 mk/kk. Miesten tulot ovat paremmat kuin naisten, koska 45,0%:lla miehistä ja naisista vain 15,1%:lla nettotulot ovat yli 7 500 mk/kk. Kotitalouden nettotulot ovat keskimäärin 5 000 - 15 000 mk/kk.

Kotitaloutensa taloudellisen tilanteen kokee hyväksi tai erittäin hyväksi noin kolmasosa (28,8%) ja kohtalaiseksi puolet (50,1%) vastaajista. Huonona taloudellista tilannetta pitää 21,1% koko aineistosta, mutta peräti 63,9% työttömistä. Kun kysyimme syytä huonoon taloudelliseen tilanteeseen, vastasi tähän kysymykseen myös osa niistä, jotka kokivat sen kohtalaiseksi. Työttömyys (oma, puolison tai molempien) oli suurin taloudellista tilannetta huonontanut syy (46,1%). Toiseksi yleisin syy oli vaikeudet velkojen maksussa (19,0%). Moni vastaajista (17,2%) ilmoitti useita eri syitä.

LIITE 3. Muuttujien suorat jakaumat.

KYSYMYKSEN 52 MUUTTUJEN SUORAT JAKAUMAT

1. PERHE JA KOTI (14)

X308 PERHE, KOTI

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
perhe, koti yleensa	1	11	2,1	14,5	14,5
hyva, lammin, turvallinen	2	55	10,6	72,4	86,8
huono, ahdistava, kireä	3	7	1,4	9,2	96,1
leipomiset, pullan tuoksu	4	3	,6	3,9	100,0
,		442	85,3	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 76 Missing cases 442

X310 VANHEMMAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vanhemmat yleensa	1	5	1,0	16,1	16,1
hyvat vanhemmat	2	13	2,5	41,9	58,1
ymmartamattomat	3	5	1,0	16,1	74,2
ahkerat	4	5	1,0	16,1	90,3
muuta	5	3	,6	9,7	100,0
,		487	94,0	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 31 Missing cases 487

X311 KASVATUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vapaa	1	3	,6	13,0	13,0
ankara, vanhoillinen	2	17	3,3	73,9	87,0
hyva kasvatus	3	3	,6	13,0	100,0
,		495	95,6	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 23 Missing cases 495

X312 VANHEMPIEN ONGELMAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
riidat	1	7	1,4	46,7	46,7
avioerot	2	3	,6	20,0	66,7
alkoholismi	3	4	,8	26,7	93,3
muut tai useat	4	1	,2	6,7	100,0
,		503	97,1	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 15 Missing cases 503

X313 ÄITI

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
aiti yleensa	1	11	2,1	47,8	47,8
hyva	2	6	1,2	26,1	73,9
hirvea	3	1	,2	4,3	78,3
ahkera, aiti ja tyo	4	4	,8	17,4	95,7
yksinhuoltaja	5	1	,2	4,3	100,0
,		495	95,6	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 23 Missing cases 495

X314 ISÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
isa yleensa	1	4	,8	16,7	16,7
hyva	2	4	,8	16,7	33,3
hirvea	3	6	1,2	25,0	58,3
ahkera, isa ja tyo	4	10	1,9	41,7	100,0
,		494	95,4	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 24 Missing cases 494

X315 SISARUKSET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
sisarukset yleensa	1	13	2,5	40,6	40,6
hyvat suhteet	2	5	1,0	15,6	56,3
huonot suhteet	3	1	,2	3,1	59,4
huolehtiminen muista	4	11	2,1	34,4	93,8
yhteiset, perityt tavarat	5	2	,4	6,3	100,0
,		486	93,8	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 32 Missing cases 486

X316 MUUT OMAISET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
isovanhemmat	1	7	1,4	58,3	58,3
muut omaiset	2	5	1,0	41,7	100,0
,		506	97,7	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 12 Missing cases 506

X317 MUU PERHEESEEN TAI KOTIIN LIITTYVÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
joulut, juhlat kotona	1	6	1,2	26,1	26,1
yhteistoiminta	2	7	1,4	30,4	56,5
omavaraistalous	3	6	1,2	26,1	82,6
uskonnollisuus	4	4	,8	17,4	100,0
,		495	95,6	Missing	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 23 Missing cases 495

X318 SAIRAUDET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
aidin, isan, sisarusten sair	1	11	2,1	91,7	91,7
muun omaisen sairaudet	2	1	,2	8,3	100,0
	,	506	97,7	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 12 Missing cases 506

X319 KUOLEMAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
aidin, isan, sisarusten kuolema	1	15	2,9	83,3	83,3
muiden omaisten kuolemat	2	3	,6	16,7	100,0
	,	500	96,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 18 Missing cases 500

322 ASUMINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
omakotitalo	1	3	,6	50,0	50,0
vuokra-asunto	2	2	,4	33,3	83,3
lastenkoti	3	1	,2	16,7	100,0
	,	512	98,8	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 6 Missing cases 512

X323 KOTISEUTU, ASUINYMPÄRISTÖ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
maalaisseutu	1	19	3,7	95,0	95,0
kaupunki	2	1	,2	5,0	100,0
	,	498	96,1	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 20 Missing cases 498

X324 KOTISEUDUN, ASUINYMPÄRISTÖN KUVAUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
asuinymp yleensa, kaunis	1	22	4,2	95,7	95,7
ruma, ankea, virikkeetön	2	1	,2	4,3	100,0
	,	495	95,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 23 Missing cases 495

2. TYÖ (1)

X328 TYÖ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tyo yleensa	1	50	9,7	44,6	44,6
tyota nuoresta lahtien	2	22	4,2	19,6	64,3
tyota kotona, naapureissa	3	22	4,2	19,6	83,9
tyomoraali hyva	4	12	2,3	10,7	94,6
muuta	5	6	1,2	5,4	100,0
	,	406	78,4	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 112 Missing cases 406

3. NUORUUDEN KUVAILU (7)

X300 LAPSUUDEN KUVAUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hyva lapsuus	1	13	2,5	81,3	81,3
vaikea lapsuus	2	3	,6	18,8	100,0
	,	502	96,9	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 16 Missing cases 502

X301 NUORUUDEN KUVAUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hyva nuoruus	1	23	4,4	82,1	82,1
vaikea nuoruus	2	5	1,0	17,9	100,0
	,	490	94,6	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 28 Missing cases 490

X370 TURVALLINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	32	6,2	100,0	100,0
	,	486	93,8	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 32 Missing cases 486

X372 VAPAA, HUOLETON

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	31	6,0	100,0	100,0
	,	487	94,0	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 31 Missing cases 487

373 KIIREETÖN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	6	1,2	100,0	100,0
	,	512	98,8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	6	Missing cases	512		

X374 VIRIKKEINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	7	1,4	100,0	100,0
	,	511	98,6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	7	Missing cases	511		

X375 YKSINKERTAINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	9	1,7	100,0	100,0
	,	509	98,3	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	9	Missing cases	509		

4. LUONTO, VUODENAJAT (2)**X329 VUODENAJAT**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kesat	1	33	6,4	71,7	71,7
talvet	2	5	1,0	10,9	82,6
molemmat	3	8	1,5	17,4	100,0
	,	472	91,1	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	46	Missing cases	472		

330 LUONTO

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
luonto yleensa	1	18	3,5	42,9	42,9
luonnonlaheinen elama	2	6	1,2	14,3	57,1
luontoharrastus	3	6	1,2	14,3	71,4
yksitt asiat (linnut, puut..)	4	12	2,3	28,6	100,0
	,	476	91,9	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	42	Missing cases	476		

5. KÖYHYYS (2)

X306 PUUTE

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
pula, puute, koyhyys	1	65	12,5	72,2	72,2
koyha mutta onnellinen	2	17	3,3	18,9	91,1
ei puutetta	3	8	1,5	8,9	100,0
,		428	82,6	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 90 Missing cases 428

6. VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET (6)

X331 HARRASTUKSET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
harrastukset yleensa	1	14	2,7	53,8	53,8
hyvat mahdollisuudet	2	5	1,0	19,2	73,1
huonot mahdollisuudet	3	5	1,0	19,2	92,3
kekseliaisyys, luovuus	4	2	,4	7,7	100,0
,		492	95,0	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 26 Missing cases 492

X332 URHEILU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
urheilu yleensa	1	16	3,1	59,3	59,3
monipuoliset mahdollisuudet	2	2	,4	7,4	66,7
erilaiset urheilulajit	4	9	1,7	33,3	100,0
,		491	94,8	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 27 Missing cases 491

X333 HARRASTUKSET, TEKEMINEN YLEENSÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
pelit, leikit	1	15	2,9	34,1	34,1
retkeily, leirit	2	8	1,5	18,2	52,3
uiminen hupina	3	4	,8	9,1	61,4
purjehtiminen, veneily	4	2	,4	4,5	65,9
elaimet	6	6	1,2	13,6	79,5
muut	7	9	1,7	20,5	100,0
,		474	91,5	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 44 Missing cases 474

X345 ULKOMAAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
matkat, oleskelu	1	4	,8	100,0	100,0
	,	514	99,2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 4 Missing cases 514

X350 KALASTUS, METSÄSTYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kalastus	1	9	1,7	69,2	69,2
metsästys	2	1	,2	7,7	76,9
molemmat	3	3	,6	23,1	100,0
	,	505	97,5	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 13 Missing cases 505

X351 MOOTTORIURHEILU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mopoilu, moottoripyöräily	1	8	1,5	100,0	100,0
	,	510	98,5	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 8 Missing cases 510

7. KOULU (3)**X325 KOULU**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
koulu, -nkaynti, aloitus	1	30	5,8	65,2	65,2
koulumatka, -tie	2	10	1,9	21,7	87,0
muuta	3	6	1,2	13,0	100,0
	,	472	91,1	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 46 Missing cases 472

X326 KOULUN MERKITYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tarkea, helppoa	1	7	1,4	43,8	43,8
kouluvaikkeudet, ei kiinnostanut	2	9	1,7	56,3	100,0
	,	502	96,9	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 16 Missing cases 502

X327 KOULUTUS, OPISKELU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
opiskelu, oppilait yleensä	1	13	2,5	59,1	59,1
hyvat mahdollisuudet	2	3	,6	13,6	72,7
huonot mahdollisuudet	3	6	1,2	27,3	100,0
,		496	95,8	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 22 Missing cases 496

8. SOSIAALISET SUHTEET (2)**X321 SOSIAALISET SUHTEET**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
useat sukupolvet asuivat yhd	1	3	,6	14,3	14,3
sukulaheisyys, -yhteisyys	2	9	1,7	42,9	57,1
hyvat naapurisuhteet	3	5	1,0	23,8	81,0
vilkas sos toim ylee	4	4	,8	19,0	100,0
,		497	95,9	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 21 Missing cases 497

X338 YSTÄVÄT, KAVERIT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ystavat yleensa	1	28	5,4	42,4	42,4
paljon	2	16	3,1	24,2	66,7
hyvat	3	14	2,7	21,2	87,9
yhdessaolo, toiminta	5	6	1,2	9,1	97,0
kuolleet, havinneet	7	2	,4	3,0	100,0
,		452	87,3	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 66 Missing cases 452

9. PERSONAN KUVAILU (8)**X376 MUIDEN KUNNIOITTAMINEN**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	8	1,5	100,0	100,0
,		510	98,5	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 8 Missing cases 510

X378 VAHVA IDENTITEETTI

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	11	2,1	100,0	100,0
	,	507	97,9	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	11	Missing cases	507		

X379 VASTUUNTUNTOISUUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	5	1,0	100,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	5	Missing cases	513		

X381 YKSINÄISYYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	16	3,1	100,0	100,0
	,	502	96,9	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	16	Missing cases	502		

X382 UJOUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	10	1,9	100,0	100,0
	,	508	98,1	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	10	Missing cases	508		

X386 HUONO ITSETUNTO, EPÄVARMA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	8	1,5	100,0	100,0
	,	510	98,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	8	Missing cases	510		

X388 ALISTETTU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	14	2,7	100,0	100,0
	,	504	97,3	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	14	Missing cases	504		

X389 TIETÄMÄTTÖMYYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	5	1,0	100,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 5 Missing cases 513

10. NUORUUDEN HUVIT, NUORISOKULTTUURIT (2)**X302 NUORUUDEN HUVIT**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tanssit	1	21	4,1	61,8	61,8
rakastumiset, seurustelut	2	10	1,9	29,4	91,2
huvittelu, viihde	3	3	,6	8,8	100,0
	,	484	93,4	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 34 Missing cases 484

X304 NUORISOKULTTUURIT JA 60-LUKU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nuorisokulttuurit	1	7	1,4	50,0	50,0
1960-luku	2	3	,6	21,4	71,4
mainittu molemmat	3	4	,8	28,6	100,0
	,	504	97,3	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 14 Missing cases 504

AIHEPIIRIEN ULKOPUOLELLE JÄÄNEET MUUT MUUTTUJAT:**X305 ITSENÄISTYMINEN**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kotoa lahto	1	10	1,9	71,4	71,4
aikuistumisen odotus	2	2	,4	14,3	85,7
avioliitto, oma perhe	3	2	,4	14,3	100,0
	,	504	97,3	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 14 Missing cases 504

X307 TALOUDELLISTEN ONGELMIEN RATKAISU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
saastaminen, sen opettelu	1	4	,8	80,0	80,0
ratkaisujen pohtiminen	2	1	,2	20,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 5 Missing cases 513

X320 MUUTTAMINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
paikkakunnalta toiselle	1	9	1,7	75,0	75,0
maalta kaupunkiin	2	2	,4	16,7	91,7
kaupungista maalle	3	1	,2	8,3	100,0
	,	506	97,7	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 12 Missing cases 506

X334 MURROSIKÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vaikea	1	7	1,4	77,8	77,8
helppo	2	2	,4	22,2	100,0
	,	509	98,3	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 9 Missing cases 509

X337 TULEVAISUUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
usko, toiveita, haaveita	1	9	1,7	56,3	56,3
ei uskoa, ei haaveita	2	6	1,2	37,5	93,8
huoli tulevaisuudesta	3	1	,2	6,3	100,0
	,	502	96,9	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 16 Missing cases 502

X339 YHTEISKUNTA, MAAILMA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
rauhallisempi, turvallisempi	1	5	1,0	62,5	62,5
maailman tapahtumien seuraam	2	3	,6	37,5	100,0
	,	510	98,5	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 8 Missing cases 510

340 TEKNINEN KEHITYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tekniikka, TV, radio	1	6	1,2	100,0	100,0
	,	512	98,8	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 6 Missing cases 512

X341 RUOKA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ruoka	1	7	1,4	100,0	100,0
	,	511	98,6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	7	Missing cases	511		

X342 SOTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
sota	1	3	,6	100,0	100,0
	,	515	99,4	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	3	Missing cases	515		

X343 MUISTOJEN KUVAUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hyvat, iloiset muistot	1	5	1,0	33,3	33,3
ei muistele menneita	2	7	1,4	46,7	80,0
iloja ja suruja	3	3	,6	20,0	100,0
	,	503	97,1	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	15	Missing cases	503		

X344 LUOKITTELEMATTOMAT, YKSITTÄISET ASIAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	30	5,8	100,0	100,0
	,	488	94,2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	30	Missing cases	488		

X346 LOMAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
lomat maalla	1	18	3,5	62,1	62,1
kesalomat	2	11	2,1	37,9	100,0
	,	489	94,4	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	29	Missing cases	489		

X347 ASUMISEN KUVAUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ahdas	1	6	1,2	85,7	85,7
tilava, mukava	2	1	,2	14,3	100,0
	,	511	98,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 7 Missing cases 511

KYSYMYKSEN 55 MUUTTUIJEN SUORAT JAKAUMAT**1. SUURI KOKO (4)****X203 PALJOUS**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
meita on paljon	1	25	4,8	26,0	26,0
paljon lapsia, nuoria kavereita	2	42	8,1	43,8	69,8
paljon eri paikoissa	3	25	4,8	26,0	95,8
muuta paljoudesta	4	4	,8	4,2	100,0
	,	422	81,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 96 Missing cases 422

X205 VAIKEAA/HELPPOA PÄÄSTÄ

value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
koulu	1	6	1,2	6,8	6,8
opiskelupaikat	2	29	5,6	33,0	39,8
tyopaikat	3	6	1,2	6,8	46,6
kaikki (useita)	4	37	7,1	42,0	88,6
helppo paasta mihin vaan	5	10	1,9	11,4	100,0
	,	430	83,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 88 Missing cases 430

2. LAPSUUDEN JA NUORUUDEN AIKA (6)**X200 SYNTYMÄ**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vuosina	1	8	1,5	15,7	15,7
sotien jalkeen	2	38	7,3	74,5	90,2
muuta	3	5	1,0	9,8	100,0
	,	467	90,2	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 51 Missing cases 467

X202 LAPSUUDEN PERHE

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
suuret perheet	1	31	6,0	68,9	68,9
vanhemmat vanhempina	2	14	2,7	31,1	100,0
	,	473	91,3	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	45	Missing cases	473		

X206 KÖYHYYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
pula, puute, kurjuus	1	38	7,3	88,4	88,4
niukkaa mutta onnellista	2	4	,8	9,3	97,7
ei puutetta	3	1	,2	2,3	100,0
	,	475	91,7	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	43	Missing cases	475		

X207 SOTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
sota yleensa	1	13	2,5	22,8	22,8
paattyminen, sodan jalk ajat	2	24	4,6	42,1	64,9
sodan varjo, pelko	3	5	1,0	8,8	73,7
vanhempien sotakokemus	4	7	1,4	12,3	86,0
ei kokenut sotaa	5	8	1,5	14,0	100,0
	,	461	89,0	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	57	Missing cases	461		

X208 LAPSUUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
koyha	1	28	5,4	53,8	53,8
muuta	2	24	4,6	46,2	100,0
	,	466	90,0	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	52	Missing cases	466		

X209 NUORUUS/60-LUKU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
60-luku	1	8	1,5	25,0	25,0
radikalismi, idealismi	2	11	2,1	34,4	59,4
kukkaislapset, rauhanliike ym	3	13	2,5	40,6	100,0
	,	486	93,8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	32	Missing cases	486		

3. IKÄÄNTYMINEN (1)

X217 IKÄÄNTYMINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
keski-ikä	1	6	1,2	3,9	3,9
ikäntyminen, vanheneminen	2	10	1,9	6,5	10,3
elakkeet	3	120	23,2	77,4	87,7
vanhusten hoito	4	11	2,1	7,1	94,8
huoli useista em	5	8	1,5	5,2	100,0
,		363	70,1	Missing	
		-----	-----	-----	-----
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	155	Missing cases	363		

4. KOULU (2)

X212 KOULU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
koulu yleensä	1	2	,4	1,9	1,9
suuret oppilasmaarat	2	86	16,6	83,5	85,4
muuta	3	15	2,9	14,6	100,0
,		415	80,1	Missing	
		-----	-----	-----	-----
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	103	Missing cases	415		

X213 KOULUTUSMAHDOLLISUUDET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hyvat, tasa-arvoiset	1	27	5,2	50,0	50,0
huonot, epatasa-arvoiset	2	21	4,1	38,9	88,9
aikuisena, tyonohessa	3	6	1,2	11,1	100,0
,		464	89,6	Missing	
		-----	-----	-----	-----
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	54	Missing cases	464		

5. YHTEISKUNTA (4)

X222 YHTEISKUNNAN KEHITYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
yhtkn kehitys	1	33	6,4	50,0	50,0
romahdus, lama	2	9	1,7	13,6	63,6
koyhyys-kasvu-romahdus	3	15	2,9	22,7	86,4
	4	9	1,7	13,6	100,0
,		452	87,3	Missing	
		-----	-----	-----	-----
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	66	Missing cases	452		

X225 SUURET IKÄLUOKAT YHTEISKUNNAN KEHITYKSESSÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
rakent, luojat, uudistajat	1	14	2,7	31,8	31,8
tuhoajia, rakent ja tuhoajia	2	12	2,3	27,3	59,1
ratkaisijoita, paattajia	3	18	3,5	40,9	100,0
,		474	91,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	44	Missing cases	474		

x226 YHTEISKUNNAN PALVELUT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
valiinputoajia	2	15	2,9	75,0	75,0
muuta	3	5	1,0	25,0	100,0
,		498	96,1	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	20	Missing cases	498		

X228 MUUTA YHTEISKUNNASTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
politiikka	1	8	1,5	25,0	25,0
muuta yhtkaan liittyvaa	2	14	2,7	43,8	68,8
kansainvalisyys	3	10	1,9	31,3	100,0
,		486	93,8	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	32	Missing cases	486		

6. SUKUPOLVEN KUVAILU (17)**X250 AHKERA**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	26	5,0	100,0	100,0
,		492	95,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	26	Missing cases	492		

X252 ETEENPÄIN PYRKIVÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	7	1,4	100,0	100,0
,		511	98,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	7	Missing cases	511		

x254 SOSIAALINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	4	,8	100,0	100,0
	,	514	99,2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	4	Missing cases	514		

X258 ELÄMÄN ASENNE

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	13	2,5	100,0	100,0
	,	505	97,5	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	13	Missing cases	505		

X259 VAATIMATON

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	6	1,2	100,0	100,0
	,	512	98,8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	6	Missing cases	512		

X261 HETEROGEEENINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	2	,4	100,0	100,0
	,	516	99,6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	2	Missing cases	516		

262 YHTEENKUULUVAISUUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	6	1,2	100,0	100,0
	,	512	98,8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	6	Missing cases	512		

263 HAAVEILIJOITA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	2	,4	100,0	100,0
	,	516	99,6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	2	Missing cases	516		

X265 ELÄMÄN ONNISTUMINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	8	1,5	100,0	100,0
	,	510	98,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 8 Missing cases 510

X267 KOULUTETTUJA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	4	,8	100,0	100,0
	,	514	99,2	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 4 Missing cases 514

X268 HOMOGEENINEN TAUSTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	2	,4	100,0	100,0
	,	516	99,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 2 Missing cases 516

X269 EPÄTASA-ARVOINEN TAUSTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	1	,2	100,0	100,0
	,	517	99,8	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 1 Missing cases:517

X270 ITSEKÄS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	7	1,4	100,0	100,0
	,	511	98,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 7 Missing cases 511

X272 "JUPPI"

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	5	1,0	100,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 5 Missing cases 513

X275 NYNNYJÄ

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	2	,4	100,0	100,0
	,	516	99,6	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 2 Missing cases 516

X282 AHDISTUNUT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	5	1,0	100,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 5 Missing cases 513

X221 RAHA, MATERIA, KULUTUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
materialistisia	1	19	3,7	95,0	95,0
ei materialistisia	2	1	,2	5,0	100,0
	,	498	96,1	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 20 Missing cases 498

7. TYÖ (2)**X215 TYÖ**

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
työ yleensä	1	18	3,5	26,1	26,1
työtä lapsesta	2	27	5,2	39,1	65,2
korkea työaika	3	12	2,3	17,4	82,6
muuta	4	12	2,3	17,4	100,0
	,	449	86,7	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 69 Missing cases 449

X216 TYÖTTÖMYYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
oma	1	4	,8	16,7	16,7
yleisesti	2	19	3,7	79,2	95,8
nuorisoi	3	1	,2	4,2	100,0
	,	494	95,4	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	

Valid cases 24 Missing cases 494

8. SUURET IKÄLUOKAT SUHTEESSA MUIHIN IKÄLUOKKIIN (4)

X210 ARVOT, MORAALI

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vapautuminen	1	7	1,4	58,3	58,3
korkeita	2	5	1,0	41,7	100,0
	,	506	97,7	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	12	Missing cases	506		

X232 OMAT LAPSET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vahemman lapsia	1	5	1,0	38,5	38,5
epaonnistunut kasvattaja	2	5	1,0	38,5	76,9
muuta	3	3	,6	23,1	100,0
	,	505	97,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	13	Missing cases	505		

X237 SUURET IKÄLUOKAT SUHTEESSA VANHEMPIIN JA NUOREMPIIN SUKUPOLVIIN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vanhempiin	1	6	1,2	25,0	25,0
nuorempiin	2	18	3,5	75,0	100,0
	,	494	95,4	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	24	Missing cases	494		

X238 SUURET IKÄLUOKAT (SIL) JA MUUT IKÄLUOKAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ei eroa muihin	1	4	,8	23,5	23,5
he-muoto, sulkee itsensä pois	2	6	1,2	35,3	58,8
katsoo kuuluvansa SILiin	3	7	1,4	41,2	100,0
	,	501	96,7	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	17	Missing cases	501		

MUUT MUUTTUJAT:

X218 TERVEYS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
terveys yleensa, hyvä terveys	1	6	1,2	28,6	28,6
sairaudet, huono terveys	2	9	1,7	42,9	71,4
tervhoidon taso ja tulevaisuus	3	5	1,0	23,8	95,2
pitkäikäisyys	4	1	,2	4,8	100,0
	,	497	95,9	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	21	Missing cases	497		

X219 ASUMINEN

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
yleensa	1	1	,2	14,3	14,3
pienet, surkeat asunnot	3	2	,4	28,6	42,9
muuta	4	4	,8	57,1	100,0
	,	511	98,6	Missing	
		-----	-----	-----	-----
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 7 Missing cases 511

X233 SOSIAALISET SUHTEET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hyvat ihmis/ystavyys-suhteet	1	5	1,0	83,3	83,3
kontaktivaikeuksia	2	1	,2	16,7	100,0
	,	512	98,8	Missing	
		-----	-----	-----	-----
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 6 Missing cases 512

X234 SUURTEN IKÄLUOKKIEN ONGELMAT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ongelmat: alkoh, huumeet, rikol	1	7	1,4	63,6	63,6
muut	2	4	,8	36,4	100,0
	,	507	97,9	Missing	
		-----	-----	-----	-----
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 11 Missing cases 507

X240 EI OSAA SANOA SUURISTA IKÄLUOKISTA MITÄÄN, EI ERIKOISTA, TURHAA PUHETTA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
en osaa sanoa	1	7	1,4	43,8	43,8
ei mitään, ei erikoista	2	5	1,0	31,3	75,0
turhaa puhetta, liiottelua	3	2	,4	12,5	87,5
uutisissa koko ajan	4	2	,4	12,5	100,0
	,	502	96,9	Missing	
		-----	-----	-----	-----
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 16 Missing cases 502

X241 TULEVAISUUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tulevaisuus	1	5	1,0	100,0	100,0
	,	513	99,0	Missing	
		-----	-----	-----	-----
Total		518	100,0	100,0	

Valid cases 5 Missing cases 513

X242 TALOUDELLINEN TILANNE TAI ELINOLOSUHTEET

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
tal til yleensa	1	2	,4	25,0	25,0
tal til vaihtelee	4	1	,2	12,5	37,5
tal til vakaa	5	5	1,0	62,5	100,0
	,	510	98,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	8	Missing cases	510		

x299 LUOKITTELEMATON

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mainittu	1	49	9,5	100,0	100,0
	,	469	90,5	Missing	
	Total	518	100,0	100,0	
Valid cases	49	Missing cases	469		

MUUT KÄYTETYT MUUTTUJAT:**x1 syntymävuosi**

Value label	Value	Frequency
46	1	104
47	2	108
48	3	100
49	4	110
50	5	95
	.	1
	Total	518

x2 sukupuoli

Value label	Value	Frequency
nainen	1	262
mies	2	256
	Total	518

x4 asuinpaikan väkiluku

Value label	Value	Frequency
alle 5000	1	40
5000-20000	2	160
20000-50000	3	93
yli 50000	4	213
	.	12
	Total	518

x15 peruskoulutus

<i>Value label</i>	<i>Value</i>	<i>Frequency</i>
kansakoulu/ osa keskikoulua	1	278
keskikoulu ja lukio	2	238
.	.	2
Total		518

x16 muu koulutus

<i>Value label</i>	<i>Value</i>	<i>Frequency</i>
ei perusk.jälk. Koulutusta	1	41
työpaikalla saatu koulutus	2	94
koulutason koulutus	3	166
opistotason koulutus	4	94
yliopisto- tai korkeak.tutkinto	5	82
muu koulutus	6	28
.	.	13
Total		518

x20 asema työssä

<i>Value label</i>	<i>Value</i>	<i>Frequency</i>
työntekijä	1	186
alempi toimihlö	2	147
ylempi toimihlö	3	85
yrittäjä	4	31
.	.	69
Total		518

x116 lapsuuden ja nuoruuden asuinpaikka

<i>Value label</i>	<i>Value</i>	<i>Frequency</i>
kaupunki, kauppala	1	198
kuntakeskus tai taajama	2	73
haja-asutusalue	3	242
useita	4	5
Total		518

x117 lapsuuden perhe

<i>Value label</i>	<i>Value</i>	<i>Frequency</i>
maanviljelijä	1	170
työläis	2	195
käsityöl./yrittäjä	3	49
virkamies	4	85
muu	5	19
Total		518